

Mezinárodní politika

ROČNÍK XXXIV

7/2010

CENA 59 Kč

**Fotbalové
vzkříšení vize
duhového
národa**

**Fotbalový
šampionát v JAR
(nejen) z rozvojové
perspektivy**

**Jihoafrická republika
a hrozba kriminality**

**Rasismus
v ofsajdu**

**Jihoafrická
republika
jako regionální
a kontinentální
velmoc**

**Francie očima
Zdeňka Müllera**

ISSN 0543-7962

0.1

9 770543 796005

ÚSTAV
MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ
PRAHA

INSTITUTE
OF INTERNATIONAL RELATIONS
PRAGUE

DiVa (Digital Academic Archive On-line) je publikační systém a digitální archiv pro dlouhodobé uchovávání publikací skandinávských univerzit, který je budován od roku 2000. Je volně přístupným zdrojem, jehož producentem je Electronic Publishing Centre at Uppsala University. Do jeho tvorby je zapojeno 27 švédských a norských univerzit a vysokých škol: (ESH - Ersta Sköndal University College, FHS - Swedish National Defence College, GIH - The Swedish School of Sport and Health Sciences, HGO - Gotland University, HH - Halmstad University, HHS - Stockholm School of Economics, HIG - University of Gävle, HIS - University of Skövde, HJ - Jönköping University, HKR - Kristianstad University, HV - University West, KAU - Karlstad University, KMH - Royal College of Music, KTH - Royal Institute of Technology, LIU - Linköping University, LNU - Linnaeus University, MDH - Mälardalen University, MIUN - Mid Sweden University, NAI - The Nordic Africa Institute, NTNU - The Norwegian University of Science and Technology, ORU - Örebro University, SH - Södertörn University College, SHH - Sophiahemmet University College, SU - Stockholm University, UME - Umeå University, UU - Uppsala University).

Archiv je budován jako multioborový a obsahuje plné texty kvalifikačních prací, výzkumných zpráv, článků a dalších akademických publikací.

Portál DiVA je vytvořen v angličtině, švédštině a norštině. Tituly vyhledatelné prostřednictvím tohoto portálu je možné hledat také v místních databázích zapojených univerzit a používat pro to lokální rozhraní. Dotazy na konkrétní tituly či jejich záznamy je nutné směřovat na univerzity, kde byly tituly vydány a kde byly také vytvořeny jejich bibliografické záznamy, abstrakty a odkazy na plné texty.

Portál nabízí jednoduché a pokročilé vyhledávání. Umožňuje obvyklé omezení dle druhu publikace, roků vydání, výběr pouze dokumentů s plnými texty, vyhledávání termínů v konkrétních polích záznamu, hledání dle předmětové kategorie, ale také omezení na publikace konkrétní univerzity.

Search results	File size: 140 KB	Format: pdf (1.4 MB)	Download: 1
Author:	Björk, Elinor (1944-), Department of Economics		
Title:	The effect of the 1990-1991 recession on the Swedish labor market: 1991-1992		
Abstract:	The effect of the 1990-1991 recession on the Swedish labor market: 1991-1992. The effect of the 1990-1991 recession on the Swedish labor market: 1991-1992. The effect of the 1990-1991 recession on the Swedish labor market: 1991-1992.		
Publication type:	Journal article (Other scientific)		
Language:	English		
Year of publication:	1991-1992		
Place of publication:	London		
Series:	Economic Review of Sweden, 24		
Year of publication:	1991-1992		
Permanent link:	http://www.diva-portal.org/handle/urn:nbn:se:uu:diva-11218		
URI:	http://diva-portal.org/handle/urn:nbn:se:uu:diva-11218		
Subject category:	Economics		
Keywords:	Sweden; Economic Review; 1991-1992; 1991-1992		
Project:	The effect of the 1990-1991 recession on the Swedish labor market: 1991-1992		
Abstract:	The effect of the 1990-1991 recession on the Swedish labor market: 1991-1992. The effect of the 1990-1991 recession on the Swedish labor market: 1991-1992. The effect of the 1990-1991 recession on the Swedish labor market: 1991-1992.		

Každý záznam s odkazem na plný text obsahuje také informace o souboru:

Available from:	2008-10-08
Created:	2008-10-08
Last updated:	2008-10-08
Metadata:	2008-10-08
FILE INFORMATION	
File:	FullText.pdf
File size:	140 KB
Checksum:	00000000
Keywords:	1991-1992
Topic:	Economics
Metadata:	2008-10-08
Metadata:	2008-10-08

Světozor • 1

Luboš Palata | Česká republika a dvě Slovenska • 2

Zlato, diamanty, apartheid a ještě k tomu fotbal! | -zz- • 3

JAR A MS VE FOTBALE

Vladimír Drbohlav | Fotbalové vzkříšení vize duhového národa • 4

Petr Skalník | Jednotný národ mezi přáním a skutečností • 6

Vilém Řehák | Jihoafrická republika jako regionální
a kontinentální velmoc • 10Robin Ujaluši | Šance pro Afriku. Fotbalový šampionát v JAR (nejen)
z rozvojové perspektivy • 13

Hana Horáková | Otázky nad jihoafrickým programem nerasovosti • 15

Kryštof Kruliš | Jihoafrická republika a hrozba kriminality • 18

Milan Vodička | Svět viděný skrz míč • 20

Nevi Pillayová | Rasismus v ofsajdu • 22

Otakar Hulec | „Obavy o udržení demokratického charakteru
země jsou oprávněné“ • 23

KDO JE JACOB GEDLEYIHLAKISA ZUMA

Linda Piknerová | Bavič a organizátor vězeňských fotbalových zápasů • 27

FILM A POLITIKA

Michal Procházka | Filmy o pravdě, a nic než pravdě • 28

DVA POHLEDY

Martin Ehl, Vojtěch Berger | Slovensko po volbách • 31

VZTAHY A PROBLÉMY

Vít Dostál, Jakub Kulhánek | Trnitá cesta k urovnání
polsko-ruských vztahů • 32

ZEMĚMI SVĚTA

Ferdinand Vrábel | Po volbách v Maďarsku: Orbánova smřšť • 34

FRANCIE OČIMA ZDEŇKA MÜLLERA

Když peníze mluví do všeho • 36

VOLNÁ TRIBUNA

Anna Kunová | Býti Tchajwancem • 38

POSLEDNÍ STRANA

Tiráž

Ročník XXXIV • Vydává: Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i. • Šéfredaktor: Robert Schuster • Úvodníky, komentáře: Zdeněk Zbořil • Odpovědná redaktorka: Milena Střežková • Sekretářka redakce: Irena Krejčová • Grafický návrh: Jakub Tayari • Distribuce: Dagmar Cervinková • Redakční rada: Veronika Bilková (předsedkyně), Vojtěch Beling, Miloš Calda, Martin Ehl, Jiří Fárek, Kai-Olaf Lang, Kristina Larischová, Pavel Máša, Jaroslav Olša jr., Miloš Pojar, Pavel Pšejja, Michael Romancov, Jiří Schneider, Jiří Štěpanovský, Filip Tesař, Tomáš Veselý, Zdeněk Zbořil • Jednotlivé příspěvky vyjadřují názory autorů, nikoli vydavatele. Nevyžádané rukopisy redakce nevrací.

All rights reserved. Copyright under the International Copyright Convention. No part of this publication may be reproduced, stored in retrieval systems or transmitted in any form or by any means without the prior permission of the International Politics editorial office. Reprints are available upon request. Reprints and permissions: Write to International Politics, Nerudova 3, 118 50 Praha 1.

Redakce a administrace: Nerudova 3, 118 50 Praha 1 • telefon 251 108 107 • fax 251 108 222 • e-mailová adresa umvedo@iir.cz • Objednávky a předplatné přijímá administrace redakce. Vychází měsíčně. Cena výtisku 59 Kč. Předplatné na rok činí 590 Kč, ve Slovenské republice 29,28 €. Registrováno MK ČR E 5210.

Tiskne Petr Dvořák – Tiskárna, Jeřábková 1302, 263 01 Dobříš. Rozšiřuje redakce a další distributoři v drobném prodeji. Ve Slovenské republice rozšiřuje L.K. Permanent, s.r.o. P.P.4., 834 14 Bratislava 34 • telefon +421 244 453 711 • fax +421 244 373 311 • e-mailová adresa Herslova@lkpermanent.sk • www.predplatne.cz. Informace o MP a ediční činnosti ÚMV na www.iir.cz • Podávání tiskoviny povoleno SsRP Banská Bystrica č.j. Opč-3215/B-96 ze dne 12. 9. 1996. ISSN 0543-7962 • INDEX 46911

16. květen až
15. červen 2010

Světozor

16. Thajský premiér Vedžadživa odmítl návrh hnutí červených košil, aby jednání mezi vládou a demonstranty zprostředkovalo OSN. Premiér rozšířil výjimečný stav na další provincie.
17. Ruský prezident Dmitrij Medveděv navštívil Ukrajinu. S prezidentem Viktorem Janukovyčem dojednali užší spolupráci obou států.
18. Řecko dostalo půjčku od států eurozóny ve výši 14,5 mld eur.
19. Rusko a Čína vyslovily souhlas s americkým návrhem na zesílení sankcí na Írán.
20. Německá kancléřka Angela Merkelová vyzvala státy G-20 k zavedení daně na banky, ze které by se platily následky finančních krizí.
21. Americký Senát schválil nejrozsáhlejší reformu regulace finančního sektoru od 30. let. Reforma je reakcí na finanční krizi a měla by zabránit jejímu opakování.
21. Ministři financí EU na zasedání v Bruselu doporučili přísnější sankce pro rozpočtové dlužníky.
21. Předseda britské vlády David Cameron jednal v Berlíně s kancléřkou Angelou Merkelovou. Úzká spolupráce s EU zůstává pro Camerona prioritou, avšak odmítá přenos pravomocí z Londýna do Bruselu.
23. Předseda iránského parlamentu prohlásil, že pokud RB OSN uvalí na Írán nové sankce, nebude jeho země respektovat tzv. Teheránskou dohodu. S novými sankcemi vyslovilo souhlas všech pět stálých členů RB OSN.
26. Maďarský parlament schválil zákon o dvojím občanství pro Maďary žijící v zahraničí. Stačí, aby mluvili maďarsky a měli maďarské předky. Nebudou však mít volební právo. Zákon velmi pobouřil Slovensko, které vzápětí nato uzákonilo, že obyvatelé, kteří zažádají o maďarské občanství, ztratí slovenské.
26. Evropská komise navrhla uvalit novou daň na banky v rámci odvrácení eventuální finanční krize.
29. Maďarský parlament schválil ve funkci premiéra Viktora Orbána. Schválil jeho vládu i navržený program.
31. Německý prezident Horst Köhler se s okamžitou platností vzdal funkce. Zdůvodnil to

Foto na titulní straně

Foto: Howard Burditt, Globe Media/Reuters

tlakem, který je na něj vyvíjen pro jeho výkony o nutnosti vojenské přítomnosti v Afghánistánu.

31. Izraelské komando napadlo konvoj šesti plavidel vezoucích humanitární pomoc do pásma Gazy. Údajně chtělo dotlačit konvoj do přístavu a zkontrolovat jeho náklad. Bylo zabito devět lidí, z toho osm Turků. Incident vyvolal nevoli vůči izraelskému státu. OSN žádala mezinárodní vyšetření incidentu, s čímž Izrael nesouhlasil.

31. 5.– 1. 6. V Rostově na Donu se konal summit EU-Rusko. Prezident EU Herman Van Rompuy připomínal nedodržování lidských práv v Rusku, zejména diskriminaci novinářů. Ruský prezident Dmitrij Medveděv požadoval zrušení víz pro Rusy v zemích EU.

1. 6. Austrálie podala žalobu u Mezinárodního soudního dvora s cílem úplně ukončit lov velryb v arktických vodách, který neustále provádí Japonsko.

3. Izrael připustil účast mezinárodního pozorovatele při vyšetřování incidentu s humanitárním konvojem.

3. Izraelský premiér Benjamin Netanjahu údajně navrhl zmírnění blokády pásma Gazy. Přístavy v pásmu by mohly kontrolovat mezinárodní síly.

4. Maďarský prezident László Sólyom prohlásil, že podporuje kulturní sounáležitost všech Maďarů, odmítl však jejich politické sjednocení.

5. Finanční šéfové G 20 se shodli na nutnosti ozdravit veřejné finance zadlužených zemí a podpořili plány pro státy ohrožené vysoký-

mi dluhy. Návrh na globální bankovní daně neprošel.

6. Izrael se odmítl podvolit diplomatickému tlaku řady zemí i oficiální výzvě OSN, aby přistoupil na mezinárodní vyšetření zásahu proti konvoji s humanitární pomocí. Zahájí vlastní vyšetřování.

7. Ministři financí eurozóny se v Lucembursku dohodli na detailech záchranného fondu ve výši 750 mld. eur.

7. Členské státy EU jednaly v Lucembursku o tom, že by EU měla posuzovat rozpočty jednotlivých zemí před jejich schválením v daném státě.

7. Ministři financí eurozóny rozhodli, že Estonsko k 1. lednu 2011 přistoupí ke společné evropské měně.

8. Nový japonský premiér Naoto Kan jmenoval svou vládu. Rezorty si ponechalo 11 ze 17 členů vlády Jukia Hatojamy. Hlavní úkoly: snížit zadlužení země, prosadit daňovou reformu, napravit pověst vládní strany.

9. Filipínský parlament oficiálně vyhlásil prezidentem země Benigna Aquina (50).

9. V parlamentních volbách v Nizozemsku získala Lidová strana pro svobodu a demokracii 31 křesel. Strana práce 30 křesel. Strana pro svobodu pravicového populisty Geerta Wilderse získala 24 mandátů (dosud devět).

11. Na jihu Kyrgyzstánu vypukly nepokoje. Vláda zde vyhlásila výjimečný stav, armáda obsadila město Oš. Sřetávaly se skupiny mladých Kyrgyzů a Uzbeků. Přechodná vláda požádala Rusko o pomoc, Moskva odmítla. Do poloviny června zabito kolem 200 lidí.

12. Parlamentní volby na Slovensku: Směr-SD 34,79, Slovenská demokratická a křesťanská unie-Demokratická strana 15,42, Svoboda a Solidarita 14,14, Křesťanskodemokratické hnutí 8,52, Most-Híd 8,12, Slovenská národnostní strana 5,07 procenta. Mečiarova HZDS se do parlamentu nedostalo.

13. Předčasné parlamentní volby v Belgii: separatistická Nová vlámská aliance 27 mandátů, valonští socialisté 26, dosud vládoucí křesťanští demokraté 17 mandátů.

14. V Bagdádu poprvé od březnových voleb zasedl nový parlament.

Česko a svět

2. Evropská komise prohlásila proplácení zdravotnických poplatků v českých krajích za diskriminační. Správné by bylo proplácet poplatky všem provozovatelům, nebo nikomu.

4. Prezident Václav Klaus a premiér Jan Fischer odsoudili vyhlášení Dne národní soudržnosti v Maďarsku. Porušuje se tím Trianonská smlouva, základ uspořádání Evropy po 1. světové válce.

9. Zástupci 43 zemí se v Praze shodli na doporučeních, kterými by se měly řídit restituční majetku v letech 1933 až 1945 obětem holocaustu a dalším obětem nacistického režimu. Seznam doporučení je nezávazný.

15. Evropská komise v hodnocení 12 členských států, které se nacházejí v tzv. proceduře pro nadměrný rozpočtový deficit, uvedla, že úsporná opatření, která česká vláda přijala v uplynulých měsících k nápravě rozpočtového schodku, jsou dostatečná.

Glosa

Česká republika a dvě Slovenska

Přes všechny diplomatické řeči o tom, že vztahy mezi Prahou a Bratislavou jsou vynikající bez ohledu na to, kdo v Bratislavě nebo v Praze vládne, tomu tak nikdy nebylo. Byly lepší, nebo horší. Pro česko-slovenské vztahy bylo vždy naprosto zásadní, kdo v Praze, ale především v Bratislavě vládl. Nehovořím teď o normálních vztazích mezi lidmi, ty jsou nehledě na rozdělení federace výjimečně dobré. Ale o vztazích na té nejvyšší úrovni, na schopnosti něco dělat společně, podporovat se, vzájemně se inspirovat. V dobách vlád Vladimíra Mečiara a Roberta Fica tyto věci sice také fungovaly, ale nikoli díky těmto politikům, ale proto, že jejich neblahý vliv dokázaly v mnoha případech překonat.

V minulých letech jsme my Češi měli co do činění s dvěma základními typy slovenské politiky – nacionalistickou, balkánskou, mečiarov-

skou a postfederální, středoevropskou, jejímž nejviditelnějším politikem byl dvojnásobný premiér Mikuláš Dzurinda. Předseda Směru a dnes už bývalý premiér Robert Fico mezi těmito dvěma zásadními slovenskými proudy lávil a pak si jednoznačně vybral tu první mečiarovskou cestu.

Mezi těmito dvěma Slovensky je zásadní rozdíl. Mečiar a Fico slovenskou demokracii ohýbají a zneužívají, nacionalismem (zatím ještě nikdy ne protičeským) vytvářejí ve střední Evropě výbušné a nebezpečné prostředí, korupcí a klientelismem devastují podnikatelské a investorské prostředí nejen na Slovensku, ale v celém regionu. O „postfederálním“ politickém proudu si není možné dělat iluze. Ale při všech nedokonalostech posiluje slovenskou demokracii, lidská práva, prosazuje ekonomické

reformy a míru korupce přes všechny skandály snižuje. Toto Slovensko je v zájmu České republiky třeba podporovat. S tím druhým, když lidé typu Mečiara a Fica zrovna vládou, udržovat pouze nutnou míru vztahů dvou velice si blízkých národů.

Jsou lidé, jako Václav Havel, kteří nezbytnost rozlišovat mezi dvěma Slovensky a brát na to ohled i ve vzájemných vztazích vždy chápali. Je dobré, že tito lidé obsadí klíčové posty i v nové české vládě. S tím, že Pražský hrad Václava Klause bude mít pohled jiný, se však zřejmě nedá dělat nic jiného než omezit jeho vliv na česko-slovenské vztahy na minimum.

Luboš Palata

Luboš Palata je redaktorem Lidových novin. Lubos.Palata@lidovky.cz

Zlato, diamanty, apartheid a ještě k tomu fotbal!

Dnešní Jihoafrická republika, dřívější Jihoafrická unie, byla pro většinu Evropanů, jejichž země na rozdíl od Velké Británie, císařského Německa a tradiční koloniální velmoci Nizozemska, neměly zájmy v dalekém Zámorí, cílem cest za dobrodružstvím. Teprve trochu sentimentální reportáže z búrských válek (1899–1902), původně válek mezi starousedlíky z Nizozemí a uitlanders z Velké Británie a jména Paulus Krüger, Cecil Rhodes a Horatio Herbert Kitchener budila omezenou pozornost. Zajímavé už tehdy bylo, že se na jihu Afriky objevila naleziště zlata a diamantů a zdálo se, že to bude nové el-dorado. Ale když byla 31. května 1910 vyhlášena Jihoafrická unie, složená z Kapska, Natalu, Oranžského svobodného státu a Transvaalu, bylo to už v předvečer první světové války, která nadělala Evropanům jiné starosti.

Pro Jihoafrickou unii byla už první světová válka obdobím rozkvětu, protože rostla cena surovin, nejen zlata a diamantů, ale i všech možných barevných kovů, kterých bylo na jejím území dostatek. Rozvíjel se zde průmysl, který původně agrární zemi s několika významnými přístavami změnil v bohatnoucího partnera nejprve Evropy a později Spojených států.

Nejen zlato se zde dobývalo ve stovkách tun, zatímco v ostatních zemích se jeho těžba počítala jen na desítky, ale i diamantů bylo na jihu Afriky víc než polovina světové těžby. Jedním z jihoafrických diamantů byl ale i Jan Christian Smuts (1870–1950), jeden ze zakladatelů Společnosti národů a autor preambule Charty OSN. Filosof, stoupenec holismu, ale také politik, který slovo apartheid na jihu Afriky začal používat v pozitivním smyslu. Ačkoli byl v letech druhé světové války členem Churchillova válečného kabinetu v hodnosti polního maršála, byl už v roce 1946 kritizován ve Spojených státech a v OSN právě pro rasismus a nikdo si tehdy nekladl otázku, zda jeho jihoafrické zkušenosti, jiné než ty euro-americké, by neměly být posuzovány méně radikálně.

Sociální problémy, k nimž přispívala původně britská klasifikace místního oby-

vatelstva po *indickém vzoru*, chtěli jihoafričtí politici vyřešit po vítězství nacionalistů ve volbách 1948 přijetím *apartheidu*, neboli *oddělením* podle etnického a rasového principu. Více než šedesát různých zákonů, paradoxně v letech světové dekolonizace, upevňovalo rasovou segregaci, která stanovila vysoké tresty za její porušení. Ty mohly být uděleny třeba i za pohlavní styk *Evropanů a barevných*.

To ale už byla Jihoafrická unie nejen republikou, ale také členskou organizací OSN, a Jan Smuts byl propagátorem jejích základních dokumentů o lidských právech. Přesto opakovaně nesouhlasil s přijetím mnoha rezolucí OSN odsuzujících apartheid, jejichž počet narostl asi na sedmdesát. Vláda Jihoafrické unie, od roku 1960 Jihoafrické republiky, je však nechávala bez povšimnutí a odolávala i hospodářským sankcím, také proto, že jejími hlavními ekonomickými partnery, odběrateli různých surovin a klienty bank, zůstávaly nadnárodní korporace s politickou podporou, někdy více nebo méně skrývanou, v obou částech studené války rozděleného světa.

Jeden anglický sportovní vtip říká, že fotbal je hra gentlemanů, kterou hrají surovci, ale že rugby je hra surovců, kterou hrají gentlemani. My dnes víme, že oba tyto sporty měly, mají a budou mít v Jihoafrické republice také význam akultury, politické resocializace a možná se stanou katalyzátorem rekonstrukce politického systému, který oživí touhy po právu a spravedlnosti, poztrácené v letech desintegrace multietnické společnosti.

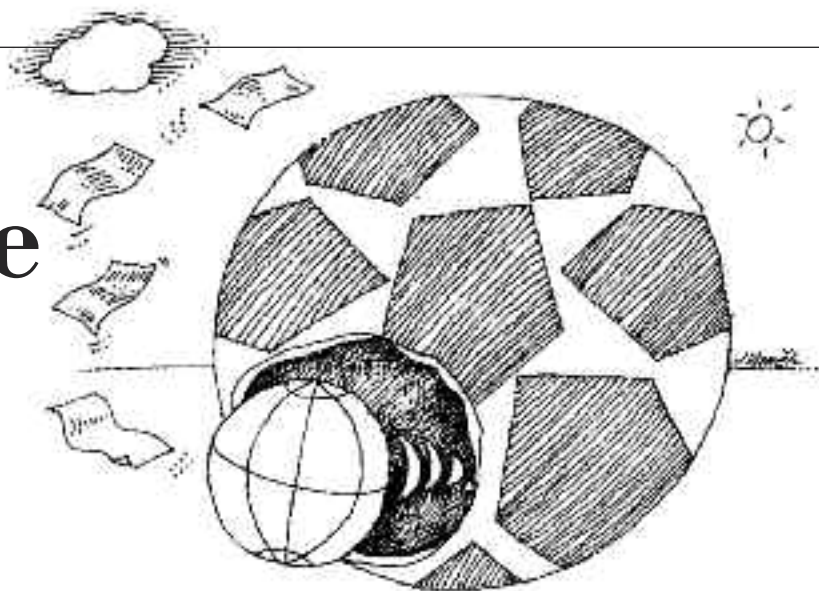
Katalyzátorem společenských dějů se sport na jihu Afriky už několikrát stal a vždy to bylo díky importu. Nejprve pólo, které na začátku 20. století zde hrál ještě Sir Winston Churchill. Ten tady zažil jeden ze svých prvních pádů, tehdy jen z koně, ale byl i svědkem, jak k mnohačetným úrazům došel i britský expediční sbor ve válce s původně nizozemskými sedláky – bůry. To však ještě šlo jen o sport několika horních stovek členů politické elity, opět většinou dovezené z britských ostrovů.

Později to byl tenis a dostihy, které se změnilly v komerční činnost, která ale opět zůstala omezena na ty, kteří měli odvahu ztrácet své úspory, malé i velké, ve sportovním hazardu. Politiku na jihu Afriky však ovlivnili hráči rugby, což byli amatéři i profesionálové, surovci, ale gentlemani, kterým bylo po roce 1965 zakázáno prát se na hřištích Commonwealthu. Když Austrálie a Nový Zéland tento bojkot dodržovaly jen neochotně, protestovala OSN proti účasti jihoafrických sportovců na olympijských hrách 1964 a v roce 1976 se rozhodlo dvacet afrických států neúčastnit se her kvůli potlačování lidských práv v Jihoafrické unii.

Jestliže mohli hráči rugby a jejich sponzoři, ale také někteří tenisté a konečně i organizátoři Formule 1, pocítit na svých rozpočtech dlouhotrvající a Commonwealthem důsledně dodržovaný bojkot, který byl pro tento sportovní byznys v Jihoafrické republice téměř smrtící, jiní sportovci začali individuálně, ale demonstrativně projevovat různou míru neloajality vůči své vládě. Kdo chtěl něčím být v dávno globalizovaném sportovním dění, musel odejít, protože být loajálním občanem Jihoafrické unie znamenalo dbát ústavy. A součástí ústavy byla někdy právě sportovci jen vlašně přijímaná, ale přesto existující rasová segregace.

Ústavní reformy probíhající v posledních dekáдах učinily formálně z Jihoafrické republiky demokratickou zemi, ve které se však obtížně dodržují demokratická pravidla. Kopaná je ovšem sport, ve kterém by se pravidla dodržovat měla. I když víme, že tomu tak není ani v české kopané, ani na hřištích světových šampionátů, kde rozhodčí pískají, jak nemají, a kde jeden z nejlepších světových týmů vede, právě v Jihoafrické republice, kdysi geniální hráč s *božskou rukou*. Snad ale tento *jihoafrický šampionát* pomůže znovu oživit sportovní morálku, která už ve viktoriánské Anglii, a s dosahem za hranice sportu, byla vložena do výzvy: *Na hřišti, v životě poctivě hrej, byt' hrál's i o život – vždycky fair-play!*

Fotbalové vzkříšení vize duhového národa

**Vladimír
Drbohlav**

Od jedenáctého června si naše planeta dopřávala měsíc fotbalového opojení. V pořadí devatenácté mistrovství světa v nejpoblábnější hře láme rekordy co do televizní sledovanosti, sázkových výnosů, investic do infrastruktury a pro pořadatelskou Mezinárodní fotbalovou federaci (FIFA) i co do výnosů.

Před osmdesáti lety hostila první světový šampionát v Montevideu malá Uruguay. Tehdejší předseda FIFA Jules Rimet se rozhodl uspořádat turnaj pod záštitou světové federace vzhledem k vyřazení fotbalu z programu olympijských her 1932 v Los Angeles a volba pro Evropu hodně exotické pořadatelské země měla svoji logiku. Uruguay vyhrála olympijské fotbalové turnaje v Paříži 1924 i Amsterdamu 1928 a při kandidatuře se zavázala kromě výstavby nového stadionu v hlavním městě uhradit všem účastníkům také cestovní a pobytové náklady. S účastí evropských týmů to bylo dlouho na vážkách, ale turnaj nakonec strhl a založil nezpochybnitelnou tradici.

Rotační princip a jeho úskalí

Další pořadatelsví bylo však přes sedm desetiletí jen záležitostí evropských a amerických zemí. Vitaný asijský zájem pro rok 2002 musela při rivalitě Japonska a Korejské republiky nakonec FIFA řešit udělením spolupřátelství. Přes roztržité turnaje na až přehnané množství stadionů, a s tím spojené dopravní a logistické těžkosti, se asijský projekt osvědčil a Mezinárodní fotbalová federace přijala usnesení, že pro další šampionáty bude zavedena rotace pořadatelsví po jednotli-

vých kontinentálních konfederacích. Po Německu 2006 byla pro rok 2010 určena Afrika. V ní se o pořadatelsví zajímala Jihoafrická republika, Egypt, Maroko a původně společně Libye s Tuniskem. Spolupřátelství bylo ale pro vedení FIFA na jednu nepřijatelné, Tunisko proto odstoupilo a samostatný libyjský projekt poté vyřadila sama FIFA. Na svém zasedání z 15. května 2004 rozhodla exekutiva Mezinárodní fotbalové federace v Curychu počtem 14 hlasů ve prospěch JAR. Maroko získalo deset hlasů, zatímco Egypt nedostal žádný hlas. Mimochodem o tři roky později se už pro pořadatelsví v direktivně stanovené Jižní Americe přihlásila s kandidaturou na rok 2014 jediná Brazílie a vzápětí předseda FIFA Joseph Blatter oznámil, že od roku 2018 se s rotačním systémem končí. Na Evropu by se totiž dostalo nejdříve snad v roce 2026 a ekonomické rozvahy hovořily jasně.

Jihoafrické republiky se tedy na prahu nového tisíciletí dostalo cti vstoupit jako první africká země do elitního klubu pořadatelů nejsledovanějších sportovních akcí světa. O jejím ekonomickém potenciálu nebylo pochyb a nesporně tady byl i velký zájem podpořit nedávné zásadní politické změny akcí velenáramnou z hledisek investičních i propagandistických. Navíc v rámci určité rivalitě hlavních sportovních fede-

rací a Mezinárodního olympijského výboru dalo rozhodnutí FIFA definitivně zapomenout na neúspěch kandidatury Kapského Města na pořádání olympijských her v roce 2004, kdy jihoafrický projekt tehdy skončil za vítěznými Aténami a Římem na třetím místě. Fotbalová federace tedy byla jako první ochotná přijmout rozhodnutí označované řadou expertů za riskantní, a současně také slíbila uvolnění značných finančních prostředků pro pomoc nejnchudším oblastem černého kontinentu. Sama Mezinárodní fotbalová federace vehementně prezentovala své rozhodnutí především jako uznání stále rostoucí kvality a mezinárodní síly afrického fotbalu.

To jsou určitě v historickém kontextu velice pravdivá slova. Někdejší anglický sport se bleskově rozšířil po celé planetě a příklady společenského vzestupu kluků ze slumů a předměstských chatrčí zásluhou jejich fotbalového mistrovství dnes vytvářejí jeden ze základních snů statisiců adeptů míče kopaného, a v Africe snad především.

Prvním světově proslulým černým fotbalistou byl právě záložník uruguayských dvojnásobných olympijských vítězů a premiérových mistrů světa z roku 1930 José Leandro Andrade. V dlouho dominantně bílém sportu uvolnil on a plejáda černých Jihoameričanů cestu až k vládě krále Pe-

lého a dnešní časté početní převaze hráčů černé pleti v těch nejelitnějších týmech Evropy. Z Afričanů se ti první logicky prosazovali v původních koloniálních zemích – první byl marocký rodák Larbi Ben Barek, francouzská Le Perle Noire na sklonku třicátých a poválečných čtyřicátých let. Z někdejší Portugalské Východní Afriky, tedy z dnešního Mosambiku přišli jako zjevení na začátku šedesátých let bájný střelec Eusebio da Silva Ferreira i geniální stratég Mario Coluna. Ti ještě svými výkony pomáhali portugalské reprezentaci, ale potom už přišel příval čistě afrických hvězd – za všechny snad George Weah, Abedi Pelé, Didier Drogba, Samuel Eto'o, Michel Essen a každý fanoušek si ještě dosadí po svém. Ostatně nějaká ta desítka Afričanů už vyběhla i na trávníky české nejvyšší soutěže.

Fotbal pomohl prolomit kmenové bariéry

Fotbal se zajímavě podílel i na formování samostatných afrických států, na procesu identifikace s panafrickými politickými směry a také prolomení bariér kmenových hledisek, i když ten poslední prvek si ještě pamětníci našeho federálního státu s občasnými záchvaty požadavků na vyváženost nominace z národního hlediska dokáží živě vybavit i v čistě evropských podmínkách. Jeden ze základních teoretiků panafrického hnutí první ghanský premiér a prezident Kwame Nkrumah dokonce zahrnoval podporu fotbalu do svých prací obdobně jako potřebu industrializace. Ke klasickým zásadám o důležitosti fyzické připravenosti a pedagogické role sportu z hlediska dobrovolného podřízení obecným pravidlům přidával psychologický význam úspěšných zápasů zejména v prolomení dlouhodobých komplexů daných někdejší koloniální strukturou. V řadě rozhovorů přiznával svou inspiraci celoafriickým dopadem památné porážky anglické fotbalové reprezentace od týmu Maďarska ve Wembley v roce 1953. Je nespornou skutečností, že zejména v zemích anglofonní i frankofonní Afriky se okolo nejpopulárnějších fotbalových klubů už na sklonku koloniální vlády vytvářela velice specifická subkultura podporující aktivisty protivládního odporu

a často i organizující osvobozené akce. Při represích politických shromáždění byly stadiony častou náhražkou.

V Jižní Africe se podobná situace posunula i do dob apartheidu. V publikaci „More Than Just A Game“ vydané těsně před startem světového šampionátu přináší profesor Korr historii Makana Football League vězňů na nedostupném Robben Island. Spoluautor knihy „Close“ zase charakterizuje roli fotbalu jako jednotícího prvku u obyvatel příměstských *townshipů* žijících vesměs určitý kulturní šok po opuštění vlastních kmenových území. Pocitu vykořenění a nejistoty velice často čelila právě nová identifikace na úrovni fotbalového klubu, v prostředí sportovních utkání a setkávání okolo fotbalových klubů se vytvářela na nové úrovni multietnická základna schopná začít čelit nátlaku moci apartheidu.

Na mezinárodní scéně se už na mistrovství světa v roce 1934 poprvé objevili Egypťané, kteří podlehli v prvním kole Maďarsku 2 : 4. Na další start afrického týmu se potom muselo čekat až do Mexika 1970, když postoupilo Maroko, a na šampionát v NSR v roce 1974, kdy si pamětníci určitě vzpomenou na start Zaire jako prvního týmu ze subsaharské „černé“ Afriky. Afričané dosud zaujali několika velice úspěšnými zápasy – jeden z nich před čtyřmi lety předvedla Ghana v Kolíně nad Rýnem právě proti české reprezentaci, ale v náročném turnaji přece jen ještě postrádají dostatek taktické i fyzické vytrvalosti. Do čtvrtfinále světových šampionátů zatím pronikl jenom Kamerun v roce 1990 a Senegal v roce 2002 a ani pro letošní turnaj, který se konal v podmínkách jihoafrické zimy, nelze přes veškerá očekávání a nejrůznější prognózy předpokládat nějakou výraznou změnu.

Černý sport vs. bílý sport

Ve specifických podmínkách Jižní Afriky se sport rozvíjel poněkud odlišně. Zásadní roli sehrála afrikánská ideologie vyvoleného národa, kterou od roku 1948 rozvinul systém apartheidu v dokonalé oddělení jednotlivých etnik. Podle státem přiznané identity byl jedinec zařazen i v rámci politického, ekonomického a sociálního statutu. Sporty zůstávaly vyhrazeny bělošské komunitě s plnými právy. Fotbal ovšem získal časem přídomek sportu pro černé.

Právě ve sportu se možná nejzřetelněji projevila postupná izolace režimu apartheidu uplatňovaná na základě rezolucí

Někdejší anglický sport se bleskově rozšířil po celé planetě a příklady společenského vzestupu kluků ze slumů a předměstských chatrčí zásluhou jejich fotbalového mistrovství dnes vytvářejí jeden ze základních snů statisíců adeptů míče kopaného, a v Africe snad především.

Organizace spojených národů mezinárodním společenstvím. Na olympijských hrách se z Jihoafríčanů paradoxně do výsledkových listin zapsali v roce 1904 v St. Louis jako první černí běžci. Organizátory byli totiž vybráni na start maratónu dva z účastníků tzv. etnických dnů, které doplňovaly program OH i Světové výstavy 1904 představením exotických „domorodců“ ve stylu nepříliš důstojného barnumského cirkusu. Na náročné maratónské trati Tau nako-

nec doběhl na devátém a Mashiani na dvanáctém místě. Od Londýna 1908 po Řím 1960 se potom na olympijské scéně představily už téměř výhradně bělošské výpravy s úspěchy srovnatelnými s reprezentacemi dalších britských dominii – třeba Nového Zélandu nebo i dřívější Austrálie. Po masakru protestujících v Sharpeville 1960 ovšem vystoupila roku 1961 Jihoafrická republika z Commonwealthu a ve vrcholovém sportu na ni postupně dopadla rezoluce 1761 VS OSN z roku 1962 odsuzující politiku

apartheidu a vyzývající členské země OSN k přerušení styků s Jihoafrickou republikou. Z Tokia 1964 už jihoafrická výprava odjela v den zahájení bez možnosti startu. Jihoafričtí sportovci se postupně dostávali do stále větší izolace, i když si v řadě odvětví udržovali vynikající úroveň. Velikou publicitu měl první z olympijských bojkotů. V roce 1976 opustilo olympijské hry v Montrealu 28 afrických výprav na protest proti startu Nového Zélandu, na kterém předtím proběhlo turné jihoafrických ragbistů. Bylo to pár týdnů po další zlomové represi režimu apartheidu – střelbě do školáků v Sowetu v červnu 1976.

Návrat Jihoafričanů přišel až po zlomovém roce 1989. Nátlak mezinárodního společenství se projevuje stále důsledněji i sankcemi ekonomické povahy a pokusy o modifikace v rámci přežitého systému jsou předem odsouzeny k nezdaru. Nastupuje nový prezident Frederik Willem de Klerk, který postupně likviduje zákony apartheidu a umožňuje politickou činnost Afrického národního kongresu. Po 25 letech vězení se objevuje na politické scéně Nelson Mandela a jeho vize „duhového národa“ nabízí budoucnost pro všechny ochotné spolupracovat na budoucnosti země. Sportovci JAR se v Barceloně 1992 vracejí na olympijskou scénu, Elana Meyerová se objímá po velkém souboji s Derartu Tuluovou a pod novou duhovou vlajkou se otevírá cesta do velkého světa všem bez ohledu na barvu pleti. V roce 1995 pořádá JAR mistrovství světa v ragby. Ragby je sport elity, sport bílých a jsou zde velké obavy z extremistických výstřelků zastánců starých řádů. V jihoafrické reprezentaci je jediný hráč černé pleti, ale týmu okolo kapitána Pienara a hvězdného Joela Stranskyho fandí na jednu opravdu celá země. Prezident Mandela obléká dres Springboks a po finálovém vítězství 15 : 12 nad Novým Zélandem může Pienaroví předat pohár Webba Elvise, pohár mistrů světa. Duhová země dostává obrovskou injekci nové identity.

Světový šampionát v zemi protikladů

Potom přichází nezdar olympijské kandidatury. Nelson Mandela se do kampaně pro olympijské hry v Kapském Městě vložil s celou vahou své osobnosti a dá se říci, že ta třetí pozice v závěrečném hlasování byla především jeho zásluha, jinak by Cape Town do-

padl hůře. Slibů investičních pobídek bylo dost a dost, ale přece jen byl celý projekt především s převažující podporou zahraničí a té bělošské menšiny duhového národa. Pro obyvatele někdejších bantustanů nebo příměstských *townshipů* zůstává mnoho z olympijských sportů dodnes velkou neznámou.

Fotbal je něco jiného. Fotbal zná každý, je to vášeň i naděje na lepší budoucnost, chvíle zapomenutí i ztotožnění s velkým světem. Mistrovství světa 2010 ovšem přichází do jiných podmínek, než byla léta devadesátá. Nelson Mandela zůstává symbolem a ikonou, ale jeho zdravotní stav už v 91 letech lepší nebude. Politický vývoj v Africkém národním kongresu přinesl řadu personálních změn – současný prezident Jacob Zuma rozhodně nepatří k vizionářům Mandelova typu. Sahrál však velmi pozitivní roli při likvidaci první výrazné zulské otevřené iredenty. Dvacet let po pádu apartheidu není různorodá země plná nádherné přírody, moderních měst, nerostného bohatství, mnoha etnik, národností, barev pleti a jednácti rovnoprávných úředních jazyků rozhodně zemí „duhového národa“. Proměňující se zemi opustil více než milion bílých občanů, jejichž zkušenosti i vzdělání musejí chybět. Zrod černé střední třídy provází korupce, klientelismus a časté preference dle kmenové příslušnosti. Desetiletí striktního oddělení přežívají v nedůvěře a určité už nevyvolené izolaci, zemi sužuje vysoká kriminalita a masivní nákaza AIDS. Vedle technologií 21. století stále nalezneme komunity se životním stylem o staletí zpět.

Přesto organizátoři přípravy turnaje zvládli. Dvaatřicet týmů na deseti stadionech svedlo 64 zápasů o mistrovský titul. Země prožívala velikou euforii, přes veškeré peripetie dokončená infrastruktura přinesla spoustu pracovních míst a omezila dopad nedávné globální krize. Přiznané náklady na šampionát zdražily už na 15 milionů randů, ale očekávání návratnosti v dalších letech, a především hrdý pocit celosvětové pozornosti dnes jednoznačně převažují. Nádherná země na jihu Afriky prožívá fotbalové vzkříšení vize duhového národa.

Vladimír Drbohlav je vedoucím mezinárodních sportovních přenosů České televize.

Jednotný mezi

Národ
ras existují
republice
pouze

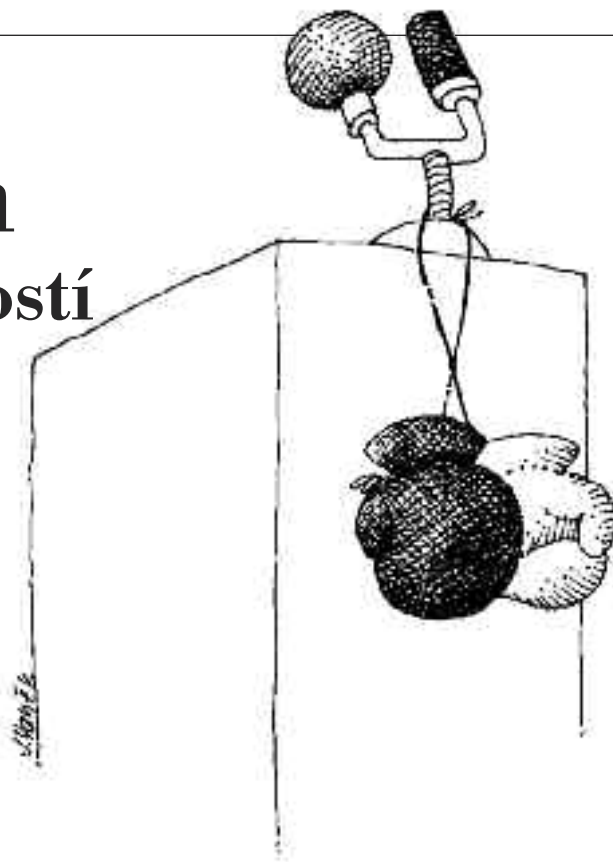
Petr Skalník

Pořádání Světového poháru 2010 na jihoafrických fotbalových stadionech vyvolává mnoho otázek. Tato bezesporu největší světová sportovní událost roku se koná v zemi, jež v celosvětovém srovnání nepatří mezi bohaté země co do příjmu na hlavu.

Je to však na africké poměry velmoc, kde na rozdíl od mnoha jiných afrických zemí je většina nezbytných funkcí státu zachována a hospodářské, vzdělávací a zdravotnické instituce fungují. Na druhé straně mnohé protiklady, nedostatky a přetrvávající bída milionů jsou nadále objasňovány dědictvím bělošské nadvlády, což s ubíhajícími roky pozbývá na přesvědčivosti. Neřešená nebo nedůsledně řešená sociální a ekonomická dilemata jsou doprovázena enormní kriminalitou. Bělošská mládež nadále žije v přepychu a přitom o rassistické minulosti nechce nic sly-

národ přáním a skutečností

a rovnost
v Jihoafrické
stále
na papíře

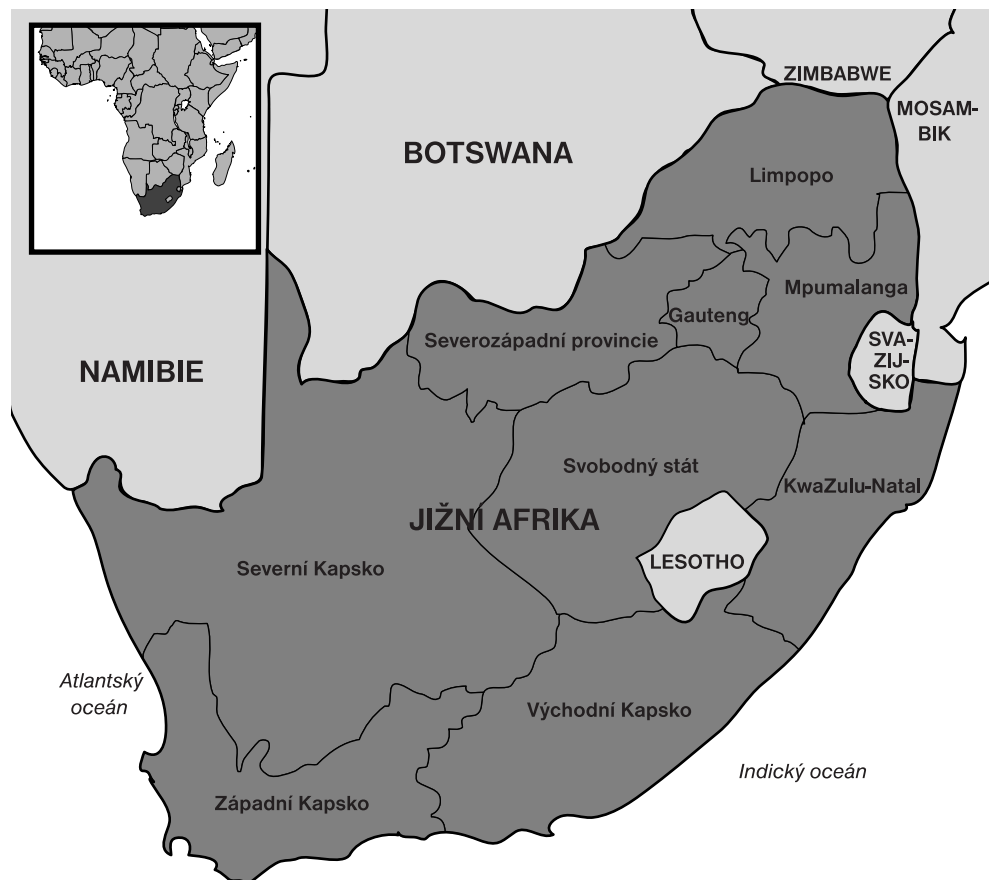
šet, protože ji nezažila. Z hlediska faktografického je Jihoafrická republika již 16 let jednotným demokratickým státem a má fungovat podle nediskriminačního klíče. Nejde jen o nerasovost, ale i zákaz jakékoli další diskriminace. Ústava „nové“ Jižní Afriky zakládá hodnoty, které si nezadají s ústavami jiných států, pyšnicích se dlouhou demokratickou tradicí. Jsou to například nesexismus, právo na neškodné životní prostředí, zákonný zákaz vykořisťovatelského pracovního nasazení dětí, právo na slušné bydlení, přístup ke zdravotnickým službám, právo na dostatek jídla a vody, právo na sociální jistoty včetně služeb pro případ sociální nouze. Ústava je výdobytek boje proti předcházejícímu systému oddělení ras, známého jako apartheid (z afrikánštiny). Jižní Afrika se oficiálně zcela distancovala od své hanebné minulosti a kráčí k světlé budoucnosti rovných možností, dostatku pro všechny. Potud slova.

Apartheid v politice skončil, v jiných oblastech přetrvává

Cílem tohoto zamyšlení je však hodnocení činů. Jak víme z našich zkušeností s „reálně existujícím socialismem“, právě

zásadní rozpor mezi slovy a činy vedl k jeho pádu. Základním problémem Jižní Afriky je to, že konec apartheidu nevedl

k revolučním změnám. To, že přechod k demokratickému politickému systému nebyl pro většinu obyvatel provázen radikálními ekonomickými změnami, vedlo ve svém důsledku k zachování ekonomického apartheidu. A ekonomický apartheid pomáhá udržovat rezidenční apartheid a vzdělanostní apartheid. Černošská sídliště a nouzová obydlí zůstávají místy, kde nadále žije většina Jihoafričanů. Ani chudí běloši, kterých je stále více, se do nich nestěhují. Velký byznys je stále většinou v rukou bílých Jihoafričanů. Jejich dominance jen velmi pozvolna ustupuje, zejména díky vládní politice *Black Economic Empowerment* (BEE), která si klade za cíl zvýšit podíl původního černošského obyvatelstva na vlastnictví, a tím i v hospodářství. Přes tyto snahy početné miliony Jihoafričanů žijí nadále v chudobě, bydlí špatně v sídlištích postavených apartheidním režimem nebo zcela mizerně v improvizovaných přístřešcích, jsou nezaměstnaní nebo polozaměstnaní, žijí ze dne na den. Zatím však tyto zbídačelé miliony volí kandidáty za Africký národní kongres a politická diferenciacce probíhá

pomalů. Málokdo si zatím dovede představit, že by jihoafrická demokracie umožnila vládu jiné strany. Snahy vytvořit silnou opoziční stranu se zatím neseťkaly s úspěchem.

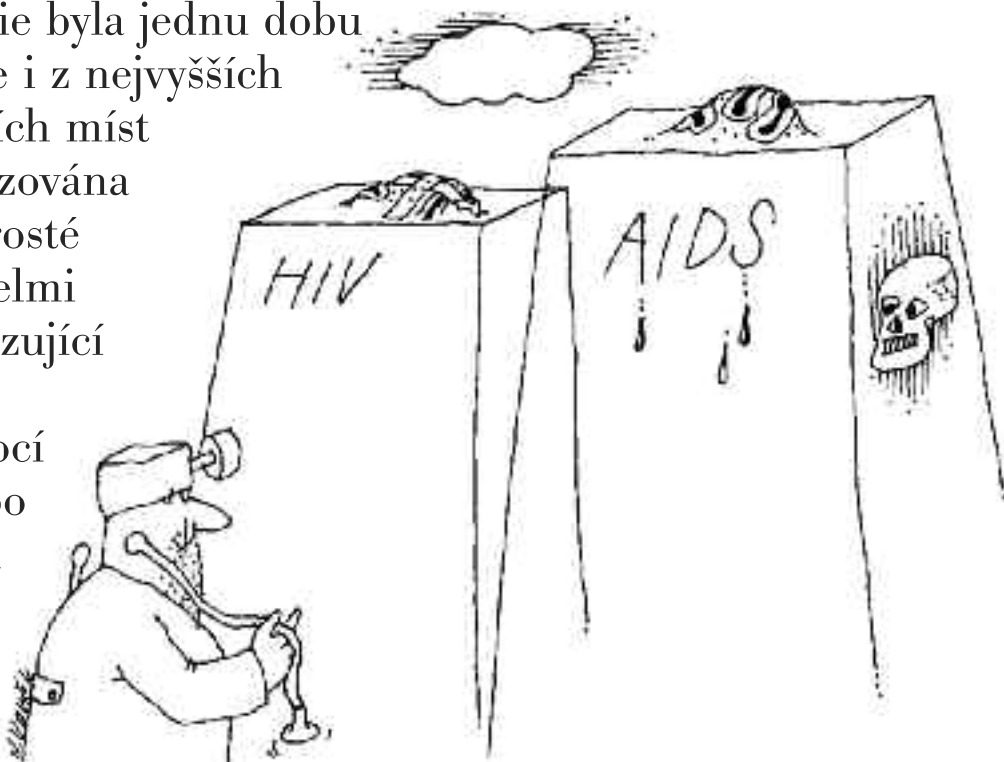
Vysvětlením těchto paradoxů je to, že neoficiální politikou vládnoucího Afrického národního kongresu je od jeho legalizace v roce 1990 kooptace, to jest připojení privilegované elity členů této organizace, popřípadě odborářů, inteligence a byznysmenů k prosperující vrstvě bělochů. Díky ní Jižní Afrika neupadla do zničující občanské války a nedošlo k masovému vystěhování bělochů. Avšak v důsledku kooptace ekonomický systém Jižní Afriky, založený na svobodném podnikání se nezměnil nebo se změnil jen do té míry, aby uživil i „nové“ Jihoafričany, kooptované do elity. Kromě funkcí ve státním aparátu se černošští předáci dostali v rámci afrikanizace do řídicích rad velkých podniků, jejichž akcie se obchodují na johan-nesburské burze, a do vedení škol, profesijních sdružení, nevládních organizací atd. Nové zákony vyžadují, že správní rady musejí odrážet demografickou strukturu ve prospěch černošské většiny. Používá se

klíč devadesát procent pro většinu, a to i ve vyšších podnikatelských a diplomatických kruzích. Přestože rasovost podle litery zákona neexistuje, v praxi se svým způsobem reprodukuje. Často to znamená, že fungování jednotlivých organizací se nezměnilo, pouze v jejich nominálních čelech stannuli černoši. Zdá se, že ve vládnoucím establishmentu ANC zatím převládá přesvědčení, že makroekonomická prosperita země nesmí být narušena, jinak by došlo

i k zhroucení nově nabytých standardů blahobytu kooptované černošské vrstvy. Jako varování slouží krach Zimbabwe, kde zlikvidovali bělošské farmářství a dosáhli nebyvalého ekonomického úpadku. V důsledku změn nezměn bílí Jihoafričané zůstali v zemi a nadále požívají ekonomických výhod, jakési setrvačnosti socio-ekonomického kapitálu, jehož nabyli v dobách apartheidu. Odešli jen lidé, kterým to všechno připadalo nemorální, jako například nositel Nobelovy ceny za literaturu John Coetzee, který se odstěhoval do Austrálie.

ji, aby jejich etnická kultura dostala v „nové“ Jižní Africe více prostoru k rozvoji. To by nebylo nic nevhodného, kdyby zde nebyla historie uměle rozdmýchávané etnicity v rámci apartheidu. Ten totiž platil nejen mezi „rasami“, ale také mezi jednotlivými bantuskými „kmeny“. I každý „kmen“ se měl rozvíjet v kulturní autonomii. Problém je však v tom, že Jihoafrická republika tvoří dle ústavy jednotu a ta by neměla trpět kvůli kulturnímu partikularismu. Ideologie „duhového národa“ by měla pomáhat k vytvoření jednotného národa Jihoafričanů, kteří svou „jednotu

Obrovským problémem Jižní Afriky je epidemie HIV/AIDS. Mnoho Jihoafričanů se domnívá, že místo apartheidu je novou metlou osudu právě ztráta imunity. Epidemie byla jednu dobu dokonce i z nejvyšších oficiálních míst bagatelizována a pro prosté lidi je velmi stigmatizující přiznat, že nemocí trpí nebo že na ni zemřel někdo z jejich blízkých.

Jak je to s odstraněním rasismu? Na papíře byl odstraněn. Ale ne tak docela. Aby jednotlivé instituce dokázaly, že „odrasovaly“, vedou nadále statistiky podle původního rasistického třídění na bělochy, černochoy, barevné a Asiaty. Tak se vědomí odlišnosti nadále udržuje. Podobně i etnické dělení v rámci černošského obyvatelstva, které hovoří devíti hlavními bantuskými jazyky, zůstává aktivní, dokonce někteří činitelé je podtrhují, protože chtě-

v rozmanitosti“ vytvářejí překonáváním partikularismu. Nástrojem národního sjednocení se má stát angličtina, tou však doma hovoří ani ne deset procent obyvatelstva. Paradoxně je nejužívanějším jazykem nadále afrikánština, i když ani její mluvčí nejsou spokojeni, protože tento v Africe vzniklý jazyk z mluvené venkovské nizozemštiny, afrických jazyků i vlivu austronéskeho prostřednictvím otroků do-vezených z nizozemské Indie, dnešní In-

donésie, nedostává dost prostoru v hromadných sdělovacích prostředcích. Etnická loajalita je nadále rozhodující v politickém chování, lidé hlasují podle etnického a rasového kritéria, vybírají si kolegy a podřízené podle etnicko-nepotistického klíče. Mnoho z toho, co se jinde řeší meritokraticky, se v Jižní Africe *rasializuje*. Jinými slovy, když se něco nedaří, svede se to na rasistickou minulost nebo prostě na příslušníky jiné „rasy“ než té, k níž poškozený náleží.

AIDS jako nová metla

Obrovským problémem Jižní Afriky je epidemie HIV/AIDS. Mnoho Jihoafričanů se domnívá, že místo apartheidu je novou metlou osudu právě ztráta imunity. Epidemie byla jednu dobu dokonce i z nejvyšších oficiálních míst bagatelizována a pro prosté lidi je velmi stigmatizující přiznat, že nemocí trpí nebo že na ni zemřel někdo z jejich blízkých. Přes poměrně rozsáhlou osvětu volající po změně sexuálního chování, odmítá obyvatelstvo používat preventivní prostředky s odůvodněním, že chráněný sex podporuje partnerskou nevěru. Citují se statistiky, že na syndrom trpí nebo retrovirální léky užívá asi každý osmý Jihoafričan.

Nicméně na fotbalový světový pohár je podle mého názoru třeba nahlížet jako na velmi pozitivní impuls pro celou jihoafrickou společnost. Jižní Afrika celému světu předvádí, že je schopna uspořádat mistrovství světa v nejoblíbenějším sportu, který je jedním z mála univerzálních jazyků současné světové kultury. Všude v Africe – a v Jižní Africe je tomu jinak – je fotbal také významné poli-

Dlouholetý politický vězeň apartheidního režimu a pozdější jihoafrický prezident Nelson Mandela (vlevo) přebírá od předsedy Komise pravdy a usmíření, arcibiskupa Desmonda Tutua, závěrečnou zprávu o činnosti komise.

Peter Andrews, Globe Media/Reuters

tikum, protože prostřednictvím fotbalu se stmelují národní společenství a padají etnické přehradky a předsudky, které se vytvářely po několik staletí. Jižní Afrika tak nepřímo prostřednictvím pořádání světového poháru potvrzuje, že je významným hráčem v současné celosvětové tvorbě nového světového řádu. Naznačuje tím celému

světu, že Afrika přestává být outsiderským kontinentem.

Petr Skalník je afrikanista a sociální antropolog. Působí na Univerzitě Pardubice a Univerzitě Hradec Králové. petr.skaln timer@uhk.cz

Jihoafrická republika jako regionální a kontinentální velmoc

Po vítězství Národní strany (NP) v parlamentních volbách v roce 1948 a nástupu apartheidu se Jihoafrická republika dostala do hluboké politické izolace v rámci regionu, kontinentu i celého mezinárodního společenství. Úspěšná a nenásilná demontáž apartheidu spojená s prvními všerasovými volbami v dubnu 1994 a následné nastoupení cesty směrem k liberální demokracii vrátily Jihoafrickou republiku zpět do pozice regionální i kontinentální velmoci a významného globálního hráče.

Velmocenská pozice v rámci jihoafrického regionu se odvíjí od ekonomické dominance země. V roce 1889 byla uzavřena celní dohoda mezi britskými koloniemi Kapskem a Oranžskem, v roce 1910 vznikla sloučením obou kolonií Jihoafrická unie jako britské dominium a téhož roku byla založena Jihoafrická celní unie (SACU) mezi Jihoafrickou unií a třemi menšími britskými koloniemi Basutskem (Lesotho), Bečuánskem (Botswana) a Svazijskem, spravovanými jednotně prostřednictvím Vysokého komisariátu. Faktickou součástí celní unie byla také Jihozápadní Afrika (Namibie), kterou od roku 1920 spravovala Jihoafrická unie jako

mandátní území ve správě Společnosti národů. Cílem celní unie byl ekonomický rozvoj skrze rozvoj regionálního obchodu, její součástí byl společný vnější tarif na veškerý dovoz z nečlenských zemí, volný pohyb zboží vyrobeného v členských zemích a kompenzační mechanismus, kdy část vybraných cel a část vybraných nepřímých daní byly přerozděleny mezi jednotlivé členské země s výrazně převažujícím podílem pro Jihoafrickou unií.

JAR jako ekonomická velmoc

I po nástupu apartheidu pokračovala ekonomická dominance JAR. Po vyhlášení

nezávislosti menších členů celní unie byla několikrát změněna dělicí formule a menší státy si vymohly zvýšení podílu na vybraných clech a daních. Celní a daňová politika nicméně nadále zůstávala plně v kompetenci JAR, která cíleně udržovala cla vůči nečlenům na vysoké úrovni, a podporovala tak jihoafrický export do menších zemí. V rámci SACU nebyl zaveden žádný mechanismus na řešení sporů, menší státy pravidelně vyjadřovaly nesouhlas s dělicí formulí a také s vlastní jihoafrickou politikou zahraničního obchodu mimo celní unii. Po celou dobu své existence je Jihoafrická celní unie plně funkční celní unií, což však je způsobeno do značné míry vlastním ekonomickým zájmem Jihoafrické republiky, která byla hnacím motorem existence celní unie a po vzniku zóny randu v roce 1974 určovala také měnovou politiku (vyjma Botswany, která do měnové zóny nevstoupila).

Šedesátá léta a vrcholící apartheid však přinesly politickou odezvu. V roce 1970 vznikla skupina tzv. frontových států (Angola, Botswana, Lesotho, Mosambik, Svazijsko, Tanzanie, Zambie a od roku 1980 Zimbabwe) s cílem koordinovat politický postup všech zemí a formulovat jednotný postoj vůči apartheidu a osvobozeneckým hnutím, především Africkému národnímu kongresu (ANC). V roce 1979 poté vznikla Jihoafrická koordinační rozvojová konference (SADCC) jako otevřená opozice proti apartheidní JAR a jí řízené celní a měnové unii. Hlavní motivací vzniku byla snaha snížit závislost okolních zemí na regionálním hegemonovi prostřednictvím praktických projektů a rozvoje v regionu. Vzhledem k odlišným politikám jednotlivých zemí, převládajícímu politickému i ekonomickému nacionalismu a přetrvávajícím konfliktům v Mosambiku a Angole však spolupráce nepřinesla výraznější reálné výsledky a i přes ekonomickou bázi fungovala spíše jako politický projekt proti zneprátenému režimu v JAR.

Jihoafrická republika jako regionální velmoc

Situace v regionu se dramaticky změnila po pádu apartheidu. Členské státy Jihoafrické koordinační rozvojové konference

předpokládaly rozvoj ekonomických vztahů se svobodnou JAR a stávající podoba organizace již nebyla životaschopná. V roce 1992 se v namibijském Windhoeku konal přelomový summit, na němž bylo rozhodnuto o přeměně volné spolupráce v rámci SADCC ve formalizovanou spolupráci v rámci nového Jihoafrického rozvojového společenství (SADC) s cílem liberalizace vzájemného obchodu, budování společného trhu a měnové unie a spolupráce v politické a bezpečnostní oblasti.

Po prvních svobodných volbách se podle očekávání stala členem také JAR. V roce 1996 byl podepsán protokol o volném obchodu, trvalo ovšem tři roky, než byl ratifikován potřebným počtem států a mohl vstoupit v platnost. Samotná JAR podepsala protokol až v roce 1999, což dokazuje, že sice byla přesvědčena o nutnosti spolupráce v regionu, ale neexistovala vnitřní shoda nad tím, jakou formu by tato spolupráce měla mít. Vládní ANC, na něj úzce navázané levicové odbory COSATU a také afrikánští malí obchodníci prosazovali méně formalizovanou spolupráci v rozličných sektorech za účelem jejich rozvoje pod patronací Jihoafrického rozvojového společenství s důrazem na industrializaci a plánování regionálního průmyslového rozvoje. Velcí afrikánští obchodníci a úředníci napojení na SACU a podporovaní Evropskou unií, Světovou bankou a Mezinárodním měnovým fondem prosazovali klasikou tržní integraci a odstranění obchodních bariér. Velké podniky napojené na finanční domy a polostátní firmy prosazovaly model ad hoc spolupráce formou bilaterálních obchodních dohod se zeměmi v regionu i mimo něj bez formální institucionální struktury. Od tohoto ne zcela jednoznačného postoje JAR se pak odvíjelo také směřování SADC a zpoždování původně nastaveného harmonogramu zavádění liberalizace obchodu.

Po roce 1990 přirozeně dochází k nárůstu objemu obchodu mezi JAR a jejími sousedy, ovšem převážně v jednom směru, jihoafrická produkce zaplavuje trh v okolních zemích, zatímco vývoz z těchto zemí do JAR stagnuje. Roste tak nerovnováha v obchodu mezi JAR a ostatními státy regionu. Postavení Jihoafrické republiky jako dominantní ekonomické mocnosti (tvoří

přes 75 procent HDP regionu) působí spíše jako brzdicí element pro liberalizaci obchodu, pro většinu členských zemí je ekonomicky racionální obchod v rámci SADC neliberalizovat, pokud nebude existovat kompenzační mechanismus nahrazující ztráty příjmů po odbourání cel a dalších obchodních bariér. Členské státy mají obavu, že JAR jako dominantní ekonomika spíše než hegemon a tahoun integrace bude v první řadě sledovat své vlastní zájmy, což ovšem bude oslabovat potenciál integrace v rámci SADC. Tomuto scénáři napovídá také podpis bilaterálních dohod o volném obchodu mezi Jihoafrickou republikou a Evropskou unií v roce 2004.

Země regionu dosáhly řady úspěchů v oblasti sektorové spolupráce a rozvoje, mezi hlavní úspěšné projekty patří tzv. Maputský rozvojový koridor zahrnující rozvoj dopravní infrastruktury mezi Johannesburgem a Maputem, modernizaci maputského přístavu, průmyslové projekty (mosambické hliníkárný MOZAL I-III), zemědělské projekty (kávévé plantáže Bushbuckbridge), těžbařské projekty nebo výstavbu plynovodů. Dalším podobným projektem je vodní projekt lesothské vysočiny (LHWP), který na jedné straně zajišťuje dodávky vody pro jihoafrické zemědělství a na druhé straně dodávky elektrické energie pro Lesotho. V roce 1995 vznikl Jihoafrický *power pool* (SAPP), který sdružuje dvanáct národních elektrárenských společností a zajišťuje dodávky elektřiny do členských zemí SADC ze tří zdrojů, hydroelektrárny Kariba na hranici Zambie a Zimbabwe, konžské hydroelektrárny

Inga a jihoafrických tepelných elektráren a jaderné elektrárny. Také vznikla transalaharská silnice mezi Botswanou a Namibií a došlo k propojení zemí telefonními sítěmi pro přímé volání.

Zásadní rozpory existují v oblasti politické spolupráce a bezpečnosti. V roce 1996 byl zřízen Organ pro politiku, obranu a bezpečnost (OPDS) pro rozvoj demokracie, řešení sporů mírovými prostředky a případné vyslání vojenské akce jako poslední možnosti v souladu s příslušnými články Charty OAU/AU a OSN. Od začátku však byla činnost tohoto orgánu poznamenána spory o jeho fungování, které se naplno projeví při konžské krizi po roce 1998. Zimbabwe, Angola a Namibie prosazovaly vojenské řešení a nakonec skutečně své jednotky do Konga vyslaly, zatímco Jihoafrická republika a Mosambik prosazovaly spíše zdrženlivý postoj a hledání řešení konfliktu skrze mediaci (mírová smlouva nakonec byla podepsána v JAR pod patronací jihoafrické ministryně zahraničí).

V roce 1998 poslala JAR své jednotky do Lesotha, kde vypukla politická krize, a to bez předchozího souhlasu SADC. Tím jen potvrdila, že být členem SADC, bude JAR v první řadě sledovat své vlastní zájmy, a to jak v oblasti ekonomické, tak v oblasti politické. I proto se rozhořely spory o podstatu OPDS – jeho tehdejší předseda Robert Mugabe měl ambice řídit tento orgán samostatně mimo Summit jakožto nejvyšší orgán SADC, což vyvolalo setrvalou snahu Jihoafrické republiky podřídit Organ pro politiku, obranu a bezpečnost jednoznačně Summitu a zavést rotování na předsednické pozici OPDS. Svou pozici JAR prosadila,

Počátkem 90. let se Jihoafrická republika začala postupně vymaňovat z mezinárodní izolace. V roce 1992 se poprvé mohla zúčastnit olympijských her, o rok později byly staženy ekonomické sankce a po úspěšných volbách také zbrojní embargo. V roce 1994 se JAR vrátila do sdružení Commonwealth, z nějž v roce 1961 vystoupila.

v roce 2001 byla činnost OPDS formalizována, orgán byl podřízen Summitu a zavedena roční rotace v jeho čele.

Jihoafrická republika jako kontinentální velmoc

Analogický vývoj prodělala také pozice JAR v rámci Afriky. Po vzniku Organizace africké jednoty v květnu 1963 se jedním z prioritních témat agendy stalo odsouzení apartheidu, podpora osvobozeneckých hnutí v jižní Africe a sankce proti JAR. Vyjádřením tohoto názoru se stal Lusacký manifest (duben 1969) odsuzující rasismus a nerovnost a požadující mírové nastolení vlády černošské většiny ve všech afrických zemích. Podle jihoafrické vlády zřizování polonezávislých černošských bantustanů bylo v souladu s požadavkem rovnosti, pro ostatní státy byly naopak bantustany symbolem nerovnosti a nedůstojnosti. Proto již o dva roky později africké státy přijaly Mogadišskou deklaraci, v níž vyjádřily podporu ozbrojenému boji osvobozeneckých hnutí. Jihoafrická republika v šedesátých letech na rostoucí izolaci v rámci kontinentu reagovala snahou o navázání vřelých vztahů s co nejvíce africkými státy na bázi ekonomické podpory, které využily menší africké státy jako Malawi a Lesotho. Právě Malawi také jako jediný africký stát nepodepsalo Lusacký manifest. Ekonomickou pomoc v sedmé dekádě přijaly i další země jako Mosambik, Angola, Madagaskar, Mauricius nebo Zair.

Jihoafrická republika nicméně zůstala v politické izolaci až do uspořádání demokratických voleb v roce 1994. Po nástupu nové vlády dochází k začlenění do kontinentální organizace a k postupnému budování dobrých vztahů s ostatními africkými státy. V rámci tohoto procesu se JAR stala úspěšným mediátorem řady afrických vnitrostátních krizí a hrála zásadní roli při podpisu mírových dohod ukončujících občanské války v Burundi, Demokratické republice Kongo, Rwandě či Pobřeží slonoviny, dlouhodobě se také angažuje při řešení situace v Zimbabwe. Role mediátora je spojena především s osobou druhého jihoafrického prezidenta Thaba Mbekiho, který prosazoval tezi, aby africké konflikty primárně řešili samotní Afričané. V duchu této teze

stál Mbeki u zrodu programu ekonomického rozvoje NEPAD (Nové partnerství pro africký rozvoj) a u přeměny víceméně nefunkční Organizace africké jednoty v Africkou unii (AU). Je také autorem konceptu tzv. africké renesance, tj. představy kulturní, ekonomické a vědecké obnovy Afriky založené na sociální soudržnosti, demokracii a ekonomickém růstu.

Jihoafrická republika jako globální aktér

V neposlední řadě také pozice JAR na mezinárodní scéně prošla shodným vývojem. Do hluboké mezinárodní izolace se země dostává po sharpevilleském masakru, kdy policie 21. března 1960 zastřelila 69 účastníků protestu proti rasistickým zákonům. Následně Valné shromáždění OSN v listopadu 1962 přijalo rezoluci odsuzující apartheid, v srpnu 1963 Rada bezpečnosti OSN vydala dobrovolné zbrojní embargo vůči Jihoafrické republice, v roce 1966 byl 21. březen vyhlášen mezinárodním dnem boje proti rasové diskriminaci, v roce 1971 Valné shromáždění odsoudilo existenci bantustanů a protipartheidní kampaň vyvrcholila pokusem o vyloučení Jihoafrické republiky z OSN v roce 1974. Tradiční jihoafričtí spojenci a obchodní partneři Francie, Velká Británie a USA nicméně tento návrhablokovaly, stejně jako uvalení ekonomických sankcí. Co se nepovedlo v rovině politické, povedlo se v rovině sportovní – v roce 1960 bylo novozelandskému ragbyovému týmu znemožněno zúčastnit se turnaje v JAR a následně byla v letech 1964–91 země vyloučena z mezinárodního olympijského hnutí.

Snaha premiéra Vorstera o dialog s mezinárodním společenstvím a oteplení vztahů („jihoafrické détente“) narážela na vnitropolitické akty jihoafrické vlády, které se ve světě setkávaly se stále větší negativní odezvou. Rezoluce OSN sice neměly přímý dopad na jihoafrickou vládu, nicméně spolu se sportovním a kulturním bojkotem pomáhaly formovat světové veřejné mínění proti apartheidu. Po povstání v Sowetu v roce 1976, kdy policie zastřelila 23 osob při demonstraci proti zavádění povinné výuky v afrikánštině namísto angličtiny, se zdvihla další velká vlna odporu proti jihoafrické vládě, o rok později Rada bezpečnosti za-

vedla povinné zbrojní embargo vůči JAR a řada zemí zavedla na přelomu sedmé a osmé dekády dobrovolně tvrdé ekonomické sankce. V roce 1985 se pro přijetí ekonomických sankcí vyslovila Rada bezpečnosti a koncem 80. let se k obchodním sankcím přidaly i Velká Británie a USA.

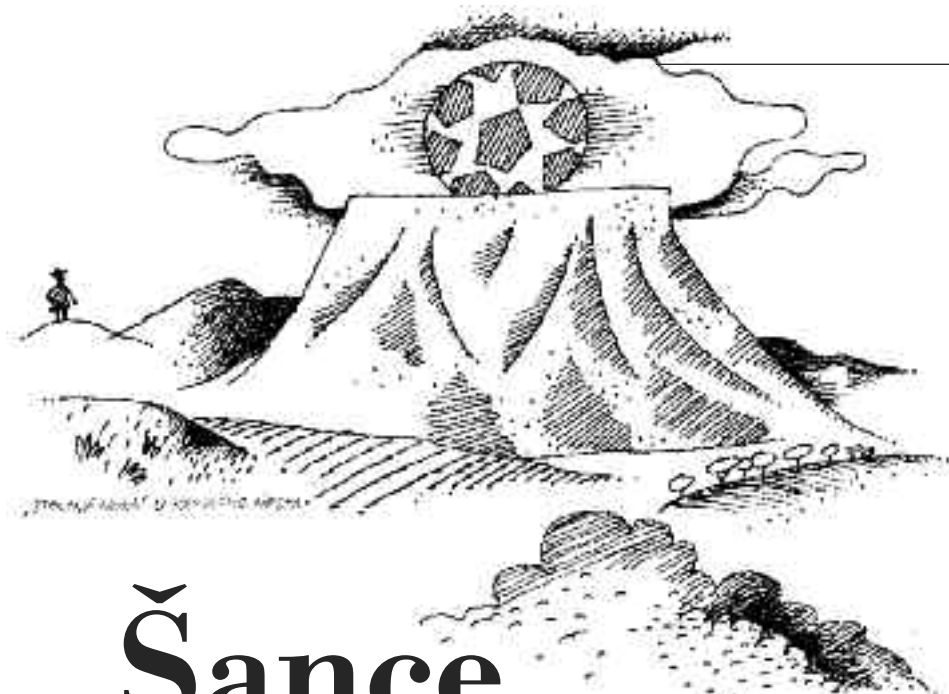
Počátkem 90. let se Jihoafrická republika začala postupně vymaňovat z mezinárodní izolace. V roce 1992 se poprvé mohla zúčastnit olympijských her, o rok později byly staženy ekonomické sankce a po úspěšných volbách také zbrojní embargo. V roce 1994 se JAR vrátila do sdružení Commonwealth, z nějž v roce 1961 vystoupila, a postupně obnovila svou činnost v rámci OSN i dalších mezinárodních organizací. V letech 2007 až 2008 byla JAR nestálým členem Rady bezpečnosti, podporuje reformu tohoto orgánu a rozšíření o další stálé členy a aspiruje na pozici stálého člena za Afriku.

Aktivní roli hraje Jihoafrická republika také jako jeden z lídrů rozvojových zemí při jednáních o liberalizaci světového obchodu. V roce 2003 spolu s Brazílií a Indií podepsala Deklaraci z Brasílie proti protekcionistickým opatřením rozvinutých zemí a všem ostatním praktikám, které omezují volný obchod. Kolem tří lídrů se poté vytvořila tzv. skupina dvaceti (G20), resp. rozšířená skupina rozvojových zemí G77. Spolu s Indií, Čínou a Brazílií tvoří Jihoafrická republika také tzv. skupinu čtyř (G4), která vznikla v listopadu 2009 jako jednotná platforma pro jednání rozvojových zemí na kodaňském summitu OSN o klimatu. V neposlední řadě byla v letech 1998 až 2002 předsednicou zemí Hnutí nezúčastněných.

JAR se po roce 1994 vrátila do své přirozené pozice regionální velmoci, lídra regionální organizace a jednoho z lídrů rozvojových zemí na globálních fórech politických, ekonomických i ekologických. Až další vývoj však ukáže, jestli této pozice bude JAR využívat k užitnému prospěchu všech členů daných organizací, nebo především k prosazení svých vlastních zájmů v regionu, na kontinentu i v mezinárodním společenství.

Vilém Řehák vystudoval afrikanistiku a politologii na FF UK a mezinárodní vztahy na FSV UK.

vilem.rehak@seznam.cz

Šance pro Afriku

Fotbalový šampionát v JAR (nejen) z rozvojové perspektivy

Robin Ujfaluši

Africká země jako pořadatel největšího svátku globálně nejpopulárnějšího sportu? Dlouho bylo něco takového zcela nemyslitelné. V 70. letech africké týmy na světové šampionáty teprve nesměle nakukovaly a zpravidla si odvážely slušný výprask – jako „leopardi ze Zairu“ v roce 1974. V 80. letech se v Evropě pozvolna začali prosazovat první afričtí fotbaloví pionýři, ale na týmový úspěch národního týmu to zatím stačit nemohlo. Teprve v roce 1990 vzal fotbalový svět Afriku poprvé vážně, když se Kamerun s nezapomenutelným „staříkem“ Rogerem Millou probojoval – a místy protancoval – až do čtvrtfinále mistrovství světa. V 90. letech už afričtí fotbalisté – jako Abedi Pelé či George Weah – rozhodovali klíčové zápasy evropských soutěží a dnes se špičkoví afričtí internacionálové v Evropě i jinde počítají nejméně na desítky.

Pouhá fotbalová kvalita ale pořadatelství světových šampionátů zdaleka nerozhoduje – tady přichází ke slovu vysoká sportovní i politická diplomacie. Do kon-

ce 90. let byl nepsaný systém daný poměrně jednoduše: v pořádání světových šampionátů se pravidelně střídaly země z Evropy a Ameriky. Teprve tlak globalizace, popularizace fotbalu

v Asii a komerční možnosti s tím spojené přivodily zlom v rozhodovací politice světové fotbalové federace FIFA – a šampionát 2002 společně uspořádaly Japonsko a Jižní Korea.

Zbývala otázka, kdy dojde na Afriku. V roce 2006 ještě Jihoafrické republiky šampionát těsně utekl v souboji s Německem, pro rok 2010 už ve hře byly pouze africké státy (vedle JAR i Maroko a Egypt). Do závěrečného klání vyslala JAR kromě prezidenta Thamo Mbekiho i tři nositele Nobelovy ceny míru, trojlístek symbolizující konec apartheidu v JAR: anglikánského arcibiskupa Desmond Tutu, posledního bílého prezidenta Frederika de Klerka a prvního černošského prezidenta Nelsona Mandelu.

Výsledek exekutivní komise FIFA zněl 14 hlasů pro JAR, 10 pro Maroko, 0 pro Egypt. Davy po celé zemi propukly v nekontrolovatelné nadšení a euforii a rozhodnutí si jihoafrická veřejnost interpretovala zejména jako „dárek pro naši mladou demokracii“, čili demokratickou „naději Afriky“ pod Mandelovým vedením. Na druhou stranu, viděno pragmatičtěji, FIFA není charitativní ani filantropická organizace – a její zástupci zvolili zároveň ekonomicky nejsilnější africkou zemi, slibující nejpropracovanější sportovní marketing a největší finanční profit.

Vyplatí se šampionát?

Poté, co opadlo počáteční nadšení, začaly se brzy objevovat pochyby a otázky: Kdo to zaplatí? A může si země takovou megalomanskou show dovolit? Není lepší investovat miliardy dolarů do boje proti chudobě, do škol a ubytování pro miliony obyvatel žijících ve slumech než do hypermoderních fotbalových stadionů? Ptal se tak jihoafrický ministr financí a připojovali se k němu často jak bílí obyvatelé JAR, tak zahraniční zástupci humanitárních a rozvojových organizací.

Z druhé strany zněla a dodnes zní většinová vůle obyvatelstva. Fotbalový šampionát probouzí v zemi euforii srovnatelnou snad jen s koncem apartheidu a místní lidé odmítají paternalismus zahraničních expertů, kteří vědí lépe než zdejší, „co Afrika potřebuje ke štěstí“.

Z perspektivy jiných šampionátů či sportovních megapodniků (typu olympij-

ských her) se zdá být jisté, že fotbalový šampionát ekonomicky zemi nespasí. Ekonomické benefity podobných akcí bývají zpravidla značně přepjaté, náklady se naopak podceňují (vzpomeňme na aténskou olympiádu či nedávný lyžařský šampionát v Liberci). Jihoafrické mistrovství nesporně pomůže řadě odvětví – hotelům, restauracím, sportovnímu průmyslu, bezpečnostním firmám atd. – a vytvoří v konečném důsledku až 50 000 pracovních míst, většinu z nich ale jen krátkodobě.

Z opačné strany zní výtky chudších vrstev – pouliční prodejci jídla si například stěžují, že kvůli šampionátu přijdou jejich „small businesses“ zkrátka a oni neuživí rodinu. Policie totiž během mistrovství přísně dohlíží na dohodu, že pouliční prodej občerstvení má být čistě v rukou oficiálních partnerů mistrovství. Tedy značné zisky velkých korporací na úkor nemajetných místních obyvatel. FIFA totiž skutečně není spolkem samaritánů, nýbrž efektivně fungujícím globálním koncernem, a jako obvykle bude ze šampionátu profitovat především ona.

Otázku, zda se šampionát „vyplatí“, je však třeba chápat nejen úzce ekonomicky. Už jen samotný fakt, že byl šampionát svěřen poprvé v historii africké zemi, je pro většinu obyvatel tohoto kontinentu velkou satisfakcí a signálem emancipace. Afrika přestává být periferií světového dění, na chvíli se stane – alespoň pro sportovní fanoušky – jeho centrem. Samozřejmě, jeden šampionát běh světa nezmění, ale může přispět ke změně vnímání kontinentu ze

strany světové veřejnosti. Prozatím je Afrika vnímána skrze média především jako kontinent válek, zmaru, bídy, nemoci a nestabilních režimů. Realita ale tak jednostranná není a šampionát může image kontinentu alespoň částečně opravit.

Fotbal jako nástroj emancipace

Pro pochopení role fotbalu v Africe je důležitý pohled do historie. Už sám výskyt fotbalu na tomto kontinentu ke konci 19. století byl dílem politických zájmů. Evropští misionáři a úředníci koloniálních mocností jej sem účelově exportovali, aby mezi místním obyvatelstvem snáze prosadili evropské zvyky a hodnoty. Místní hry a rituály považovali za primitivní, fotbal měl být jedním z prostředků, jak Afričany „vychovat“ a „zcivilizovat“.

Zprvu to byla hra pro vybrané místní elity, které byly v těsnějším kontaktu s Evropany a dostalo se jim jistého vzdělání podle evropských standardů. Postupně ale hra začala žít v jiné kultuře svým vlastním životem. Výrazným faktorem byl přitom rozpad tradičních venkovských komunit a masivní migrace obyvatelstva do měst. Ve 20. a 30. letech vznikalo stále více lokálních týmů, které měly blízko k místnímu obyvatelstvu, k jeho problémům i nadějím. Fotbal se stal ztělesněním specificky africké životní zkušenosti v moderních městech.

Peter Alegi ve své knize o fotbale a společnosti v Jihoafrické republice ukazuje, že v této zemi se během apartheidu sociální status fotbalu výrazně změnil. Sportem „vládnoucích a bílých“ se stalo ragby a fotbal začal být chápán jako hra pro nižší třídy, v drtivě většině tvořené černým obyvatelstvem.

Fotbal a příslušnost k městským týmům se v jihoafrických chudinských čtvrtích stával bezděky prostředkem společenského uvdomnění a emancipace. Podobně fungoval fotbal i v dalších afrických zemích při boji za nezávislost, při budování národních identit a „zrodu nové Afriky“ po získání nezávislosti.

V době apartheidu odrážela segregace ve fotbalových strukturách obecný stav společnosti – fungovalo několik paralelních fotbalových svazů a soutěží (pro bílé, indické a černošské týmy), zemi ale mohli reprezentovat jen bílí hráči. Ačkoliv diskriminace sportovců tmavé pleti byla evidentní a JAR byla v 60. letech vyloučena z účasti na olympijských hrách, FIFA před politikou apartheidu dlouho zavírala oči a jihoafrickou federaci vyloučila ze svých řad teprve v roce 1976, po brutálním potlačení povstání v Sowetu.

Po ukončení apartheidu si země prožila tři velké sportovní události, symbolizující národní jednotu všeho obyvatelstva bez ohledu na barvu pleti. V roce 1992 se Jihoafrická republika vrátila na olympijských hrách v Barceloně, v roce 1995 vyhrála domácí světový šampionát v ragby a o rok později slavil jihoafrický fotbalový tým triumf na africkém šampionátu, opět konaném v JAR. Závěrečné ceremoniály ukázaly integrační potenciál sportu – trofeje předávali v obou případech poslední bílý prezident de Klerk a stávající prezident Mandela. A celá země oslavovala jednotně bez ohledu na to, jestli šlo o sport „bílých“ nebo „barevných“. (Toto tradiční rozdělení trvá, mimochodem, z větší části dodneška – 90 procent fotbalistů v JAR je

Jihoafrická republika své pořadatelské od počátku ohlašovala jako příležitost pro celý kontinent. Jasně to ukazují veřejná prohlášení jihoafrických lídrů i základní atributy marketingové komunikace – logo šampionátu symbolicky propojuje Afriku jako celek, v podobném duchu vyznívá motto (Kenaiko – je čas na oslavu lidskosti).

Zdroje

- Grill, B. Laduuuuuma! Wie der Fussball Afrika verzaubert, Hamburg 2009
- Alegi, P. Laduma! Soccer, Politics and Society in South Africa, KwaZulu-Natal Press 2008
- Darby, P. Africa, Football and FIFA. Politics, Colonialism and Resistance, Londýn 2002
- Ujfalusi, R. Jak se hraje fotbal v Africe, Gutenberg Praha 2007
- Sport, development and peace: From practice to policy, International Working Group, Toronto 2006
- www.streetfootballworld.org

tmavé pleti, u ragby naopak; rozdíl je pochopitelně v tom, že dnes nastupují v týmech společně.)

Když fotbal není jen fotbal

Fotbal v Africe není nikdy jen fotbal. Zatímco v Evropě jsme zvyklí ho vnímat především jako zábavu a kratochvíli pro volný čas, v Africe funguje mnohem více jako společenský fenomén – ať už jako politikum spojující (či rozdělující) obyvatelstvo různých etnik, nebo v sociální oblasti, kde funguje sen o fotbalové kariéře jako naději na lepší budoucnost.

Sociálních a rozvojových programů, zaměřených na mládež a využívajících obrovské popularity fotbalu jako hlavního nástroje vzniklo za posledních deset let na kontinentu celá řada a staly se bezmála módou. Každý z nich vychází z místní situace a potřeb, ale jedno mívají společné – fotbal je jen prostředkem, cílem je zdravý rozvoj mladých individualit a v širším měřítku rozvoj místních komunit.

Asi vůbec největším a nejpropracovanějším fotbalově-rozvojovým programem na africkém kontinentu je nairobská *MYSA (Mathare Youth Sport Association)*, která důmyslně propojuje celoroční fotbalové soutěže pro zhruba 25 000 chlapců a dívek s navazujícími projekty v oblasti vzdělávací, sociální a kulturní a za svou dvacetiletou činnost v nairobských slumech si už dvakrát vysloužila nominaci na Nobelovu cenu míru.

Rwandský projekt *Football pour la paix* se pro změnu snaží prostřednictvím fotbalu integrovat mladé lidi z kmene Hutuů a Tutsiů, a přispět tak k postupnému usmírování obou etnik po drastické genocidě v 90. letech.

A abychom se ještě jednou vrátili do pořadatelské země letošního šampionátu, v Jihoafrické republice je hlavním tématem fotbalově-vzdělávacích programů prevence šíření HIV/AIDS. V zemi, kde se podíl infikovaných HIV ve věkové skupině 15–49 let odhaduje na 20 procent, využívá atraktivitu fotbalu pro životně důležitou osvětovou činnost hned sedm terénních projektů, působí

v největších městech (Kapské Město, Pretoria, Johannesburg) i v provinciích a menších městech.

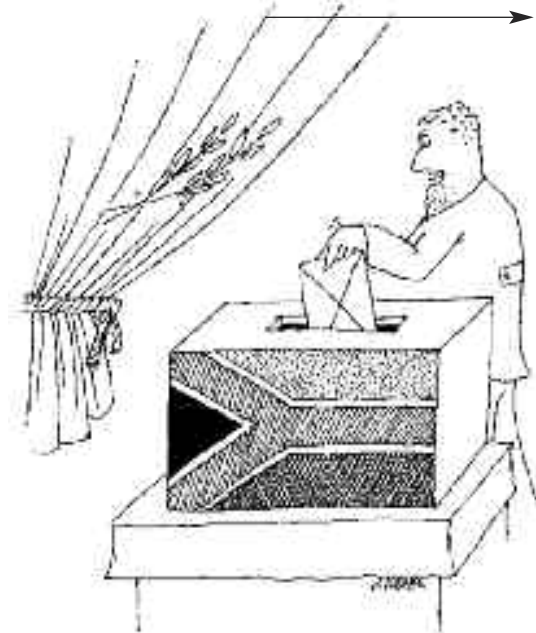
Ke nako aneb čas Afriky nadešel

Jihoafrická republika své pořadatelství od počátku ohlašovala jako příležitost pro celý kontinent. Jasně to ukazují veřejná prohlášení jihoafrických lídrů i základní atributy marketingové komunikace – logo šampionátu symbolicky propojuje Afriku jako celek, v podobném duchu vyznívá motto (*Ke nako – je čas na oslavu lidskosti*) a také úvodní ceremoniál domácí země sympaticky neusurpovala jen pro sebe, ale zřetelně chtěla prezentovat pestrost „africké kultury“ (ač přísně vzato lze takový pojem jen těžko vymezit). Těto jednotě odpovídá i naladění většiny obyvatel – ať už pocházejí z nigerijského Lagosu, či keňského Nairobi, vnímají šampionát zčásti jako „svůj“ a krom svých oblíbených týmů budou programově podporovat i všechny africké.

Afrika dostala šanci. Přál bych ji, aby ji využila, a přál bych nám, pozorovatelům zvenčí, abychom této příležitosti využili také – třeba k lepšímu porozumění. Jak prohlásil Andreas Mehler, ředitel renomovaného Institutu afrických studií v Hamburku: „Kdo se chce Africe přiblížit skrze fotbal, nevolí si vůbec špatnou cestu pro pochopení toho, jak tento kontinent funguje.“ Jinými slovy, přál bych si, aby se po šampionátu méně mluvilo o jihoafrické bezpečnosti – čímž nás přestrašená média stereotypně a ráda zásobují – a abychom na fotbalové mistrovství vzpomínali jako na vydařenou oslavu *homo ludens*, člověka autenticky hravého a spontánně se radujícího. I taková a právě taková je totiž – mimo jiné – Afrika.

Robin Ujfaluši je ředitelem nevládní organizace INEX-SDA, v roce 2005 stál u zrodu česko-keňského projektu Fotbal pro rozvoj a je autorem knihy *Jak se hraje fotbal v Africe*.

robin.ujfalus@inexsda.cz

Hana Horáková

Otázky

nad jihoafrickým

programem nerasovosti

Před fotbalovým mistrovstvím světa přitahovala hostitelská země tohoto šampionátu – Jihoafrická republika – pozornost nejen fotbalových fanoušků z celého světa, ale také široké laické i odborné veřejnosti, která s napětím sledovala, jak se vyvíjí vnitřní situace této země. Zájem veřejnosti je pochopitelný. Jižní Afrika je místem nejružnějších sociálních experimentů. V letech 1948–1989 zemi ovládal režim apartheidu, který se do dějin kultury zapsal jako originální systémové řešení jihoafrického konfliktu „ras“, jež mělo všem skupinám umožnit rozvíjet se odděleně, podle pravidel a norem jednotlivých kultur.

Se zrušením apartheidu po roce 1989, zejména po prvních demokratických volbách v roce 1994, v nichž zvítězilo hnutí Africký národní kongres (ANC), se v JAR vy-

Na vzpomínkovém shromáždění za zavražděného vůdce krajně pravicového Afrikánského hnutí odporu Eugène Terre'Blanche drželo mnoho příznivců v rukou jeho podobiznu.

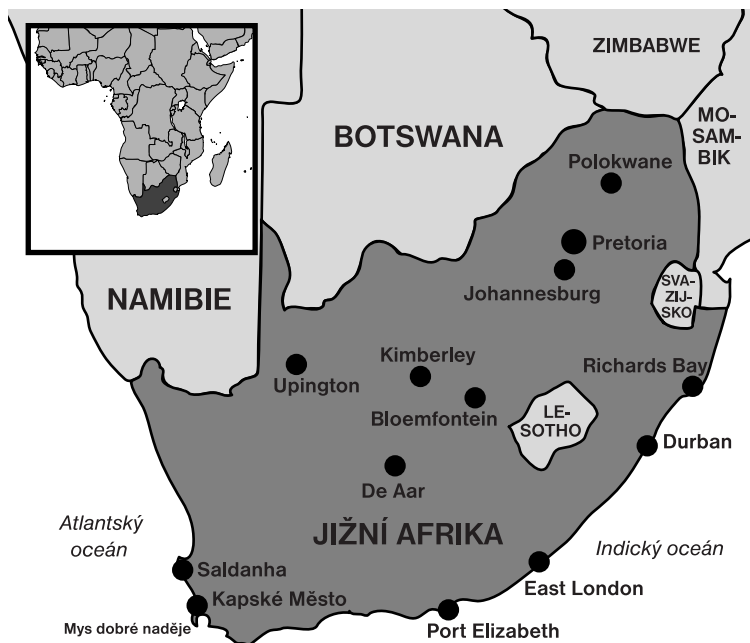
Siphiwe Sibeko, Globe Media/Reuters

nořila nová vize společnosti, jejímž cílem bylo překonat apartheidní dědictví hluboce rozpolcené společnosti a vytvořit jihoafrický národ. Transformace jihoafrické společnosti měla mít kromě oblasti ekonomiky a politiky výraznou kulturní dimenzi.

Alternativou k předchozí politice nuceného oddělení a „mezirasových“ nepřátelství se staly tři klíčové koncepty: budování národa, nerasovost a smíření. Legendární prezident Nelson Mandela odstartoval tento proces bonmotem „duhový národ“, který měl symbolizovat jednotu a rozmanitost kultur současně. Jižní Afrika skutečně vytvořila iluzi „rasové harmonie“, a to zejména díky nekrvavé cestě od režimu apartheidu k demokracii. Tento „malý zázrak“, jak je relativně nenásilný přechod k demokracii nazýván, je možné vnímat jako hozenou rukavici všem, kteří Jižní Africe předpovídali „mezirasový“ masakr. „Rasa“ a etnicita se měla napříští stát irelevantním faktorem v nově se tvořící společnosti.

Návrat rasově motivované nenávisti?

Nová politická garnitura pod vedením prezidenta Mandely zvolila za základ budování státu princip nerasovosti (*nonracialism*). Ideál nerasové společnosti, který je dokonce zakotven v ústavě z roku 1996, je v dnešním světě vizi unikátní. Jak se v postapartheidní Jihoafrické republice naplňuje? Jakkoli zní tento apel atraktivně, „rasa“ definuje jihoafrickou identitu i nadále. Rasový faktor prostupuje veškerý veřejný prostor. Někdy je „rasa“ vyjádřena explicitně, například při uplatňování praxe pozitivní diskriminace, kdy se s touto kategorií počítá třeba při výběru fotbalového mužstva, v projevech vedoucích politiků (např. vyjádření

Mbekiho z roku 1998: „Určujícím hlediskem našeho pokračujícího boje za národní jednotu a usmíření je otázka rasy“). Další praktickou ukázkou uplatňování nerasovosti jsou rovněž všeobecné volby, v nichž lidé volí podle rasově-etnického klíče. Jinde je „rasa“ nevyslovený, avšak všudypřítomný faktor. Rasové předsudky přežívají v mnohem sofistikovanější podobě, jsou zabaleny ve společensky přijatelných výrazech, jako je například „kulturní nekompatibilita“. Praktiky a projevy rasovosti se staly součástí společné kultury, sdílené všemi vrstvami společnosti.

Až donedávna více méně platilo, že s otevřeným projevem rasově motivované nenávisti se v nové Jižní Africe lze setkat jen málokdy. Situace se vyostřila před několika týdny, kdy došlo v zemi ke dvěma incidentům, jež vážně narušily prozatímní křehkost jihoafrické společnosti.

Třetího dubna 2010 byl zavražděn ultrapravicový afrikánský politik a aktivista Eugène Terre'Blanche. Byl zabit na své farmě u Ventersdorpu, v srdci někdejší búrské republiky Transvaal, po hádce se svými černošskými pracovníky, zřejmě kvůli sporu o jejich výplatu. Útočníci ho ve spánku ubili tyčemi a rozsekali mačetami. Vražda se stala ve chvíli, kdy v JAR roste napětí mezi kdysi vládoucí bělošskou menšinou a černošskou většinou. Jihoafrický prezident

Jacob Zuma vyzval Jihoafričany ke klidu. „Jihoafričané by neměli dovolit provokátorům, aby této příležitosti využili k rozdmýchávání rasové nesnášenlivosti,“ uvedl Zuma v písemném prohlášení. Navíc, jihoafrické úřady popřely, že by incident mohl ovlivnit průběh mistrovství světa ve fotbale.

Kdo byl Terre'Blanche a jak lze jeho vraždu interpretovat? Tento kontroverzní muž byl vůdčí osobností krajně pravicového Afrikánského hnutí odporu (*AWB-Afrikaner Weerstandsbeweging*), které v roce 1973 založil v reakci na – podle jeho mínění – příliš liberální politiku tehdejšího premiéra Johna Vorstera. Spolupracoval s ultrapravicovou Konzervativní stranou, založenou v roce 1982 Andriesem Treurnichtem v době, kdy vládnoucí Národní strana opustila rétoriku výlučnosti *afrikánského volku* a obrátila se k propagaci idejí širšího jihoafričanství. Konzervativní strana tak zůstala spolu s AWB a hnutím Afrikaner Volkswag jednou z několika málo institucí, které údajně hájily tradiční hodnoty afrikánství. Terre'Blanche věřil, že jeho lid (*volk*), Búrové, byl do Afriky poslán Bohem, aby se staral o černochoy, ukázal jim světlo křesťanské civilizace a aby jim vládl. Je příznačné, že příjmení tohoto radikála zní v překladu „bílá země“.

V 90. letech vystupoval Terre'Blanche proti zrušení apartheidu a v rámci AWB plánoval i ozbrojené povstání. Poté, co v roce 1994 došlo k neúspěšné vojenské intervenci do původní domoviny Bophutatswana, při níž byli zabiti tři členové AWB, upadlo toto hnutí do relativního zapomnění. Novou, re-

spektovanější a důvěryhodnější postavou radikální pravice se stal generál Constand Viljoen, původně apartheidní velitel jihoafrických obranných sil, jehož pragmatic-

ký styl politiky si získal podporu u pravicově orientovaných bělochů, kteří se smířili s koncem bělošské dominance. Viljoen byl zastánce politiky segregace. Byl spolu s AWB připraven jednat s vládnoucím Afrikánským národním kongresem o možnosti založení samostatného, „etnicky čistého“ búrského státu, jakési obdoby bývalých černošských bantustanů. Zajímavostí je, že tehdejší prezident Mandela skutečně ustavil komisi, která zkoumala možnosti uskutečnění tohoto projektu, nicméně jeho nástupce Mbeki ji hned v roce 1999, kdy nastoupil do úřadu, zrušil.

V roce 2001 byl Terre'Blanche odsouzen na šest let za pokus o vraždu černošského zaměstnance ochranky, z vězení byl propuštěn o tři roky později. Poslední dobou žil v ústraní, avšak v září 2008 avizoval svůj návrat do politického dění. Začal podnikat kroky k vytvoření sjednocené fronty mezi bílými ultrapravicovými skupinami s cílem „vybojovat pro

Afrikánce svobodu“ u Mezinárodního soudního tribunálu v Haagu. Odvolával se na smlouvy uzavřené v průběhu 18. a 19. století mezi tehdejšími Búry a zulskými králi, podle nichž si Afrikánci údajně koupili od Afričanů půdu, což by mělo mezinárodní právo uznat. Motivací k obnovení činnosti AWB byly vraždy bělošských farmářů (uvádí se, že od roku 1994 bylo v JAR zabito více než tři tisíce bílých farmářů) a obecně obrovská kriminalita, včetně „destrukce afrikánského jazyka a kul-

Druhý „rasově motivovaný“ incident se udál týden před zavražděním Terre'Blanche. Soud řešil kauzu Julia Malema, lídra Ligy mladých vládnoucího ANC, který byl obviněn v souvislosti s veřejným zpěvem písně „Kill the the farmer, Kill the Boer“ (Boer označuje v afrikánštině nejen slovo farmář, ale je i pejorativním termínem pro jakéhokoli bělocha v Jižní Africe).

Zdroje

- Horáková, H. 2007. „Rasa“ a rasismus v Jižní Africe. *Sociální studia* (4): 113–129
- BBC News website readers in South Africa
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/8602468.stm>;
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/8602347.stm>
- AlterMedia ČR. 6. 10. 2009
<http://cz.altermedia.info/ze-zahranici/eugene-terreblanche-opit-na-sceni-7711.html>; <http://cz.altermedia.info/zdomova/k-smrti-eugena-terreblanche-8691.html>
- Telegraph 3. 4. 2010
<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/southafrica/7550916/Eugene-Terreblanche-murdered-by-his-own-workers.html>

ture". Skutečností je, že zločinost v nové Jižní Africe je náležitý společenský problém, prostupující všechny vrstvy obyvatel. Ročně tu dochází k deseti tisícům vražd a obrovskému počtu ozbrojených loupeží a vloupání, krádeží aut a další trestné činnosti.

Druhý „rasově motivovaný“ incident se udál týden před zavražděním Terre'Blanche. Soud řešil kauzu Julia Malema, lídra Ligy mladých vládnoucího ANC, který byl obviněn v souvislosti s veřejným zpěvem písně „Kill the the farmer, Kill the Boer“ (Boer označuje v afrikánštině nejen slovo farmář, ale je i pejorativním termínem pro jakéhokoli bělocha v Jižní Africe). Soud tuto píseň označil za projev rasové nenávisti, Africký národní kongres se však proti rozsudku odvolal. Mnozí Jihoafričané poukazují na spojitost mezi vraždou Terre'Blanche a tímto incidentem, kdy vysocí politici představitelé země zpívají na veřejnosti písně o zavraždění bělochů. Tato píseň údajně vedla k nedávným vraždám několika bělošských farmářů v provincii Gauteng a odsoudili ji i mnozí černí Afričané. Například Itami Manganyi z Durbanu nabádá Africký národní kongres, aby se od této rasistické písně distancoval.

Je zřejmé, že smrt Terre'Blanche se stala politikem. Ironií je, že Terre'Blanche byl mluvčím relativně malé, politicky bezvýznamné skupiny rasisticky smýšlejících Afrikánců, kteří se nedokázali vyrovnat s koncem apartheidu a následnou ztrátou politického a kulturního vlivu. Většina bělochů ho vnímala jako extremistu, rasistu a politického nymanda. Jeho vražda se však stala součástí vzrušené veřejné

debaty, jež narušuje křehkou atmosféru smíření a rasové tolerance, kterou budoval Mandela.

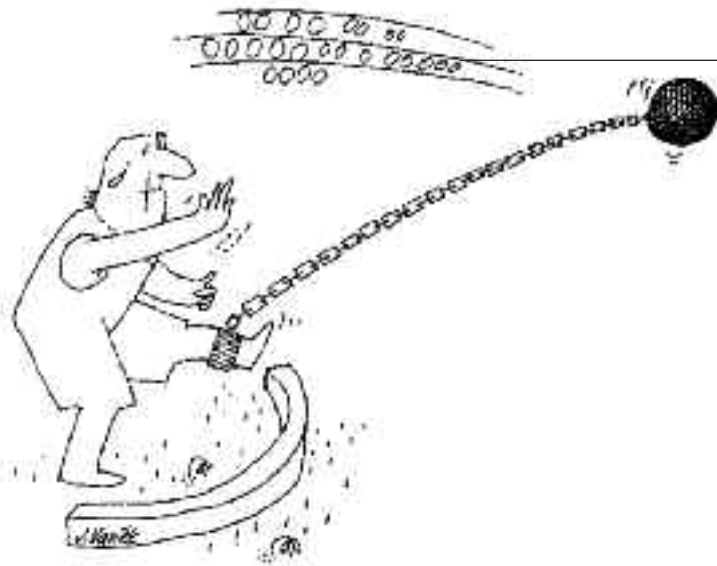
Barometr černošsko-bělošských vztahů

Smrt Terre'Blanche se tak stává barometrem černo-bílých vztahů v Jihoafrické republice, jež jsou charakterizovány vzrůstajícím skepticismem na straně bělošské populace, frustrované množícími se vraždami bílých farmářů, obrovskou zločinností a rozsáhlou korupcí. Pro mnoho obyvatel JAR je jeho smrt potvrzením, že vládní program nerasovosti je pouhou kouřovou clonou, přičemž rasismus zůstává nedílnou součástí reality tamní společnosti. Tento fakt představuje pro Jihoafričany jednu z nejtěžších překážek na cestě k budování nerasové demokracie.

Oblast sportu se jeví jako jeden ze spolehlivých společných kulturních jmenovatelů nově vznikajícího jihoafrického národa. Howsbawm tvrdí, že sportovci jsou symbolem vykonstruované jednoty, protože „myšlené společenství“ milionů se zdá skutečnější, má-li podobu hráčského týmu jedenácti lidí s konkrétními jmény a osudy. Jediné, a to i ten, který pouze fandí, se stává *sám* symbolem svého národa. Přejme tedy Jihoafrické republice, aby fotbalový šampionát přispěl ke stmelení značně kulturně fragmentovaného celku, jakým současná jihoafrická společnost dosud je.

Hana Horáková je sociální antropoložka a afrikanistka. Přednáší na Metropolitní univerzitě Praha a Univerzitě Pardubice.

hana.horakova@mup.cz

Jihoafrická republika a hrozba kriminality

Kryštof Kruliš

Pozornost světové veřejnosti a médií je v souvislosti s pořadatelstvím velkých mezinárodních sportovních akcí standardně přitahována k otázkám ekonomické rentability, zvládnutí prezentace pořadatelské země navenek či k bezpečnostním otázkám spojeným s hrozbou terorismu. V souvislosti s konáním světového šampionátu FIFA 2010 v Jihoafrické republice se k těmto obvyklým tématům do popředí pozornosti neodbytně dostávají i obavy reprezentačních týmů, novinářů a fanoušků z dlouhodobě vysoké míry násilné kriminality, která pořadatelskou zemi sužuje již dlouhá desetiletí. Jsou obavy návštěvníků této země na jihu afrického kontinentu oprávněné?

Faktory ovlivňující míru násilné kriminality v Jihoafrické republice

Jihoafrická republika dlouhodobě obsazuje přední místa v žebříčcích zemí světa s nejvyšší mírou násilné kriminality, zejména v kategoriích vražd, násilných útoků a znásilnění přepočtených na počet obyvatel. Jihoafrická republika je přitom ekonomicky nejvyspělejší zemí afrického kontinentu. Významnou roli při generování kriminality zde sehrávají specifické faktory a jejich vzájemné spolupůsobení.

Prvním významným faktorem podpo-
rujícím vysokou míru kriminality je ex-
trémně široké rozvětvení pomyslných nů-
žek mezi bohatými a chudými. Po skon-
čení režimu apartheidu na počátku 90. let
dvacátého století sice došlo k politickému
zrovnoprávnění všech rasových složek
obyvatelstva, Jihoafrická republika přesto
zůstala do značné míry zemí dvou světů.
Prvním je svět dobře majetkově a vzděla-
nostně situované části obyvatelstva tvoře-
né převážně bělošskou menšinou a novou
černošskou elitou. Druhým svět nejchud-
ší části populace žijící ve slumech, které
přes rozsáhlé programy na zlepšení jejich
situace dodnes často nemají základní na-
pojení na sanitární či elektrické sítě, mají
pouze jeden zdroj vody na jednu ulici.
Přes určitý pokles oproti nejhoršímu sta-
vu v roce 2003 zůstává navíc v Jihoafric-
ké republice mezi černošským obyvatel-
stvem stále vysoká míra nezaměstnanosti
(29,7 procenta v prvním čtvrtletí 2010).
Kriminalita představuje častý nelegální
zdroj obživy.

Dalším dědictvím éry apartheidu je široce
rozšířené pojetí násilí coby prostředku ře-
šení každodenních problémů. V Jihoafric-
ké republice je velice rozšířené držení střel-
ných zbraní. V době apartheidu byla držba
střelných zbraní umožněna jen bělošské
menšině. V důsledku toho pro řadu pří-
slušníků černošského obyvatelstva před-
stavuje držba vlastní střelné zbraně odznak
plného nabytí občanských práv. Dalším čas-
tým důvodem pak samozřejmě také je

držení střelných zbraní na ochranu před kri-
minalitou. Tento přístup však přispívá ke
zhoršení daného stavu. Rozšířená obava, že
oběti útoku budou mít střelnou zbraň, kte-
rou nebudou váhat použít, vede útočníky
k použití vyšší intenzity násilí při útocích.
Převažující reakcí obyvatelstva na vyšší in-
tenzitu násilí je ještě
širší rozšíření střelných
zbraní k sebeobraně,
což roztáčí spirálu ve-
doucí ke stále inten-
zivnějším formám ná-
silí. Významným va-
rováním však jsou
v této souvislosti vý-
sledky studií financo-
vaných nevládní orga-
nizací *Gun Free South
Africa*, které uvádějí, že
u ozbrojených obětí
přepadení je šance, že
jejich zbraň bude ukra-
dena, čtyřikrát vyšší,
než že ji budou moci
použít ke své obraně.

Bylo by však milné
pokládat společnost
v Jihoafrické republice
za polarizovanou
pouze na rasovém zá-
kladě. Uprchlíctví a ne-
legální migrace z okol-
ních afrických států, zejména Mosambiku
a Zimbabwe, vede k řadě interetnických pnu-
tí. Černošští imigranti jsou často vnímáni
jako ti, kdo přinášejí chaos a nemoci (zvlá-
ště pak HIV), a jsou navíc nevídanou kon-
kurencí na trhu práce. Dosud nejnásilněj-
ší projevy xenofobie nastaly v květnu 2008,
kdy v řadě velkých jihoafrických měst byli
napadáni černošští imigranti. Davové ší-
lenství vedlo ke smrti 62 cizinců a dle od-
hadů bylo okolo 35 000 cizinců vypuzeno
ze svých domovů.

Dlouhodobě vysoká míra násilné kri-
minality vede také k deformacím společnosti
a ekonomiky v Jihoafrické republice. Ta je
se svými přírodními krásami, kulturním bo-
hatstvím a moderní infrastrukturou před-
určena být vyhledávanou turistickou desti-
nací. Přestože převážná část kriminality není
na turisty zaměřena a jihoafrická vláda po-
kládá ochranu turistů za zvláštní prioritu,

vysoká míra kriminality nevyhnutelně na
řadu návštěvníků působí jako silný demo-
tivační prvek. Vysoká míra kriminality má
v Jihoafrické republice rovněž za následek
separování majetnějších vrstev obyvatelstva
v uzavřených komunitách vybavených nej-
různějšími bezpečnostními systémy. Strach

z kriminality tak vede
v Jihoafrické republice
ke značné privatizaci
bezpečnosti, když ně-
které studie v minu-
losti odhalily, že počet
pracovníků bezpeč-
nostních služeb až
dvojnásobně převyšuje
početní stav policie.
Dalším fenoménem je
také značná emigrace
vysoce příjmových sku-
pin obyvatelstva ze
země, často zdůvod-
ňovaná obavami z kri-
minality. Dle někte-
rých odhadů tak od
roku 1994 Jihoafric-
kou republiku opustil
více než milion pří-
slušníků bělošské men-
šiny, což má negativní
vliv na ekonomiku spo-
čívající ve ztrátě zdro-
jů zdanění a nutnosti

vynaložit prostředky na výchovu speciali-
zovaných pracovníků schopných nahradit
tyto ztráty.

**Zatímco nelze
předpokládat, že by
se uspořádání
šampionátu FIFA
2010 mohlo obejít
zcela bez výskytu
kriminality, masivní
nasazení policejních
sil v ulicích skutečně
může kriminalitu,
charakteru té
jihoafrické,
v určitých lokalitách
dočasně omezit či ji
i povětšinou
eliminovat.**

Jak je to tedy s bezpečností šampionátu?

Demokratická aliance (*Democratic Allian-
ce*), nejsilnější jihoafrická opoziční politic-
ká strana, již dlouhou dobu před zaháje-
ním šampionátu poukazuje na to, že vyso-
ká míra kriminality znemožní Jihoafrické
republice uspořádat úspěšný světový šam-
pionát FIFA 2010, který by nebyl krimina-
litou poznamenán. Řada předních osob-
ností jihoafrické společnosti se naopak
snaží uklidňovat obavy spojené s konáním
šampionátu. Kupříkladu přední osobnost
jihoafrické společnosti arcibiskup Des-
mond Tutu v rozhovoru pro CNN dva mě-
síce před konáním šampionátu ubezpečil
světovou veřejnost, že „policie vyčlenila

Zdroje

- Besada, H. (2007): *Fragile Stability: Post-Apartheid South Africa*. Working Paper No. 27. Waterloo: The Centre for International Governance Innovation
- Kristen, A. (2004): *The Role of Social Movements in Gun Control: An international comparison between South Africa, Brazil and Australia*. Durban: Centre for Civil Society
- Thompson, L. (2006): *A History of South Africa*. Johannesburg and Cape Town: Jonathan Ball Publishers
- Steinberg, J. (2008): *South Africa's xenophobic eruption*. In: Institute for Security Studies Papers. Issue 169. ISSN: 10260404

zvláštní oddíl, jenž bude zodpovědný za bezpečnost, která tak bude v době šampionátu posílena daleko více, než by tomu bylo normálně“.

Zatímco nelze předpokládat, že by se uspořádání šampionátu FIFA 2010 mohlo obejít zcela bez výskytu kriminality, masivní nasazení policejních sil v ulicích skutečně může kriminalitu, charakteru té jihoafrické, v určitých lokalitách dočasně omezit či ji i povětšinou eliminovat. Tomuto závěru přitakávají i bezpečnostní experti dotazovaní před šampionátem ze strany BBC, kteří tvrdí, že například problémy s únosy aut po dobu šampionátu mohou, v důsledku nasazení tolika dodatečných policejních sil, zcela vymizet. Lze rovněž uvažovat o tom, že zvláštní pozornost kladená na zajištění bezpečnosti povede nejen k omezení kriminality ve vybraných lokalitách, ale přispěje i k výraznému znesnadnění případných teroristických útoků. Bezpečnost FIFA 2010 by tak paradoxně mohla v tomto ohledu být srovnatelná, ne-li i vyšší, než je tomu standardně u turnajů obdobného významu.

Zajištění bezpečnosti na vybraném území po omezenou dobu je však zcela odlišný úkol než permanentní zajišťování bezpečnosti v celé zemi. Zůstává tak otázkou, zda samotný turnaj bude schopný poskytnout světu věrohodný obraz o stavu kriminality a bezpečnosti v republice na jihu afrického kontinentu.

Kryštof Kruliš je advokát zabývající se problematikou mezinárodního práva veřejného a práva EU.

ak.krulis@email.cz

Svět viděný skrz míč

Milan Vodička

Kopaná se stala největším sekulárním náboženstvím dneška. Fotbalové hvězdy jsou slavnější než hollywoodské stars a mají větší neformální moc než politici. Fotbal tak má obrovskou moc. Jak se toho dát využít (a zneužít) v politice?

Když byla hvězda Davida Beckhama nejzářivější, dali si mnozí v jednom thajském klášteře jeho fotku na oltář mezi figurky menších bůžků. Když se Beckham při mistrovství světa v Japonsku a Jižní Koreji objevil s indiánským čirem na hlavě, mladí Asiaté se okamžitě nechávali ostříhat podle jeho vzoru.

Jaké z toho plyne poučení? Třeba toto: kdyby měl například generální tajemník OSN opravdu chytrého poradce, dostal by od něj radu, aby Beckhama (nebo Didier Drogba, Samuela Eto'a nebo třeba Zinedina Zidana) vyslal za Spojené národy vyjednat třeba koridor pro uprchlíky v Kongu či mír v Kyrgyzstánu. Uspěli by pravděpodobně lépe než profesionální diplomaté. Jsou bozi, jimž se neodporuje.

Příliš velká fantazie? Vůbec ne. Pokud někdo bere fotbal pořád jen jako honění za míčem, je na omylu. Vezměte si třeba takový zápas Jižní Koreje s Togem na světovém šampionátu před čtyřmi roky. Nudný zápas, nezajímavé týmy, navíc první utkání ve skupinách. Jenže ten mač sledovalo po celém světě 109 milionů diváků. Co tohle číslo znamená: bylo to mnohem víc než při kterémkoli jiném sportovním přenosu kromě zahájení olympiády. A ne-

sportovní pořady si o takové sledovanosti mohou nechat jen zdát.

Ale to pořád není všechno. Finále letošního šampionátu měla sledovat více než desetina lidstva. Něco takového se stalo možná 11. září 2001, když se řítily newyorské mrakodrapy, nikdy více.

Planeta se globalizovala – a fotbalizovala. Je to obrovská síla a fenomén. Kopaná spojuje svět stejně dobře jako internet a lépe než hamburger.

Když se v druhý den jihoafrického šampionátu utkaly Anglie a Spojené státy, současně s výkopem byla zahájena obrovská kampaň na získání 150 milionů moskytiér pro africké děti. Sehnat je jen tak, by bylo *mission impossible*. Ve spojení s fotbalem je to hračka: sítě budou do konce roku.

Je to důležitá zkušenost. Plyne z ní, že lidé, kteří o něčem rozhodují a chtějí něco velkého zařídit, by se měli naučit hledět na svět občas i skrz fotbalový míč.

Když se na trávníku dohrávají války

Ne vždy je ale vliv kopané pozitivní. Američané už roky nemohou najít Usámu bin Ládina, ale – jak před čtyřmi roky vtipně poznamenal jeden agent CIA – bylo jasné, co

dělal večer 23. června 2006. Díval na fotbal. Na mistrovství světa tehdy hrála Saúdská Arábie proti Španělsku. Bin Ládín sice miluje fotbal, ale při tomhle utkání šlo ještě o něco jiného. Tým posvátné země pro roka Muhammada se měl pokusit Španělům vrátit aspoň něco za to, že roku 1492 vyhnali muslimy z jejich země jménem Al-Andalus. Zelená vlajka islámu nad ní vlála celá staletí a al-Káida krátce před šampionátem dala najevo, že se s odchodem nesmířila.

Je to jen jeden z mnoha příkladů, že se konflikty často dohrají na fotbalových trávnících. Anebo tam naopak začínají.

Kdyby se válečný teoretik Carl von Clausewitz dožil dneška, napsal by, že fotbal je pokračováním války vedené jinými prostředky.

Hodně o tom vědí například Angličané. „Dvě světové války, jeden světový titul,“ po-

křikují na německé fanoušky, když hrají s jejich týmem. Tenhle jedovatý slogan nelze nazvat ani narážkou, jak je průhledný: Porazili jsme vás v letech 1918 a 1945, ale také roku 1966 ve finále šampionátu ve Wembley. Další urážkou na adresu Němců v ochozech je přímočarý slogan „Kdo vyhrál válku, ať si stoupne“. Anebo se zpívají písně z válečných filmů, třeba ze snímku „Deset německých bombardérů“, který v jádru pojednává o tom, jak Britové postupně sestřelili deset německých střemhlavých štuk.

Fotbal někdy může být přímou předehrou k válce. Jedna po ní dostala dokonce jméno. Psal se rok 1969 a v kvalifikaci na mistrovství světa se utkal Honduras se Salvadorem. Jejich vztahy byly už beztak napjaté, protože honduraský režim chtěl svěst špatnou hospodářskou situaci v zemi na údajné přistěhovalce ze Salvadoru. Při odvetném zápasu v Salvadoru napětí přerostlo v bitku, což mělo za následek útoky a vraždy Salvadorců v Hondurasu.

A za úsvitu 14. července zahájil Honduras „fotbalovou válku“, která trvala sto hodin a zahynulo při ní šest tisíc lidí.

Za přímou předehru balkánských válek je zase zcela vážně považován zápas mezi domácím Dinamem Záhřeb a Crvenou zvezdou Bělehrad 13. května 1990. Odehrálo se jen deset minut, protože mezi tisíci

příznivců vypukla regulérní hodinová řež, která byla jednou z nejrozsáhlejších v dějinách fotbalu.

Dvojic, kde to dosud jiskří, je dost. Když se střetnou Angličané třeba s Argentinci, zápasí se nejen o míč, ale znovu i o Falklandy. Když se utkají Němci s Nizozemci, ti druzí se stále nanovo mstí za rozbombardovaný Rotterdam. Když v roce 1988 Oranjes vyřadili v semifinále mistrovství Evropy Němce, byl z toho národní svátek: média zpovídala bojovníky odporu z let okupace a jeden z nich

dokonce řekl: „Teprve teď jsme konečně vyhráli válku. Porazit Němce, to je jako když Irové rozdrtí Anglii.“

Jih proti Severu

Před osmi lety jsem sledoval finále šampionátu v jakési obrovské čajovně v marockém Tangeru. Německo proti Brazílii. Němci tam neměli jediného fanouška, přestože Arabové je mají celkem v oblíbení. Důvod byl složitý: jestliže fotbal je ritualizovaný boj, vedou i dnes různé civilizace „války v zastoupení“ podobně jako USA a SSSR vedly ty své za studené války třeba v Nikaragui nebo Angole. Německo Maročanům v čajovně ztělesňovalo úspěšný, arogantně efektivní průmyslový bílý Západ. Jeho strojovou sílu, neústupnost, tvrdost a neotřesitelnou organizaci. Brazílie bojovala za celý chudší Jih s jeho hravostí, neodpovědností, improvizací a talentem, který má jen občas šanci se plně rozvinout.

Fotbal totiž není jen hra. Je náš omyl, že si to myslíme. Je něčím mnohem víc – drží u moci diktátory, ohrožuje vlády a pomáhá politikům vyhrát volby, takže se o něj musí zajímat i státníci a generálové. Když při mistrovství světa v roce 1998 nemohli Bangladéšané sledovat kvůli výpadkům proudu fotbal v televizi, vyšli do ulic k velkým protivládním demonstracím. K největším protirežimním protestům v Kaddáfího Libyi došlo ne kvůli nesvobodě, nýbrž kvůli průhledně odpískané penaltě ve prospěch týmu, jemuž fandili Kaddáfího synové.

Sílu fotbalu rozeznal už Josef Goebels, když po porážce německých nadlídů od Švýcarů v roce 1941 zrovna na Hitlerovy narozeniny zakázal další mezinárodní zápasy, „dokud nebude dopředu jasné, že zvítězíme“. (Podobně byla odpískána i utkání protektorátních týmů s německými). Saddámův syn Uday mučil irácké fotbalisty za to, že nevyhráli, Lavrentij Berija jako čestný předseda Dynama Moskva nechal poslat hráče rivala z CSKA na Sibiř, členové Ceaušeskovy rodiny „adoptovali“ rumunské kluby, britský premiér Harold Wilson vinil neúspěšné vystoupení anglických fotbalistů v Mexiku 1970 ze své prohry ve volbách, které se konaly pár dnů poté.

Léčba míčem

Ale fotbalový míč je také mocný kouzelník. Zprostředkovane léčí křivdy a min-dráky národů. Když před osmi lety Senegal v úvodním zápase šampionátu porazil Francii, svou bývalou koloniální zemi a obhájce titulu, střelec vítězné branky Papa Bouba Diop byl oslavován celou západní Afrikou, která v tom viděla zado-stiucnění za staletí koloniální éry.

Kopaná rovněž může být mírotvorcem, ostatně roku 2001 byla navržena na Nobelovu cenu míru. A o rok později pořádaly společně šampionát dva národy, které hořce rozdělila válka, Japonsko a Korea.

Když se před lety dostal tým Pobřeží slonoviny na mistrovství do Německa, náhle zemi, která byla rozdělena krvavou občanskou válkou, spojil úspěch Les Elephants, slonů, jak říkají reprezentačnímu týmu. Podobnou léčivou roli měl postup týmu Hondurasu na nynější šampionát.

Soužití na trávníku začíná být něčím normálním. Co to udělá s dnešními dětmi, uvidíme teprve za pár let. Ale do té doby se opravdu vyplatí sledovat fotbal, protože je to víc než jen pouhý sport. Je to netušená politická síla, které zatím neumíme využít.

Ale to pořád není zdaleka všechno. Fotbal je totiž velký politický nástroj, protože léčí nenávisť, zprostředkovává usmíření, uvolňuje napětí a koná dobro.

Integruje a dává šanci. A taky polidštuje.

Ve Rwandě jim usmírují oběti s pachateli masakrů. Němci kdysi vítězstvím na šampionátu v roce 1954 vyhráli sami sebe. V Africe a Asii pomáhá fotbal dětem ze slumů udělat kličku drogám a zločinu. A hlavně: nabízí jim šanci pro budoucnost. Fotbal je totiž demokratický, nepotřebuje drahou výbavu ani silnou pést. Zdánlivě každý má možnost se pokusit vyletět nahoru. Spousta hvězd dneška a včerejška (třeba Zinedine Zidane) vyrůstala ve slumech nebo v chudých poměrech. A jejich příklad nejenže inspiruje, ale také mění společnost.

Jak? Ještě před několika lety musela UEFA spustit kampaň proti rasismu. Evropané se od té doby sice zázračně nezměnili, ale fotbal přeci jen léčí i tohle. Integruje celé komunity a v konečném důsledku i národy, protože děti starousedlíků a přistěhovalců hrají pohromadě. Přejde jim to přirozeně, protože přesně totéž vidí i v televizi. V německém národním týmu dnes hraje třetina „cizinců“-Němců s rodiči z Ghany, Polska, Nigérie, Tuniska, Brazílie, Turecka či Španělska. Soužití na trávníku začíná být něčím normálním. Co to udělá s dnešními dětmi, uvidíme teprve za pár let.

Ale do té doby se opravdu vyplácí sledovat fotbal, protože je to víc než jen pouhý sport. Je to netušená politická síla, které zatím neumíme využít.

Milan Vodička je
redaktorem Mladé fronty Dnes.
Milan.Vodicka@mfdnes.cz

Rasismus v ofsajdu

Naví Pillayová

V Jihoafrické republice probíhá dlouho očekávaný světový šampionát ve fotbale. Turnaj je výbornou příležitostí uvědomit si potenciál sportu v oblasti sociální a kulturní. Rozdílnosti, nebo dokonce pohrdání, jež často rozdělují státy, dokáže sport lehce překlenout. Přesvědčit se o tom můžeme při sledování filmu *Invictus* (Neporažený), který vypráví příběh o tom, jak se Nelsonu Mandelovi v Jihoafrické republice podařilo s pomocí ragby utlumit potenciální spor ve společnosti a vytvořit základ společné národní identity. Volba země, která se dokázala vymanit ze systému apartheidu, za místo konání mistrovství světa ve fotbale, je skvělou šancí obnovit společný závazek k potírání všech forem diskriminace.

Sama jsem se v minulosti stala obětí rasismu. Zároveň jsem velkým sportovním fanouškem. Vyzývám proto všechny, hráče i diváky, aby se zasadili o to, že se šampionát stane katalyzátorem globální akce proti intoleranci a rasismu. Hodnoty fair play a spolupráce, jež jsou vlastní týmovým sportům, ja-

ko je fotbal, dokáží překonat strach a xenofobii.

Všichni samozřejmě máme svůj tým, který chceme vidět až ve finále. Nezapomeňme ale, že šampionát nám umožňuje spojit se s těmi, s jejichž historií, kulturou či tradicemi bychom se možná jinak nesešli. Takové propojení jen a jen oboha-

UN Photo/Paulo Filgueiras

cuje. Společná vášně pro fotbal v nás pak posiluje pocit hrdosti, touhy po vyniknutí a soutěživosti.

Dejme si ale pozor na rasismus a jiné projevy intolerance, jež otravují a kazí pověst sportu, především fotbalu. Netolerantními nadávkami to začíná a násilím může skončit. K intolerantnímu jednání se bohužel mnohdy uchylují i samotní hráči. Od profesionálních hráčů se právem vyžaduje sportovní chování na nejvyšší úrovni, a to jak z hlediska etického, tak podle pravidel FIFA. Mezi ně patří i pravidlo nediskriminace. Stává se ale, že i bohaté kluby unikají tvrdým sankcím a za vážné rasistické prohřešky jsou trestány naprosto směšnými pokuty.

Slova musejí jít ruku v ruce s činy

Silná antirasistická rétorika národních fotbalových svazů musí jít ruku v ruce s činy. Projevy rasismu a intolerance na stadionech či v jejich okolí v průběhu šampionátu musejí být rázně potlačeny a pachatelé takových útoků izolováni. Mistrovství světa musí vyslat jasný signál, že ve sportu není pro rasismus a intoleranci místo. Vážím si postojů FIFA a UEFA a jejich programů proti rasismu. Před čtvrtfinálovými zápasy šampionátu budou kapitáni všech týmů číst deklaraci, která vyzývá hráče, fanoušky i fotbalové funkcionáře na celém světě, aby se otevřeně postavili jakékoli formě rasismu.

Turnaj v Jihoafrické republice je obrovskou příležitostí využít beze zbytku potenciálu tohoto sportu k výchově stále se zvětšujícího tábora příznivců a přilákat všechny

talentované bez ohledu na jejich společenské postavení. Pro mnoho mladých sportovců z chudých rodin se fotbal stal cestou ven ze zdánlivě beznadějněho okraje společnosti. Jejich příklad následovali další. V každé společnosti se úspěšní sportovci stávají vzorem. Především mladí lidé se snadno nechají ovlivnit pozitivním i negativním příkladem těch, k nimž vzhlíží.

Pro mnoho mladých sportovců z chudých rodin se fotbal stal cestou ven ze zdánlivě beznadějněho okraje společnosti. Jejich příklad následovali další. V každé společnosti se úspěšní sportovci stávají vzorem. Především mladí lidé se snadno nechají ovlivnit pozitivním i negativním příkladem těch, k nimž vzhlíží.

Skutečnými vítězi letošního fotbalového mistrovství světa se stanou všichni, kdo slovy i činy ctí zásady fair play, poctivé soutěže, respektu a tolerance na stadionech i mimo ně. Pro diskriminaci není na hřišti prostor. Rasismus patří do ofsajdu.

Navi Pillayová je Vysokou komisařkou OSN pro lidská práva. Článek poskytl Informační centrum OSN v Praze. www.osn.cz

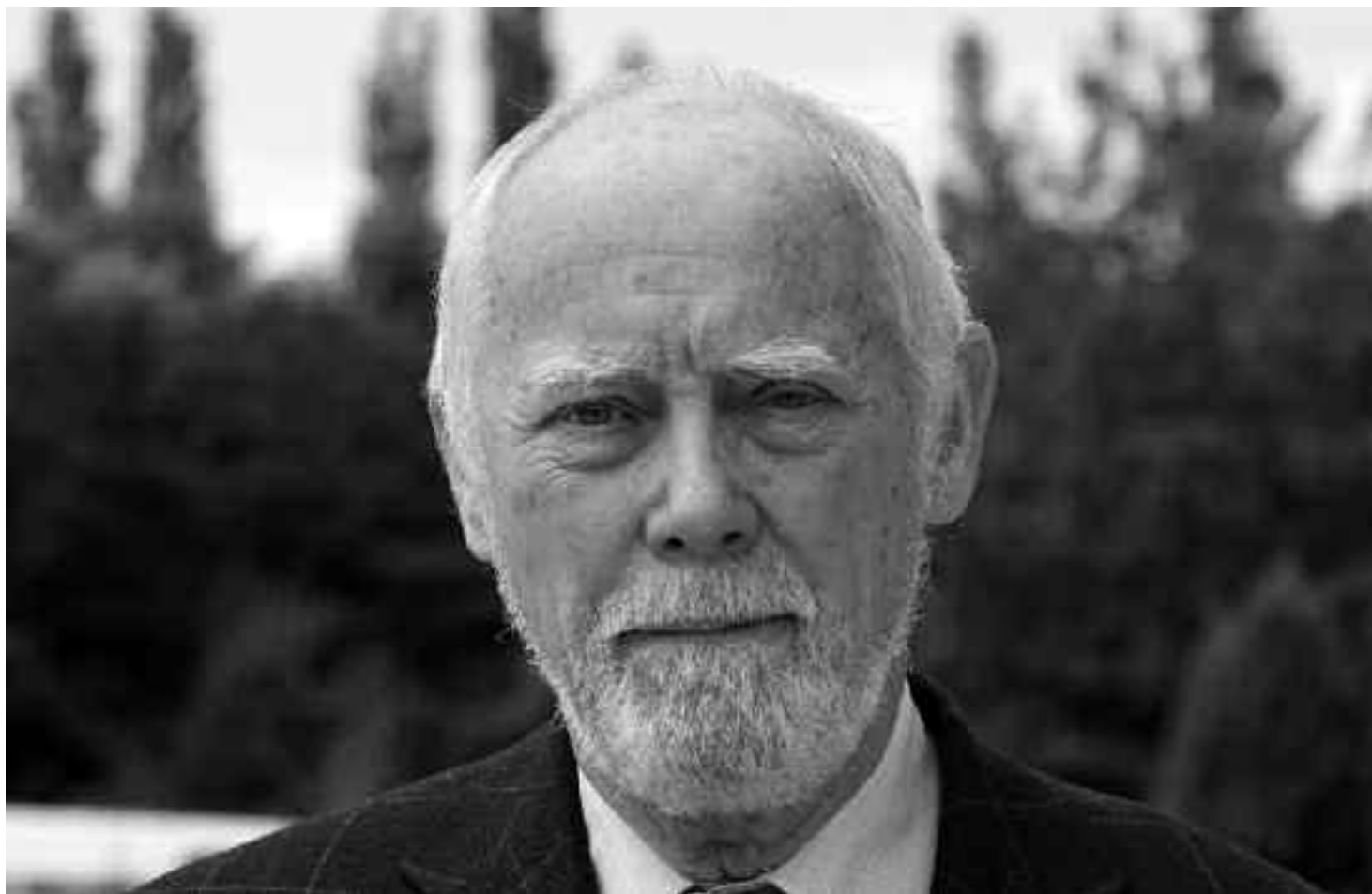

„Obavy o udržení demokratického charakteru země jsou oprávněné,“

říká historik, afrikanista a autor knihy Dějiny Jižní Afriky **Otakar Hulec**. V rozhovoru pro Mezinárodní politiku popisuje úskalí země, jež patří zároveň jak do rozvinutého, tak i do „třetího“ světa, její vyrovnávání se s dědictvím apartheidu. Hovoří i o možných rizicích pro případ, že by se Jižní Afrika vydala zimbabwskou cestou a znárodnila doly, velké průmyslové podniky nebo vyvlastnila půdu. Rozhovor vedl Robert Schuster.

Podařilo se podle Vás v Jihoafrické republice etablovat demokratický režim?

Po dlouhých a velmi obtížných jednáních z let 1990 až 1994 je možné konstatovat, že po odstranění dosavadního totalitního režimu – známého jako *apartheid* neboli úplné segregace, tedy územního oddělení tamního bělošského obyvatelstva od ostatních, lišících se

Otokar Hulec

Foto Tomáš Pěkný

barvou pleti – došlo skutečně k nastolení demokratického režimu. To mimo jiné potvrzuje přijatá ústava z roku 1996, obsahující Listinu práv a svobod. Vše se podařilo zásluhou mimořádného úsilí obou stran o vyřešení tehdejší neudržitelné politické i ekonomické situace. Neopakovatelnou úlohu při tom sehrál charismatický Nelson Mandela, propuštěný roku 1990 po dvaceti sedmi letech na svobodu. Napomohl tomu také konec bipolárního světa.

Další téměř dvě dekády politického a společenského vývoje samozřejmě ovlivnily situaci v zemi, kterou je na jedné straně možno považovat za součást světa rozvinutého, která však na druhé patří i do světa „třetího“. Události několika posledních let bohužel nasvědčují tomu, že obavy poměrně silné vládní opozice o udržení demokratického charakteru země, hlavně v oblasti práva a justice, jsou oprávněné.

Odkud se rekrutovaly nové politické a společenské elity a jaké byly jejich

předchozí politické zkušenosti?

Nejsilnější opoziční silou byl vždycky Africký národní kongres, přestože od šedesátých let byl jako mnoho dalších politických stran zakázán. Vždycky velmi zásadně vystupoval proti *apartheidu*. Existovaly i další organizace, které pod nejrůznějšími jmény, často pozměňovanými, tvořily nevládní opozici bělošské Národní straně. Zvláštní úlohu sehrála Svobodná strana Inkatha; v jejím čele stál a dosud stojí zuluský náčelník a politik Mangosuthu Buthelezi, který na rozdíl od Afrického národního kongresu a poměrně silné Komunistické strany zastával liberálnější stanoviska. Jeho strana nebyla nikdy zakázána. Dnes se názory obou vládních stran výrazně sblížily.

Domů se vrátily desítky představitelů opozice, kteří zastávali významné politické, diplomatické a vojenské funkce v zahraničí. Leckteří působili v místním odboji, mnoho dnešních černošských i bělošských politiků získávalo zkušenosti už

také v totalitním období a jsou dnes na obou stranách, vládní i opoziční, poměrně úspěšní. Největší problémy se vyskytují v nižších, provinčních či místních úřadech, kde „straničtí“ politici či úředníci často nestačí na zvládání svých úkolů nebo se podílejí na klientelismu a s ním spojené korupci.

Co se stalo s kdysi dominantními bělošskými stranami – hrají ještě vůbec nějakou roli?

V prvních svobodných volbách do parlamentu v roce 1994 získala do té doby vládnoucí Národní strana téměř čtvrtinu hlasů, nejrasističtější Konzervativní strana se voleb na protest nezúčastnila. Africký národní kongres dosáhl téměř dvou třetin hlasů, neměl proto dostatečnou sílu k případné změně ústavy. Takové postavení si udržel dodnes. Asi deset procent dohromady získalo tehdy několik opozičních stran. Vznikla dokonce vláda „národního usmíření“, v níž byli některými

ministry i členové Národní strany a jedním ze dvou Mandelových viceprezidentů se stal i dosavadní předseda této strany Frederik Willem de Klerk. Po druhých volbách po pěti letech přešla Národní strana do opozice, ovšem brzy se rozpadla a její následovnice Nová národní strana se pak dokonce sloučila s Africkým národním kongresem. Konzervativní strana také ztratila vliv. Dnešní opozici vede Demokratická aliance, která má podobně jako ostatní strany členskou základnu složenou z lidí jakékoli barvy pleti. Její síla roste, po loňských parlamentních a současně provinčních volbách ovládla například důležitou provincii Západní Kapsko a vede radnici v Kapském Městě.

Jakou roli při etablování demokracie sehraje vyrovnávání se s minulostí a takzvaná Komise pravdy?

Všichni účastníci vyjednávání (a dá se říci i většina obyvatelstva) se velmi obávali násilí, které po roce 1990 propukalo a mohlo eskalovat. Běloši měli strach proto, že mohlo dojít k naplnění hrozeb, které se tehdy objevovaly na zdech domů: „Zažehnme všechny bílé do moře!“ anebo „Jedna kulka – jeden Búr“. Nejradiálnějším v tom směru byli členové Panafrického kongresu. Běloši se báli i o ztrátu svých dosavadních politických, a hlavně majetkových privilegií.

Černošští předáci si naštěstí uvědomovali, že bez spolupráce s bělošskými kruhy nemohou zvládnout řízení vyspělého afrického státu, nechtěli-li se propadnout na úroveň převážné většiny zemí na černém kontinentě. Vyrovnání se s minulostí bylo proto nezbytné a podporovali je nejen první černošský prezident Nelson Mandela či arcibiskup Desmond Tutu, oba nositelé Nobelovy ceny za mír, ale i poslední bělošský prezident de Klerk, který spolu s Mandelou uvedenou cenu získal také.

Ústava počítala s tím, aby co nejdříve vznikla Komise pravdy a usmíření, která by posoudila události od roku 1960 do roku 1994 a vynasazila se vysvětlit příčiny politického násilí, jehož se dopouštěly obě znesvářené strany vůči sobě navzájem. Pokud jejich aktéři vysvětlili podrobné okolnosti a projevíli lítost, mohla je

Komise omilostnit. Rovněž mohla navrhnout kompenzace postiženým. Přes všechny výhrady vůči některým jejím postupům dokázala, že je možné dosáhnout občanského smíru, a pomohla vytvářet to, co Desmond Tutu nazval „duhovým státem“.

Co se stalo s někdejšími homelandy či domovinami?

Podle ústavy vznikl na jihu afrického kontinentu jednotný, demokratický a nesexistický stát. Do poslední chvíle ovšem hrozilo nebezpečí od zuluské Svobodné strany Inkatha, protože chtěla pro své etnikum vytvořit samostatný stát. V důsledku toho by se Jižní Afrika rozpadla. Celé čtyři roky vyjednávání byly naplněny krvavými střety mezi přívrženci Inkathy a Afrického národního kongresu. Přesto se podařilo naplnit zmíněný článek ústavy. Do jednotné Jižní Afriky se vrátilo i osm dosavadních domovin: čtyři takzvané zcela samostatné, za jaké je ovšem prohlásila jen sama dřívější jihoafrická vláda, a zbývající čtyři, které podobný statut nikdy nepřijaly. Dnešní Jihoafrická republika se dělí na devět provincií bez ohledu na etnickou příslušnost místního obyvatelstva.

V prvních letech po zrušení apartheidu se hovořilo o vyřešení kritické bezpečnostní situace jako o klíči k udržení demokracie v zemi. Je už patrné nějaké zlepšení?

Kritická bezpečnostní situace bohužel přetrvává, o zlepšení nelze mluvit. Kriminalita spíše vzrůstá, a co je ještě horší, její projevy jsou čím dál tím brutálnější. Samozřejmě ohrožuje normální demokratický život v zemi a vláda není schopna vzrůstajícím problémům účinně čelit, ačkoli přijímá stále nová a nová opatření a věnuje na boj s kriminalitou čím dál vyšší částky. Do ur-

čité míry jsou jedněmi z jejích příčin vysoká nezaměstnanost a obrovské sociální rozdíly. Svou roli ovšem hraje i historická zkušenost.

Běloši se obávali pronásledování, řada z nich už proto raději zemi opustila. Jaká je tam jejich situace dnes?

Opravdu velké množství bělochů po roce 1994 opustilo Jižní Afriku a našli uplatnění například v Austrálii, Spojených státech amerických nebo v zemích Evropské unie. Pomohlo jim velmi dobré vzdělání, které poskytovalo a dosud poskytuje jihoafrické terciární školství. Na Jižní Africe jim vadilo a vadí především to, že zavedením pozitivní diskriminace dostávají všude přednost lidé z takzvaných dosud znevýhodňovaných skupin. V posledním desetiletí byly navíc přijaty zásady, které vláda stanovila zákonem

Jihoafrická republika se sice vymyká běžné představě o ostatních afrických zemích, ale mohla by (a měla by) být pro ně vzorem; pokud si zachová dosavadní demokratický a ekonomicky zdravý charakter a nebude následovat katastrofické scénáře některých afrických zemí.

o „černošském ekonomickém zvýhodňování“. Spočívají v tom, že státní i soukromé podniky musí souhlasit s třetinovou účastí „zvýhodněných“ ve vedení nebo v akciových podílech. Ti se rekrutují převážně z příbuzných nebo známých vysoce postavených státních představitelů nebo úředníků a nemají dostatečnou kvalifikaci. Vytvořila se z nich už početná a velmi bohatá vrstva, zatímco posílení střední třídy stagnuje. Většina lidí, hlavně ve ven-

kovských oblastech a na předměstích velkých měst, v takzvaných *townshipec*, žije v nesmírné chudobě a beznaději. Běloši ovšem stále zastávají rozhodující pozice v průmyslu, obchodu nebo bankovníctví a bělošští farmáři dosud vlastní asi dvoutřetinovou rozlohu úrodné půdy. Noví černošští vlastníci půdy, kterou zakoupili nebo která jim byla v rámci pozemkové reformy poskytnuta, na ní většinou neumějí dobře hospodařit.

Měl odchod bělochů nějaké konkrétní důsledky, například na chod ekonomiky země?

Samozřejmě se odchod značné části bělošských odborníků záporně projevil nejvíc tam, kde šlo o zahraniční investice. Po změně režimu se hned výrazně navýšily, ale v poslední době začaly být investoři opatrnější. Přesto nelze říci, že by ekonomika země nějak vážně utrpěla. Uchovala si stabilitu dokonce i v posledních dvou letech, v době světové ekonomické krize, která se ani Jižní Africe nevyhnula. Nezažila finanční krizi po seвероamerickém vzoru, protože ministrem financí byl ve třech vládách po sobě Trevor Manuel, velký sympatizant Afrického národního kongresu, ale odborník na slovo vzatý. I jeho současný nástupce se pečlivě stará o svěřený úřad. Důlní a zpracovatelský průmysl je stále oporou dobrého ekonomického potenciálu Jižní Afriky, vzorem i pro sousední státy, které s ní nejen uzavřely celní dohody, ale jsou s ní ve společném Jihoafrickém rozvojovém společenství. V čele významných hospodářských i finančních podniků jsou stále převážně běloši, ale přibývá i zkušených černošských a jiných podnikatelů.

Jedním ze sloganů nové Jihoafrické republiky bylo heslo o takzvaném „duhovém národě“. Jak moc se podařilo různá etnika stmelit pod jednou vlajkou, případně identitou?

V Jihoafrické republice bylo například zavedeno jedenáct úředních jazyků. Etnik, těch menších, je ale mnohem víc. Nejpočetnějšími jsou dvě: Zuluové a Xhosové. Xhosové se dále dělí na mnoho podetnik nebo klanů. Všichni se považují za národy, ale současně za příslušníky jednoho velkého národa jihoafrického. Určitou výjimkou jsou bílí Afrikánci, kteří se také považují za součást místního obyvatelstva, protože jejich předkové se tu usídlili před více než třemi stoletími a oni sami nemají nikde jinde svůj domov, podobně jako Britové, jejichž rody zde trvale žijí víc než dvě století; historická zkušenost s jejich dlouhou nadvládou nad převážně černošským, dlouho podřízeným obyvatelstvem, činí

stále dost značné potíže. Doufejme, že čas tento problém alespoň do značné míry vyřeší.

Jak radikálně zasáhla nová černošská politická elita do majetkových poměrů v zemi? Nastalo například nějaké zestátňování velkých průmyslových celků, třeba v těžebním průmyslu?

Vedle už zmíněných opatření, pozitivní diskriminace a „černošského ekonomického zvýhodnění“, nedošlo dosud k výraznějším změnám ve vlastnické struktuře. V posledním roce, pod vládou čtvrtého prezidenta, Jacoba Zumy, se ovšem začínají objevovat nové tendence, které by mohly nějaké nepříznivé změny přinést. Sám prezident, který je velmi obratný vyjednávač, ale současně nadmíru populistická osobnost, není podle mě zárukou, že k nějakým takovým změnám nedojde. Slovně sice ubezpečuje, že nehrozí žádné znárodňování nebo násilné vyvlastňování půdy podle zimbabwského vzoru, ale ani tam se v prvních dvaceti letech po získání nezávislosti k podobným opatřením nepřistoupilo. Nyní se Zimbabwe, dříve bohaté a vzkvétající, stalo jednou z nejposlednějších a nejchudších afrických zemí, kde třetina obyvatelstva je závislá na zahraniční humanitární pomoci.

Mnozí mladí jihoafričtí politici představitelé, například předseda Ligy mladých Afrického národního kongresu Julius Malema, obhajují znárodňování dolů a velkých průmyslových podniků, dokonce i vyvlastňování půdy; za vzor jim slouží právě sousední Zimbabwe. Podporu této radikálkové nacházejí i u Mandelovy exmanželky Winnie Madizikeleové a některých odborových předáků. Prezident neustále opakuje, že znárodňování není v programu vlády, ale to zimbabwský diktátor tvrdil také.

V posledních dnech se navíc ukazuje, že stát si chce zajistit větší kontrolu nad místní správou, a dokonce i nad soukromými hospodářskými aktivitami takzvanou Zelenou knihou, souborem nových zákonů, který takovou hrozbu obsahuje a kterou vláda právě předložila parlamentu. Kdyby Jižní Afrika následovala zimbabwský příklad, byla by to nejen pro ni,

ale pro celý africký kontinent velká pohroma.

Řekl byste, že Jihoafrická republika může mít modelový charakter pro ostatní státy v Africe, nebo je natolik specifická, že to tak nelze brát?

Z odpovědi na předchozí otázku vyplývá, že Jihoafrická republika se sice vymyká běžné představě o ostatních afrických zemích, ale mohla by (a měla by) být pro ně vzorem; pokud si zachová dosavadní demokratický a ekonomicky zdravý charakter a nebude následovat katastrofické scénáře některých afrických zemí, mohla by snad i napomoci, aby se africký kontinent konečně vymanil z hrůz válek, etnických bojů a následných hladomorů, které jsou pro něj, bohužel, stále běžné.

Věřím, že podobný osud, jaký postihl například Zimbabwe, se jí vyhne, protože disponuje nejen silným a zdravým ekonomickým potenciálem, ale i rozumným duchovním zázemím v jistých společenských vrstvách. Další určitou zárukou je existence poměrně silné vládní opozice, která dokáže korigovat případné excesy a která stále nabírá na síle. Většinové černošské obyvatelstvo si stále víc uvědomuje, že k tomu, aby se mu žilo lépe, potřebuje pořádek a schopnou vládu. V posledních parlamentních a provinčních volbách tento náhled už výrazně naznačilo.

Otakar Hulec je historik, afrikanista a emeritní vědecký pracovník Orientálního ústavu Akademie věd ČR. Publikoval *Dějiny Jižní Afriky* v Nakladatelství Lidové noviny v roce 1997; druhé rozšířené vydání vyjde během července t. r. Před dvěma lety vydal s Jaroslavem Olšou ml. *Dějiny Zimbabwe, Zambie a Malawi*. Uspořádal a přeložil výběry z jihoafrické mytologie a novodobých povídek. Je spoluautorem knihy (s J. Coetzeem) srovnávající osudy jihoafrických a českých politických vězňů. Publikoval celou řadu vědeckých studií a popularizačních článků. Od devadesátých let mnohokrát navštívil Jihoafrickou republiku a další země jihoafrického regionu.

Bavič a organizátor vězeňských fotbalových zápasů

Linda Piknerová

Nezbytným předpokladem pro obsazení postu prezidenta se v postapartheidní Jihoafrické republice stalo členství v Africkém národním kongresu (ANC). Generace politiků začínající svou kariéru bojem proti bělošské Národní straně a emancipující se počátkem devadesátých let 20. století kolem Nelsona Mandely doposud hraje na domácí politické scéně rozhodující roli. Nejinak je tomu v případě Jacoba Zuma, čtvrtého z řady demokraticky zvolených jihoafrických prezidentů, který se do čela státu dostal v květnu roku 2009.

Svě dětství prožil dnes téměř sedmdesátiletý prezident Zuma (narozen 12. dubna 1942) se svou matkou poblíž rodného Zululandu

tvořícího dnes součást provincie Kwa-Zulu-Natal. Podobně jako řada jeho vrstevníků vychodil pouze základní školu, čímž učinil formálnímu vzdělání za-

dost a od konce padesátých let se naplno zapojil do boje proti apartheidu. Po vstupu do ANC (1959) a jeho militantního křídla Kopí národa (*Umkhonto we Sizwe*) (1962) se v roce 1963 připojil k oficiálně zakázané Jihoafrické komunistické straně, za což byl ještě téhož roku odsouzen k 10 letům odnětí svobody. Svůj trest si odpykával ve věznici na Robben Island nedaleko Kapského Města spolu s tehdejšími protirežimními špičkami, jako byli například Nelson Mandela či Kgalema Motlanthe. Jeho spoluvězni na něj vzpomínají jako na výtečného zpěváka, vypravěče, tanečníka a fotbalistu, který trávil čas organizováním fotbalových zápasů mezi jednotlivými vězeňskými týmy. Po svém propuštění zamířil do Svazijska a krátce na to do Mosambiku, kde se setkal s vlnou jihoafrických uprchlíků, kteří zemi po tzv. sowetském povstání (1976) zaplavili. Po letech strávených v exilu patřil po návratu do země k hlavním vyjednávačům ANC, kteří na přelomu osmdesátých a devadesátých let vedli rozhovory s rozpadajícím se apartheidním režimem.

Jihoafrický prezident Jacob Gedleyihlekisa Zuma

Wikipedia

Výsadní postavení v ANC

Zásadní roli v Zumově postapartheidní politické kariéře sehrál jeho zulský původ, který mu v rámci ANC zajistil poměrně výsadní postavení. Zuma byl od svého mládí věrný ANC a na rozdíl od řady jiných Zulů se nijak nepodílel na aktivitách Inkathy (resp. Svobodné strany Inkatha), která představovala hlavní zulskou politickou sílu. Rivalita mezi Zuly a ostatními černošskými skupinami existovala v JAR po celou dobu apartheidu, jehož představitelé nejednou se zastupci Inkathy spolupracovali. Napětí mezi bojojnými Zuly a méně asertivními černošskými skupinami částečně překlinoval právě Zuma, který se stal nejvýznamnějším představitelem ANC v provincii Kwa-Zulu-Natal. V letech 1999–2005 se mohl Zuma seznámit s politikou na nejvyšší úrovni, když vykonával funkci viceprezidenta země.

Jeho kariéru však ukončilo obvinění z korupce, po němž byl v průběhu roku 2005 zproštěn svého úřadu. Zumovo zvolení do čela téměř 44milionového státu tak lze označit za triumf jeho neskonale vůle, houževnatosti a politické chladnokrevnosti.

Zatímco Zumovy politické názory zůstávají ve většině případů mimo hlavní zájem světových médií, jeho osobní život se těší mnohem většímu ohlasu, než by se u státníka podobného formátu slušelo. Kromě fi-

Kromě finančního skandálu se k polygamii hlásící Zuma (za svůj život si s pěti různými manželkami pořídil až 21 dětí) zapsal do povědomí také svými nesčetnými sexuálními skandály.

nančního skandálu se k polygamii hlásící Zuma (za svůj život si s pěti různými manželkami pořídil až 21 dětí) zapsal do povědomí také svými nesčetnými sexuálními skandály. První z nich propukl již v roce 2005, kdy čelil obvinění ze znásilnění 31leté ženy, dcery čelného představitele ANC. I po svém zvolení do úřadu se nevyhnul aférám, kdy například zcela v rozporu s vládní politikou JAR veřejně odmítl používání kondomu a prohlásil, že po styku s HIV pozitivní ženou se ihned osprchoval, čímž přenosu nemoci zabránil. Od politika předsedajícímu Národní radě pro boj s AIDS je podobný výrok více než nevhodný. Zvolení Zuma do čela nej-

větší africké ekonomiky provázely obavy z nasměrování země směrem doleva. Přes své výroky o nutnosti spravedlivé redistribuce bohatství dovnitř společnosti a jeho sympatiemi k africkému socialismu však přislíbil, že i nadále půjde JAR cestou fiskální odpovědnosti a bude podporovat příchod zahraničních investorů do země.

Linda

Piknerová je interní doktorandkou na katedře politologie a mezinárodních vztahů FF ZČU.

lpiknero@kap.zcu.cz

Filmy a nic než

Michal Procházka

Jedním z nejnáročnějších procesů 90. let byl projekt usmíření jihoafrické společnosti. Tamní vyrovnání postapartheidní společnosti s minulostí bylo založené na jiném principu, než byly například perzekuce Norimberských procesů v Německu či generální pardon ve frankistickém Španělsku. Vznik nové společnosti provázal idealistický projekt překlenutí rasových či společenských resentimentů. Ačkoli většinovou distribuci ovládly hned od počátku hollywoodské pohádky, opožděně se emancipující kinematografie začala prostřednictvím několika filmů reflektovat i tento národní zápas.

První svobodně zvolený prezident Nelson Mandela prohlásil, že jediné „pravda může ukonejšit minulost“ – *only the truth can put the past to rest*. Ústřední institucí celého procesu se stala v roce 1995 zřízená Komise pravdy a usmíření – *The Truth and Reconciliation Commission (TRC)*, před jejímž tribunálem v Kapském Městě probíhala slyšení všech uzna-

Zdroje

- www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/south-africa/5299532/South-Africa-prepares-to-swear-in-Jacob-Zuma.html
- www.timesonline.co.uk/tol/news/politics/article3087478.ece
- www.anc.org.za/show.php?doc=people/zumaj.html

o pravdě, pravdě

ných obětí i pachatelů zločinů bývalého režimu z doby od roku 1960 do 1994.

Někdejší kati mohli požádat o amnestii, pokud se přiznali ke svým činům či prokázali, že jejich motivy byly čistě politické. To se týkalo nejen představitelů represivních složek, stejnou měrou jako „bojovníků“ opozičního Afrického národního kongresu (ANC). Ve skutečnosti mnoholeté působení komise provázelo nedorozumění, neboť veřejnost od ní nespřímně očekávala vyřízení účtů a potrestání viníků bez pardonu. Část postižených nikdy nepřijala oficiální, veřejné psychodrama, které mělo nasměrovat společnost k odpuštění a usmíření. Badatelka Nahla Valji si například všimla, že jednotlivá národní etnika hodnotila „spravedlnost“ komise dost rozdílně.

Ze selhání narůstala Komisi například rodina opozičního aktivisty Stevena Bikoa, zavražděného v roce 1977 příslušníky státní policie, kteří nakonec dosáhli amnestie. Mimochodem jeho skon posloužil za námět známého britského filmu Richarda Attenborougha *Volání svobody*

(*Cry Freedom*, 1987), točící se kolem bílého liberálního novináře, jenž se pokouší zjistit pozadí vraždy. Na druhou stranu Komise se zabývala také rolí médií v podpoře apartheidu, či dokonce majetkovými případy. Podstatné je, že po letech útisku, mezinárodní izolace a rasové segregace šlo o projekt obnovy demokratické společnosti, který neřešil tolik právní případy, ale stál na morálním a idealistickém rozhraní.

Ježišovsky příběh

Téma viny, ale i odpuštění se objevuje ve filmové tvorbě původně britského filmaře Marka Dornford-Maye, který v 90. letech založil Broomhill Operu a soustředil africký pěvecký soubor Dimpho di Kopane. Evropský divadelní autor působící v Jižní Africe přitom vycházel ze západních příběhů, které umísťoval do cizího prostředí – a zároveň pomohl Západu objevit tamní divadlo. V roce 2005 nazkoušel se svým souborem operu *Carmen* ve znění jazyka Xhosa, jejíž inscenace dala vzniknout i filmu *U-Carmen e-Khayelitsha* (oceněného

v roce 2005 na Berlinale Zlatým medvědem).

Jeho další filmová adaptace ježišovského mystéria *Syn člověka* (*Son of Man*, 2007) si pohrávala s představou, jak by se těsně před pádem apartheidu mohl v jihoafrické realitě zjevit Ježíš. Film zdůrazňoval téma morální rezistence člověka v době okupace či nesvobody, přičemž západní náboženské mystérium se ukázalo být zdařile univerzálním výrazem tragédie domácí společnosti. S gospelovým zpěvem i pomocí teatrálního herectví se autoři snažili oslovit co nejširší publikum, proto například potlačili dialogy. Ostatně stálo by za to prozkoumat v rámci postkoloniálních studií, jakou roli sehrává divadlo v emancipačních snahách afrických společností. To Dornford-Mayův snímek představuje extatické poselství o principiální rovnosti všech lidí, mezi nimiž je každý útlak nelegitimní a kde má každý právo žádat o odpuštění. V postavě černošského Ježíše ze slumu se navíc zrcadlil emancipační motiv, přisuzující božské atributy příslušníkovi do té doby ponižované rasy. Navráťivši se Kristus je spásitelskou i nedostupnou postavou, která přináší těm nejbědnějším přeci jenom návod na duchovní povznesení a vyzývá k nenásilí. Zápětka konfliktu vzniká z toho, že tomu zkorumpovaný a segregací deformovaný svět, kde jsou všichni spiklenci zločinu, nespravedlnosti či „hněvu“, nevěří! Ve filmu padne věta, že kdyby se Ježíš vrátil na naši zem, byl by hned prohlášen za člena nějakého extrémního politického křídla a zřejmě odsouzen do vězení.

Podstatnou součástí těchto velkých příběhů, které náhle odrážely národní perspektivu, je, že dochází v té či oné podobě ke spáse či vykoupení. Včera ještě ponižování, marginalizování, prostituuji se zlodějci, chudáci dostávají v nové společnosti šanci na nápravu. Lze si všimnout, že důležitější než počítat viny a určovat tresty je velký příběh o navrácení sebevědomí celé rase, která byla zbavena kulturní autonomie i identity.

Africká pohádka

Potřeba velkého emancipačního příběhu, fantazírujícího o znovuzrození zničené společnosti, je zjevná i v nejslavnějším ji-

hoafrickém filmu z posledního desetiletí, kterým je oscarový snímek *Tsotsi* (2006). Režisér Gavin Hood ilustruje zápletku morálního vykoupení na půdorysu filmové pohádky a zároveň thrilleru západního střihu – ne náhodou byl snímek uveden s úspěchem na celém světě, dokonce i v naší artové distribuci. Po zisku divácké ceny na obřím festivalu v Torontu byla jeho mezinárodní cesta korunována nominací na Zlatý glóbus a Oscarem za nejlepší zahraniční film.

Jeho hrdina Tsotsi je obyčejný gangster z nejchudšího slumu Johannesburgu, který při nevydařeném přepadení postřelí mladou ženu Pumlu a zmocní se jejího auta. Po útěku z místa činu však na zadním sedadle objeví spící mimino. Toto setkání pohne s otrlým, násilnickým člověkem, který nedovede malé dítě nechat svému osudu. Rozhodne se, že se o něj postará. Z neznalosti, jak se takový tvor například přebaluje, dokonce vyhledá i „náhradní matku“ Miriam.

Vnitřní obrácení člověka není líčeno jako jednoznačně návodná hollywoodská slátanina, ale nabízí řadu ambivalentních situací. Silná je například scéna, kdy Tsotsi pronásleduje handicapovaného muže, aby jej urážel: „Jaký to má smysl zůstat naživu, když žiješ jako pes!“ A ten chudák plačtivě odvětlí, že „ranní paprsky stačí člověku k tomu, aby ráno vstal a pokusil se vyjít ven“.

Důležité je, že ono setkání s nadějí i poutem k bezbrannému tvorovi probouzí v kriminálníkovi introspektivní vzpomínky na vlastní dětství strávené v chudobě, stejně jako rodinné instinkty. Matka zemřela na AIDS, otce si pamatuje jako násilníka. Přesto Tsotsiho nakonec nemotivuje rodičovská láska k nalezenému dítěti, film nestojí ani na melodramatu chudáka, nalézajícího sympatie k ženě

a nové rodině. Polepšený kriminálník v sobě objevuje především lidskost, bez které od dětství vyrůstal. Řečeno s nadsázkou filmové fikce – zamilovává se do vlastní humanity. Jinými slovy, Hood hledá v padlém kriminálníkovi trochu dobra. Film končí naznačenou tragédií, kdy hrdina obětuje ve prospěch záchrany původní matky a jejího dítěte vlastní svobodou.

Složitá minulost

Nejsvébytnějším, skutečně jihoafrickým filmem zůstává snímek *Nothing but the truth* (2008, česky Nic než pravda), který po své pouti festivaly dnes běží pod mezinárodním názvem například ve francouzských kinech. Dilo Johna Kaniho bilancuje samotný proces usmíření a odpuštění v jihoafrické společnosti, který na plátně rámuje i evokované scény ze slyšení Komise pravdy a usmíření. Výsledek je filmovou adaptací velmi osobní divadelní hry samotného autora, jenž se zároveň obsadil do hlavní role Siphy.

Příběh odstíněně přibližuje jeden „nemožný“ vztah dvou bratrů, jež rozděluje odlišnost jejich osudů i smrt. Zajímavě tu nahlížíme otázku nastolení oné malé, konkrétní, osobní spravedlnosti jedince, který se cítí být obětí, zatímco jej ona velká celospolečenská spravedlnost nemůže nikdy uspokojit. Dotýkáme se také citlivého konfliktu emigrantů s těmi, kteří zůstali doma. Sipa stárne s pocitem, že v životě přišel o všechno, co kdy měl. Nedostalo se mu vzdělání, bratr mu přebíral ženu, zabili mu syna, který se zhlédl v hrdinství hnutí odporu – a dokonce se otci odcizil. Nakonec ztrácí naději, že se jednou stane ředitelem knihovny, které zasvětil svůj život. Vybrali si někoho jiného, ačkoli by on nic více nežádal. Tím by se možná splatil celý nešťastný osud.

V tomto okamžiku se má postarat o pohřeb nemilovaného bratra Themby, který žil mnohem šťastnější život, jemuž lidé naopak neustále něco dávali. Nakonec se stal hrdinou odboje a před policií utekl do Londýna. Přítomnost urny s jeho popelem v doprovodu Thembovy anglické dcery vnesou do místní komunity zmatek, který odhaluje dávné bolesti a resentimenty.

Zajímavost tohoto pohledu na minulost spočívá v tom, do jaké míry je jeho optika zbavena schematismu. Proti sobě nestojí tak docela kat se svou obětí, ale dva bratři, které režim formoval, dokonce je poštval proti sobě.

Závěr filmu naznačuje, že nejsme často schopni dosáhnout opožděné spravedlnosti ve světě, který se spravedlivý příliš nejeví. Přesto můžeme v doprovodu našich nejbližších uložit minulost k věčnému odpočinku, abychom sami dosáhli konečně míru.

Sipa je v jistém smyslu sympatičtější, byť „zbabělý“ hrdina, který zůstal doma, podřídil se apartheidu a celý ten režim si odžil. Naopak o jeho bratrovi se mluví jako o lehkomyšlném fanfarónovi, verbující lidem do opozičního hnutí, aniž by sám kdy „hodil kamenem po policejním autobusu“. Je jasné, že jejich celoživotní účet nebyl nikdy uzavřen, přesto opožděné usmíření iniciují v nepřítomnosti Themby už jejich dcery –

Mandisa a Thando. Doprovodným tématem je pak schizofrenní kulturní střet Jihoafríčanů, kteří opustili svou zemi a pozápádili se, se světem původní identity.

Závěr filmu naznačuje, že nejsme často schopni dosáhnout opožděné spravedlnosti ve světě, který se spravedlivý příliš nejeví. Přesto můžeme v doprovodu našich nejbližších uložit minulost k věčnému odpočinku, abychom sami dosáhli konečně míru.

Michal Procházka je filmový publicista. mr-prochazka@centrum.cz

Zdroje

- Nahla Valji: Truth and Reconciliation – Lessons from the South African context
- The Center for the Study of Violence and Reconciliation. (www.csvr.org.za)
- <http://www.csvr.org.za/wits/articles/artnv1.htm>

Slovensko po volbách

1 Nejsou názorové rozdíly mezi stranami vznikající pravice koalice natolik velké, že to bude ohrožovat stabilitu budoucí vlády?

ME: Názorové rozdíly jsou v některých otázkách, jako jsou třeba registrovaná partnerství osob stejného pohlaví, opravdu značně velké. Ale podobně jako v roce 1998 po odstavení Vladimíra Mečiara je společný nepřítel dostatečně velkým tmelem, aby alespoň první polovinu volebního období držela koalice pohromadě. Fico slibil, že bude tvrdou opozicí, a to bude na jedné straně silné požitko ostatních, na straně druhé velké nebezpečí, protože většina osmi poslanců je v takovém případě dost křehká. Všechny čtyři strany mají podobný náhled na ekonomiku a nejméně čitelná je nová strana Svoboda a solidarita Richarda Sulíka, která také bude muset při vyjednávání dělat nejvíce kompromisů. Křesťanští demokraté se do velké míry poučili, mají nové vedení, ale zároveň jsou nejkonserватivnějším prvkem vznikající koalice. Pokud nějaké třenice v programových otázkách mohou nastat, bude to mezi nimi a Sulíkovou stranou.

VB: Mezi stranami koalice existují bezesporu hodnotové rozdíly. Dá se ale čekat, že podobné rozdíly smaže kompromisní koaliční smlouva. Naopak velkým požitkem koaličních stran budou ekonomická témata – ostatně ekonomika se na konec stala hlavní náplní voleb a úkolem koalice bude zastavit zadlužování státu, zvýšit konkurenceschopnost Slovenska a zlepšit podnikatelské prostředí. Největší překážku pro úspěšné vládnutí pravice nevidím v koalici v samotné, ale spíš v opozici – Ficova strana s 65 křesly v parlamentu může vládě hodně zavařit.

2 Znamená konec Mečiarovy strany v novém parlamentu konec jedné éry a specifického politického stylu, nebo v něm už dávno pokračují jiní (např. Fico)?

ME: Ve slovenské politice se pravidelně po roce 1993 střídá středopravicová politika s národně populistickou orientací. Levice v podstatě zmizela. Dřív byl představitelem onoho národně populistického proudu

Martin Ehl

Ohlédneme-li se zpět do dob Dzurindových středopravicových vlád, které se překrývaly s vládou Fideszu Viktora Orbána, tak ani soužití ideologicky si blízkých stran nebylo ideální.

Vladimír Mečiar a jeho strana, tento prapor pod nálepkou levice převzal Směr-sociální demokracie Roberta Fica. Volební výsledek Směru je varující – strana získala více hlasů než v roce 2006. To, že se lidé v průzkumech stydělí přiznat, že budou volit Směr, signalizuje jisté nebezpečí do budoucna.

VB: Mečiarova éra skončila už dávno, jeho politická role v posledních čtyřech letech (byť bylo HZDS ve vládě) byla jen odleskem jeho někdejší silné pozice na Slovensku. Styl Ficovy a Mečiarovy vlády má sice některé společné rysy – politizace veřejného prostoru, válka s autonomními médii,

Vojtěch Berger

Největší překážku pro úspěšné vládnutí pravice nevidím v koalici v samotné, ale spíš v opozici – Ficův SMER s 65 křesly v parlamentu může vládě hodně zavařit.

korupce, klientelismus. Na druhou stranu, za Mečiara se Slovensko vzdalovalo členství v NATO a Evropské unii. Dnes je nejenom v obou těchto organizacích, ale dokonce i členem eurozóny. Proto je jiný i Ficův styl vládnutí, styl jeho populismu.

3 Vidíte šanci na zlepšení slovensko-maďarských vztahů po úspěchu umírněnější Bugárový strany a krachu Csákyho SMK?

ME: Výsledek strany Most-Híd je jednou z nejlepších zpráv z letošního středoevropského supervolebního roku. Maďarští nacionalisté tak od voličů ze sousedního státu dostali jasný vzkaz, že ani sami příslušníci maďarské menšiny si nepřejí vyhrocování situace a nechtějí být rukojmími ve vysoké hře politiků z hlavních měst. Šance na zlepšení slovensko-maďarských vztahů tady jistě je, ale když se ohlédneme zpět do dob Dzurindových středopravicových vlád, které se překrývaly s vládou Fideszu Viktora Orbána, tak ani soužití ideologicky si blízkých stran nebylo ideální.

VB: Ano. Bugárův Most-Híd se chápe jako strana spolupráce mezi Slováky a Maďary, a ve volbách získal také hodně slovenských hlasů. Neúspěch SMK znamená konec „schizmatu“ v politické reprezentaci maďarské menšiny, jedinou relevantní stranou je odteď Most-Híd. Klíčové

pro zmírnění maďarsko-slovenského sporu je ale podle mě celkové nastavení slovenské vlády, a rétorika příštího premiéra. V tomto smyslu bude kdokoli lepší než Fico.

Martin Ehl je novinářem Hospodářských novin a přednáší na Metropolitní univerzitě v Praze.

martin.ehl@economia.cz

Vojtěch Berger je zpravodajem Českého rozhlasu na Slovensku.

vojtech.berger@rozhlas.cz

Trnitá cesta k urovnání polsko-ruských vztahů

Vít Dostál, Jakub Kulhánek

Solidarita, se kterou reagovali ruští představitelé na katastrofu polského vládního letadla s prezidentem Lechem Kaczyńským na palubě, překvapila řadu pozorovatelů problematických polsko-ruských vztahů. Na druhou stranu o neočekávaném zásadním přelomu ve vzájemných vztazích mluvit nelze, neboť vztahy mezi Varšavou a Moskvou se přes občasná zadrhnutí postupně zlepšují již od podzimu 2007, kdy národně-konzervativní vládu Práva a spravedlnosti vystřídal liberálně-konzervativní kabinet pod vedením Občanské platformy.

Polsko-ruské vztahy v minulosti prošly obdobím hluboké nedůvěry. V roce 2005 byl podepsán kontrakt na výstavbu plynovodu Nord Stream, který záměrně obchází tranzitní země střední a východní Evropy, včetně Polska. Ve stejné době se začala projevovat asertivita Kremlu v zahraniční politice vůči Západu. Zároveň ruské energetické firmy pokračovaly ve své agresivní expanzi na lukrativní evropské trhy. Rusko se také stále více angažovalo v postsovětském prostoru a hlasitě vystupovalo proti přibližování Ukrajiny a Gruzie k NATO a Evropské unii. Naopak Varšava byla jedním z nejaktivnějších advokátů rozšiřování euroatlantických struktur dále na východ. Vzájemná krize důvěry vyvrcholila embargem

na dovoz polských živočišných výrobků, zdůvodněným nesplňováním hygienických standardů a následným polským vetelem proti zahájení rozhovorů o nové Dohodě o partnerství a spolupráci mezi Evropskou unií a Ruskem (tzv. PCA smlouva) v listopadu 2006. V lednu 2007 se navíc objevila americká žádost o instalaci elementů protiraketové obrany na polském území, kterou polská strana vnímala jako šanci na posílení vlastní bezpečnosti, zatímco Kreml v ní spatřoval krok ohrožující ruskou bezpečnost. Prakticky neřešeny zůstávaly otázky vzájemných vztahů z minulosti, mezi něž patřilo i citlivé téma katyňského masakru.

Přes krizi politických vztahů rychle rostla vzájemná obchodní výměna a po-

měrně slušně se rozvíjely i polsko-ruské kulturní vztahy.

Konstruktivní přístup vystřídal emoce

Vláda pod vedením Občanské platformy nedeklarovala zásadní odklon od nastaveného zahraničněpolitického kursu vůči Rusku, nicméně slibovala přístup, který bude méně emocionální a krátkozraký, a naopak více kontaktní a konstruktivní. Nejednalo se o opuštění hlavních priorit, ale o změnu způsobu jejich prosazování. Hned několik týdnů po svém nástupu do úřadu odjel premiér Tusk jednat do Moskvy o palčivých otázkách vzájemných vztahů. Snažil se například přesvědčit Kreml o možných alternativních trasách oproti plánovanému rusko-německému baltskému plynovodu. Nenabízel však již pouze variantu vedoucí přes Ukrajinu, preferovanou předchozí vládou, ale i trasu přes pobaltské republiky. Několik týdnů po nástupu nové vlády došlo ke zrušení embarga na polské maso a další komodity. Byla znovuoobnovena i tzv. Polsko-ruská komise pro obtížené otázky, do níž Tuskova vláda nominovala jako spolupředsedu bývalého polského ministra zahraničí Adama Rotfelda.

Ranou pro vzájemné přibližování byla válka v Gruzii v srpnu 2008. Polská diplomacie jednoznačně tlačila na stažení ruských vojsk a usilovala o aktivní přístup Evropské unie při řešení této otázky. Prezident Lech Kaczyński se dokonce v čase války vydal do Tbilisi podpořit Gruzince. Vládní zahraniční politika sice také zůstala neoblomná ve svém tvrdém odsouzení ruské intervence, avšak svou pozici vláda deklarovala, aniž by se uchýlovala ke zbytečným teatrálním výstupům. Měsíc a půl po zahájení války přijel na státní návštěvu do Varšavy ruský ministr zahraničí Sergej Lavrov. Trebaže žádný konkrétní materiální výsledek jeho varšavská mise nepřinesla, symbolický význam byl obrovský. Varšava tak nemohla být osočena z toho, že není ochotna zahájit s Ruskem dialog, přestože jejich pozice se zdají být vzdálené.

Rok 2009 byl dalším kolem zlepšování polsko-ruských vztahů. Premiér Putin byl pozván na slavnostní připomenutí 70. výročí začátku druhé světové války. Státem kontrovaná ruská média popudila polskou ve-

řejnost i vládnoucí elity vysíláním dokumentárního filmu, který hovořil o spolupráci nacistického Německa a meziválečného Polska a o jejich tajných plánech na útok na Sovětský svaz. Tímto dokumentem měl být před ruskou veřejností ospravedlněn pakt Molotov–Ribbentrop, který kodifikoval rozdělení střední a východní Evropy a rozbití polské státnosti. Odvysílání dokumentu pár dní před Putinovou návštěvou vyvolávalo dojem, že se jedná o provokaci mající za cíl dosáhnout zrušení pozvání z polské strany. Nestalo se a Putin byl jedním z řečníků na Westerplatte. Ještě před svým vystoupením otiskl deník *Gazeta Wyborcza* obsáhlý „Dopis Polákům“, ve kterém sice odsoudil pakt Molotov–Ribbentrop, avšak také Polsku připomněl jeho podíl na rozpadu Československa po Mnichovské dohodě v roce 1938. Přestože byly v den Putinova gdaňského projevu v Moskvě prezentovány archivní dokumenty tajných služeb, které měly dokládat údajně polsko-německé předválečné plány na oslabení SSSR, nastavil akt společného připomenutí zahájení druhé světové války kurs dalšího usmířování Moskvy a Varšavy.

Zmizela konfliktní témata

Polsko-ruské třetí plochy ztratily navíc v roce 2009 na významu. Cestu Ukrajině a Gruzii do NATO zabrzдила politicky nestabilní situace v obou zemích, Barack Obama se rozhodl přehodnotit plány výstavby protiraketového deštníku nad Evropou a obavu před nekontrolovaným ruským vstupem na evropský energetický trh začaly sdílet i další evropské státy. Výstavba plynovodu Nord Stream byla sice

zahájena, nicméně Polsku se podařilo uzavřít s Ruskem nový kontrakt na dodávky zemního plynu do roku 2037.

Na druhou stranu nelze opominat dlouhodobou existenci překážek právě probíhajícímu polsko-ruskému sbližování. Přestože Washington opustil myšlenku na umis-

tění interceptorů na polském území, dočkali se Poláci posílení své protivzdušné obrany díky rozmístění několika baterií amerických střel Patriot. Jelikož komplex Patriot zahrnuje i radiolokační a další zařízení pro monitorování leteckého prostoru, může se plánované rozmístění tohoto systému v blízkosti ruské exklávy a sídla baltské flotily v Kaliningradské oblasti obrátit v novou krizi v rusko-polských vztazích. Z dlouhodobější perspektivy pak napětí mezi Varšavou a Moskvou může nadále ovlivnit vývoj na Ukrajině a v Gruzii. V případě Ukrajiny má Varšava stále zájem na udržení proevropského směřování země, třebaže je v současné

době skeptičtější k vlastní vůli Ukrajinců provádět potřebné reformy. Pokud by za úřadování současného prezidenta Viktora Janukovyče došlo k razantnímu přeorientování ukrajinské zahraniční politiky směrem k Moskvě, nepochybně by se tento vývoj negativně odrazil i na přístupu polské diplomacie vůči Kremlu. Případný nový konflikt či pokus o změnu režimu v Tbilisi iniciovaný Moskvou by mohl ještě více přispět k oslabení důvěry Varšavy v proces diplomatického oteplování. Divokou kartou v rusko-polských vztazích je otázka budoucího směřování Běloruska. V případě, že by došlo k transformaci či přímo kolapsu režimu prezidenta Lukašenka, dá se předpokládat

ostrý střet zájmů mezi Varšavou a Moskvou. Nutno však poznamenat, že realizace podobného scénáře se dá v nejbližší době jen těžko předpokládat.

Ruská televize odvysílala film „Katyň“

Polsko-ruské sbližování dospělo k symbolickému vrcholu společným uctěním obětí katyňského masakru polským a ruským premiérem 7. dubna. Vzorový přístup ruských politiků po katastrofě vládního speciálu s prezidentem a částí polské politiké a vojenské elity na palubě se spojil s vlnou otevřené solidarity ze strany ruských občanů. Odvysílání filmu Andrzeje Wajdy „Katyň“ na nejsledovanějším ruském televizním kanálu poukazuje na to, jakou cestu ruský přístup k Polsku urazil. Před několika měsíci vykreslil dokumentární film na stejném televizním kanálu Poláky jako spojence hitlerovského Německa a nyní jsou vyobrazováni jako oběti nacistických a sovětských zvěrstev.

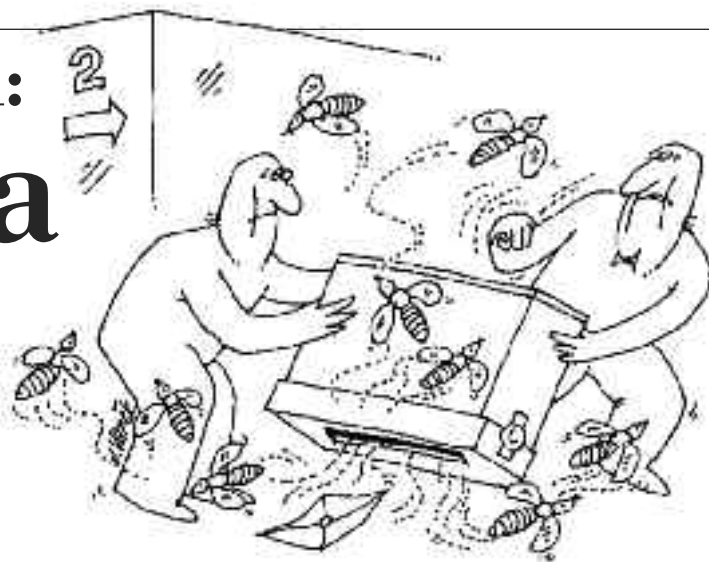
Dojde-li k otevření všech ruských archivů dotýkajících se masakrů polských důstojníků a elit v roce 1940 a budou-li pozůstalí po obětech Stalinova běsnění rehabilitováni, bude moci dojít i k trvalému přesunu politických debat o historických otázkách z roviny polsko-ruské výhradně na rovinu rusko-ruskou a polsko-polskou. Pokud skutečně polsko-ruské vztahy dospějí do normality, měl by být položen jejich základ směřující do budoucnosti. Mohl by mít například podobný formát jako Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji z roku 1997, která odstranila otázky minulosti z mezivládní roviny a kterou byl založen štědrý fond na podporu česko-německých projektů v oblastech vzdělávání, vědy a kultury.

Vít Dostál je analytik Asociace pro mezinárodní otázky a student Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně.
vit.dostal@amo.cz

Jakub Kulhánek je analytik pro mezinárodní otázky a absolvent magisterského oboru Eurasijských studií na Georgetown University ve Washingtonu, DC.

Po volbách v Maďarsku: Orbánova smršť

Ferdinand Vrábel

Výsledky aprílových parlamentných volieb v Maďarsku potvrdili to, čo dlhodobo predpovedali politickí analytici a čo ukazovali aj prieskumy volebných preferencií: viac ako jasné víťazstvo volebného bloku Maďarský občiansky zväz – FIDESZ a Kresťanskodemokratickej ľudovej strany (FIDESZ-KDNP). V zoskupení hrá prvé husle pravicová strana FIDESZ (strana sa stále volá Zväz *mladých* demokratov, hoci za uplynulých viac ako dvadsať rokov niektorí z tých mladých už aj zostarli) Viktora Orbána. V týchto voľbách sa zásadne zmenil pomer síl medzi dvoma v minulosti najsilnejšími maďarskými stranami – socialistami (MSZP) a FIDESZom.

Zatiaľ čo doteraz boli viac menej ich sily vyrovnané, teraz – aj v dôsledku katastrofálnej ekonomickej situácie Maďarska a zlého vládnutia socialistov – došlo k radikálnej zmene: FIDESZ bude mať v parlamente dvojtretinovú ústavnú väčšinu a môže vládnuť sám. Druhé kolo maďarských parlamentných volieb 25. apríla (prvé kolo sa konalo 11. apríla) podľa očakávania len dovŕšilo víťazstvo FIDESZu. Strana nového premiéra Orbána získala v novom parlamente podľa predbežných výsledkov 263 mandátov z 386, čo je 68 percent, viac než dvojtretinová väčšina potrebná k zmene ústavných zákonov. Socialisti budú mať v novom parlamente 59 poslancov (je to takmer o 130 mandátov menej, ako mali doteraz – výraz skutočného debaklu socialistickej politiky v Maďarsku), strana JOBBIK 47, strana Politika môže byť iná (LMP) 16 a jeden poslanec je nezávislý.

Príde duchovné zjednotenie všetkých Maďarov?

Opozícia socialistov a jednej menšej strany bude slabučká a extrémna pravicová strana JOBBIK sa za opozíciu v pravom slova zmysle ani považovať nedá, pretože jej program sa v mnohom podobá pro-

gramu Orbánovej strany, len je radikálnejší a jej predstavitelia sú vo svojich slovných prejavoch, najmä voči susedným krajinám, ešte menej diplomatickí a skôr až agresívni – než tiež málo umiernení vodcovia FIDESZu. Orbán to už aj potvrdil veľmi sebavedomými vyhláseniami a varovaním adresovaným susedom: s Maďarmi už nikto nebude zaobchádzať tak, že ak oni prejavia úctu iným krajinám, že niektoré to neopätujú. „*Sme veľkí, silní a máme taký mandát aj v národných otázkach, aký nemá žiadne politické zoskupenie žiadnej susednej krajiny. Naše národné záujmy budeme presadzovať s patričným citom a s patričnou zdvorilosťou. To nie je otázka vládnutia, jednoducho nie je možné takto zaobchádzať s Maďarmi a hovoriť o Maďaroch, ako sa to v poslednom čase často stávalo. Budapešť to jednoducho nestrpí. Uplatníme princíp politiky vzájomnej úcty, na to bude potrebné mnoho rokov. Uplatníme svoje záujmy, máme na to dostatočné poverenie od občanov. Národné záujmy Maďarska budeme reprezentovať a presadzovať európskym spôsobom, citlivo a obozretné,*“ uviedol budúci maďarský premiér. Bude zaujímavé sledovať, ako tento zámer bude uskutočňovať v praxi, pretože v tomto smere majú čo

naprávať hlavne maďarskí politici – od prezidenta László Sólyoma, cez Zsolta Németha až po samotného Viktora Orbána. Treba pripomenúť Orbánove slová, povedané v Dunajskej Strede na území Slovenskej republiky v roku 2008: „*Príde ten deň, keď sa Maďari duchovne zjednotia*“... pričom to slovíčko duchovne je iste len taktický eufemizmus, pretože Maďari duchovne rozdelení nikdy neboli – ide len o rozdelenie teritoriálne, ktoré by v zjednocujúcej sa Európe mohlo byť zanedbateľné, keby... keby sa z Maďarska neozývali otvorene aj také hlasy, ktoré sú v rozpore s dobrým susedstvom. Na prvom mieste je tu práve Slovensko. Nie náhodou v telefonickom rozhovore Orbána a predsedu Strany maďarskej koalície (SMK) na Slovensku Pála Csákyho po prvom kole maďarských volieb zazneli aj také slová, podľa ktorých sa Maďari na Slovensku spoliehajú na Budapešť (?), a naopak Orbán sa vyjadril, že on vie, že Csáky má najťažšie postavenie (t.j. Maďari na Slovensku sú najviac utláčani?). S tou vyhlasovanou politikou vzájomnej úcty sa totiž len ťažko dajú uviesť do súladu také akcie maďarského zákonodarného zboru, ako je na pôde maďarského parlamentu inštitucionalizované Fórum

poslancov Karpatskej kotliny, na ktoré sa pozývajú poslanci parlamentov zo susedných suverénnych krajín, „spanilé“ jazdy prezidenta Sólyoma na rumunské alebo slovenské územie, alebo aj zámer, aby sa Maďari v okolitých krajinách stali aj štátnymi občanmi Maďarskej republiky. Len naivný človek by v tom nevidel ohrozenie suverenity susedných krajín, veď ak na území cudzieho štátu budú žiť občania Maďarska, bude možné po čase celkom legálne požadovať pripojenie tohto územia k „materskej“ krajine. Skôr než podporu kultúrnych a duchovných potrieb prislušníkov maďarskej menšiny pripomína tento jasne proklamovaný zámer Orbána zaviesť dvojité občianstvo pre prislušníkov maďarských menšín v okolitých krajinách hru s ohňom. Niektorí pozorovatelia tvrdia, že vzťahy napríklad medzi Bratislavou a Budapešťou sa za Orbána nemusia ešte viac zhoršiť a môžu byť celkom dobré. To má však niekoľko háčikov: na prvý upozorňuje dlhodobo predseda SMK Pál Csáky, podľa ktorého, ak by bola SMK v novej slovenskej vláde, vzťahy by boli dobré. Keďže len ťažko možno očakávať, že by sa táto maďarská strana do novej slovenskej vládnej koalície naozaj dostala, znamená to, že sa treba pripraviť na opak. Nič dobrého nevestí ani to, že Orbán nemá dobré vzťahy s Béloom Bugárom, zakladateľom novej a zdanlivo umiernennejšej maďarskej strany na Slovensku: MOST-HÍD, ktorá si pôvodne stanovila za cieľ okrem iného aj zblížovať Maďarov a Slovákov, povedané symbolicky budovať medzi nimi mosty. Hneď úvodné stavebné die-

Nový maďarský premiér Viktor Orbán.

Laszlo Balogh, Globe Media/Reuters

lo sa však Bugárovi zrútilo, lebo jeho spolustraník – primátor Komárna Tibor Bastrnák, vyvolal minulý rok známu aféru, ktorá vyústila do nevpustenia maďarského prezidenta Sólyoma na územie Slovenska a Bugár sa pritom od tohto nediplomatického kroku primátora Bastrnáka nedištancoval. Treba priznať, že aj pre toto sa Bugárovej strane to zblížovanie oboch národov nie veľmi darí a jej volebné preferencie sú aj nižšie ako preferencie SMK, čo znamená, že Slováci, až na niekoľko jednotlivcov, ju nepodporujú. Tak isto možno len ťažko očakávať, že Budapešť upustí od aktivít à la Fórum poslancov Karpatskej kotliny a podobne, a preto budúcnosť maďarsko-slovenských vzťahov v najbližšom období nemožno vidieť v idyllických ružových farbách.

Očakávania občanov, ktoré nebudú splniteľné

Ako dlhoročné zlé hospodárenie socialistov poplietlo mnohých občanov Maďarska, ukázali ankety maďarských médií, v ktorých voliči po víťazstve FIDESZU vyslovovali svoje predstavy o politike budúcej vlády. Málokedy tam zazneli slová o podpore menšín v cudzine, zato takmer každý účastník ankety hovoril o tom, čo očakáva: zvýšenie životnej úrovne, zvýšenie plátov,

zvýšenie dôchodkov, rôzne zlepšenia v sociálnej oblasti... Tak, mať takéto očakávania v súčasnej ekonomickej mizérii Maďarska, nota bene pri nástupe **pravicovej vlády** je naozaj rarita a sú to len nespĺniteľné zbožné želania voličov, ktorí budú musieť rýchlo vytriezveť. Naopak, Orbán bude musieť – ak chce nastúpiť na cestu hospodárskeho ozdravenia a sanácie verejných financií krajiny – siahnuť k takým radikálnym reformám, ktoré budú maďarských občanov veľmi bolieť. Budú totiž znamenať nie zvýšenie, ale naopak zníženie životnej úrovne a škrtý štátnych výdavov na spoločenskú spotrebu. A to tým viac, že naďalej odkladať reformy, ku ktorým sa predchádzajúce vlády nevedeli odhodlať, alebo ak sa aj odhodlali, nevedeli ich presadiť, už nebude dlhodobo možné. A ak začne klesať životná úroveň, celkom zákonite sa bude pozornosť odvádzať inam – napríklad aj na „problémy“ menšín v okolitých krajinách. Nie je preto asi správne tvrdenie viacerých analytikov, ktorí tvrdia, že pre Orbána nebudú vzťahy so Slovenskom prioritou. Práve opak sa dá očakávať: Budapešť totiž považuje Slovensko za najslabší článok. Rumunsko je väčšie, silnejšie a aj razantnejšie, Srbsko zatiaľ počká a o rakúskom Burgenlande, zatiaľ nepadla oficiálne (nahlas) ani zmienka. Už čoskoro sa nová ma-

ďarská vláda bude musieť jasne prejavíť aj vo vzťahu k Slovensku. 90. výročie Trianonskej mierovej zmluvy (4. júna 1920), ktorú Budapešť – pretože zmluva znamenala vyčlenenie Slovenska z historického Uhorska aj de iure – dodnes nestrávia a sotva kedy ju asi vôbec strávi a pri tejto príležitosti prednesené oficiálne prejavy z Budapešti, ktoré sa Slovensku sotva mohli páčiť. Ale tie prejavy sa sprostredkovane dotkli aj Prahy, veď ako Slovenská republika, tak aj Česká republika sú nástupníckymi štátmi zaniknutej Československej republiky.

Médiá majú šíriť pravdu

Aj keď má FIDESZ rozhodujúcu väčšinu, niektoré ohlásené zmeny sa mu budú na úkor

vlastných radov robiť veľmi ťažko. Orbán už ohlásil zámer zoštíhliť vládu a znížiť aj počet mandátov v parlamente. Možno aj tento zámer dopadne tak, ako dopadlo slúbené zníženie daní, ktoré už budúci premiér odvolal. Oveľa ľahšie sa mu však budú presadzovať také zákony ako nový zákon o voľbách do parlamentu, zákon o miestnych samosprávach, zákon o médiách či zákon

o štátnom občianstve, ktorý má zaviesť spomínané dvojité štátne občianstvo pre Maďarov vo svete, ale najmä – a hlavne o to Budapešť ide – v susedných krajinách. Počet poslancov v parlamente by sa vraj mal znížiť z terajších 386 na 200, čo by znamenalo bezprecedentný príklad, keď po víťazných voľbách nejaká strana takto „zdecimuje“ dobre platené miesta pre svojich príslušníkov, aj keď samozrejme len budúcich volieb. So zásadami širokej demokracie a priblíženiu štátnej správy občanovi sa veľmi nezhoduje zámer odňať viaceré kompetencie miestnym

So zásadami širokej demokracie a priblíženiu štátnej správy občanovi sa veľmi nezhoduje zámer odňať viaceré kompetencie miestnym samosprávam a preniesť ich na štát. To by znamenalo ale automaticky aj nárast štátnej byrokracie.

samosprávam a preniesť ich na štát. To by znamenalo ale automaticky aj nárast štátnej byrokracie. To, že by malo aj tu ísť o proklamované zoštíhlenie verejnej správy, nemožno brať vážne. Z hľadiska demokracie sú nebezpečné zámery FIDESZu, pokiaľ ide o mediálny zákon. Aj keď zatiaľ nie sú známe žiadne podrobnosti, strana má s médiami neustále problémy, často ich obviňuje, že sú proti nemu nepriateľské a šíria o ňom klamstvá. Podľa niektorých maďarských médií FIDESZ zvažuje zlúčenie verejnoprávneho rozhlasu aj televízie, a do čela novej inštitúcie by rád postavil hovorca bývalej prvej Orbánovej vlády. Zákon by mal umožniť aj tvrdšie sankcionovanie médií, ktoré by šíрили „nepravdy“. Orbán pred druhým kolom volieb nenechal

bokom ani problematiku verejného poriadku. Navštívil viacero lokalít na východe Maďarska, kde v prvom kole výraznejšie zabodoval extrémistický JOBBIK. V obci Rakamaz vyhlásil, že „právo na ochranu musí zaisťovať štát, nie gardy a polovojenské organizácie“. Chcel tak celkom iste vziať vietor z plachiet JOBBIKu, ktorého jednou z hlavných tém (okrem požiadavky referenda a autonómie pre maďarské menšiny v cudzine) v predvolebnej kampani bola „cigánska kriminalita“. Orbán prisľúbil, že do dvoch týždňov po nástupe jeho novej vlády posilnia políciu v oblastiach s najvyššou kriminalitou. Čo dodať na záver? Naozaj by sme želali našim južným susedom zlepšenie ekonomickej situácie, zvyšovanie životnej úrovne, menej populizmu a pravicového extrémizmu a v rámci budovania nášho spoločného európskeho domu aj trvalé zlepšenie vzťahov s okolitými krajinami.

Ferdinand Vrábel sa venuje dejinám I. ČSR a problematice národnostných vzťahů. FVrabel@seznam.cz

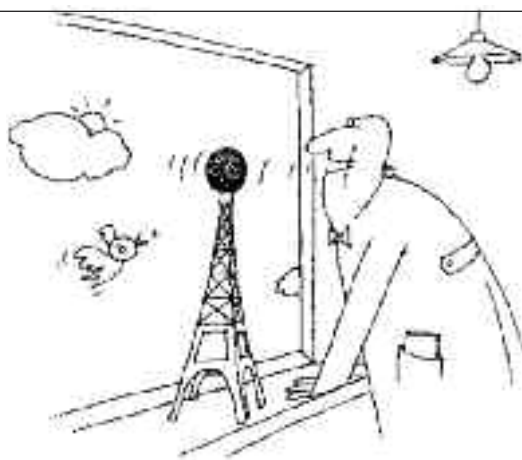
Když peníze mluví do všeho

Zdeněk Müller

Euro zabíjí! Varování z plakátů vylepených po ulicích jarní Paříže. Asi nikoli náhodou jejich vzhled připomíná nálepky z cigaretových krabiček. Společná evropská měna má podle mínění autorů kampaně stejný efekt jako přemíra tabáku. Ohrožuje zdraví Francie. Ekonomická krize, jak vidno, strhává nejen k alarmismu, ale i k lacinému populismu. „Nehodláme umírat za Gdaňsk,“ říkali francouzští demagogové po napadení Polska hitlerovským Německem. „Nehodláme platit za Athény,“ říkají jejich dědicové dnes. Vědí, co je v sázce. Osud evropské měny a budoucnost sjednocující se Evropy. Nikdy euru a Evropě nepřáli a teď mají pocit, že jim realita nahrává.

Evropské vlády, francouzskou nevyjímaje, se dlouho vykrucovaly. Ať dají druzí, my máme svých starostí dost, znělo echem i Paříží, i když o něco méně hlasitě než Berlínem. Zdá se, že se reprezentanti Evropy nakonec podřídili principu solidarity. V pařížském Bourbon-

cového středu. Kyvadlo sympatií se obrací směrem k socialistické opozici. Leč z této strany se kromě soustavné kritiky Sarkozyho tábora, a především osoby prezidenta nenabízí žádná převratná alternativa. Na otázku, zda by socialisté dokázali vzdorovat krizi lépe než vládnoucí pravice, odpovídají francouzští občané většinou záporně.

Nynější hospodářská deprese povzbuzuje recyklaci nářků starého data. Globalizace jdoucí přes naše hlavy, planetární trhy mimo naši kontrolu, přesouvání výroby do oblastí s levnější pracovní silou, Evropa rozhodující „za nás bez nás“, nadnárodní organismy a firmy, které si nás přivlastňují. Nejde o nic nového. Na pocity francouzských občanů, že přestávají být pány svého osudu a že se o nich rozhoduje jinde, odpověděl už kdysi generál de

Gaulle: „Politika se dělá koneckonců na burze.“ Na dotaz, jak vidí současnou krizi, by patrně mnohý Francouz odpověděl: „Přestávám mít vliv jako občan a obávám se o náš sociální model, který patří k francouzskému DNA.“

„Společně dokážeme všechno“ znělo Sarkozyho volební heslo. Prezident hodlal povzbudit reformní elán smířením občanů s politikou. Naděje se nenaplnily. O „nový model reformy“ se nyní pokouší socialistická opozice. Mluví o „intervencionismu radikálním a zároveň soucitném“, který má utopovat spekulativní excesy kapitálu, podporovat zaměstnanost a povzbuzovat sociální solidaritu a empatii. Pokusy

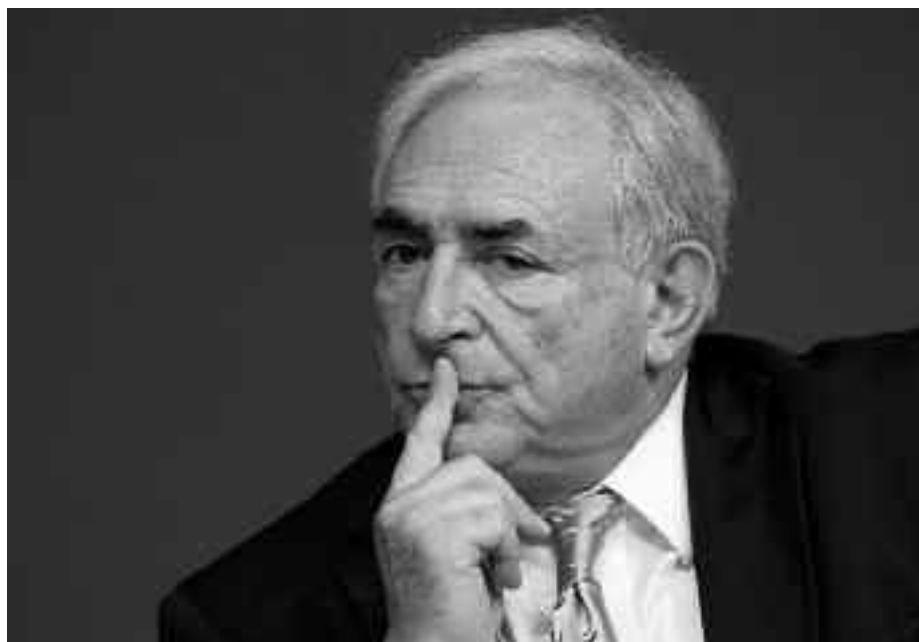
ském paláci, sídle Národního shromáždění, se poslanci vládnoucí většiny i opozice dokonce vzácně shodli a hlasovali společně pro podporu Řecku. Čekalo by se, že rozhodnutí spárované s tak silnou politickou legitimitou vyvolá okamžitou pozitivní odezvu na finančních trzích. Ukázal se pravý opak. Útok na evropskou měnu pokračuje a snahy profitovat z jejího slábnutí sílí. Akcie na evropských burzách ztrácejí body, jako kdyby se tam ani na okamžik neuvěřilo v sebemenší účinnost přijatých opatření.

Namísto zklidnění se tak politikům nadále třese půda pod nohama. Ve Francii ukazují průzkumy veřejného mínění pokračující propad popularity vládnoucího pravi-

Nejpopulárnějším francouzským politikem je momentálně Dominique Strauss-Kahn. Dnes sídlí ve Washingtonu a vede Mezinárodní měnový fond. Nedrží politické páky a nenabízí Francii žádné řešení. Leč sama skutečnost, že vidí do mezinárodních financí, ho staví do lepšího světla, než jaké dopadá na jeho domácí kolegy.

vlády i opozice zahnat poraženecké a euroskeptické nálady doprovází pozoruhodný jev. Nejpopulárnějším francouzským politikem je momentálně Dominique Strauss-Kahn. Před třemi lety prohrál zápas o prezidentské kandidátní listinu mezi socialisty. Dnes sídlí ve Washingtonu a vede Mezinárodní měnový fond. Nedrží politické páky a nenabízí Francii žádné řešení. Leč sama skutečnost, že vidí do mezinárodních financí, ho staví do lepšího světla, než jaké dopadá na jeho domácí kolegy. Peníze přece „mluví do všeho“! A tak francouzská veřejnost usoudila, že DSK byl mohl být jejich novodobým Césarem, dirigentem návratu rostoucího bohatství francouzských občanů. Jednou s palcem vzhůru, jindy směrem dolů. Zjistěte iluze, ovšem příznačná.

2. 6. 2010

Výkonný ředitel Mezinárodního měnového fondu Dominique Strauss-Kahn.

Benoît Tessier, Globe Media/Reuters

Zdeňk Müller je odborným zaměřením historik, pracuje jako publicista a žije ve Francii.

zd.muller@wanadoo.fr

Býti tchajwancem

Problémy tchajwanské národní identity

Anna Kunová

kliče, podle kterého by se tchajwanská národnost dala vymezit. Většinu obyvatel ostrova tvoří potomci čínských přistěhovalců zejména ze 17. století, kteří však přišli z různých částí pevninské Číny. Další část společnosti tvoří příslušníci přistěhovalecké vlny po roce 1949 a jejich potomci, kteří jsou stále chápáni jakožto pevninští Číňané, přestože se etnicky shodují s různými skupinami původních přistěhovalců. Kromě toho na ostrově stále žijí příslušníci původních obyvatel, kmenů zřejmě austronéského etnického původu, který je – stejně jako jejich jazyky, způsob života i kultura – od zbytku populace zcela odlišný. Teoreticky by tyto odlišnosti nemusely být překážkou; lze najít mnoho příkladů, kdy i značně etnický různorodá společnost vykazuje silné vědomí společné identity. Povaha tchajwanského národního citění, jak je prosazují jeho obhájci, je navíc silně liberální, demokratická a kosmopolitní. Jak říká Shih Cheng-feng, jeden z předních tchajwanských politologů vyjadřujících se ve prospěch tchajwanské národnosti, „*tchajwanský národ zahrnuje všechny, kteří mluví Tchaj-wan, identifikují se s ním a jsou ochotni se za něj postavit, nehlédě na jejich rasu, etnický původ nebo oblast, ze které pocházejí; zásadní je láska k Tchaj-wanu, ne pokrevní a kulturní pouta*“. Potíž je v tom, že k lásce k Tchaj-wanu a identifikaci s ním musí existovat nějaký pádný důvod – a pokud to není společný původ a vědomí příslušnosti k ostatním Tchajwancům, je třeba najít jiný, což není lehké. Tchajwanská sociální antropoložka Hsu Wan-Rong navíc upozorňuje, že vřelý vztah k Tchaj-wanu a jakýkoli pocit příslušnosti nestačí; musí se jednat o primární identifikaci. Přestože se značná část obyvatelstva označuje za Tchajwance, nevylučují tím zároveň svou čínskou identitu; převahu jedné či druhé cítí dle momentálních okolností. Navíc se velká část populace kloní spíše ke svým lokálním či jiným vazbám a ztotožňuje se s nimi. Tato slova ilustruje Hai Ren, profesor východoasijských studií na Washingtonské univerzitě; popisuje svá setkání s lidmi, kteří se primárně identifikovali s čínským kulturním okruhem, hanským etnikem, původem v ČLR, příslušností k původnímu austronéskému kmeni nebo

Příslušnost k určitému národu dnes již není dle většiny odborníků kategorií, do které se rodíme a která je přirozeně daná. Převažuje názor, že národ je vytvářen kolektivním vědomím společné identity a jen na jeho příslušnících záleží, zda existuje. Díky tomu je národní identita tvárná a neustále se proměňující; stávající identifikace se vyvíjejí, určité slábnou a místo nich vznikají nové. Tento proces se děje samovolně pod vlivem politických a společenských okolností, často však za podpory především intelektuálních elit. Jedním z míst, kde tento proces právě ve značné intenzitě probíhá, je Tchaj-wan – Čínská republika.

Vytváření výlučné a zároveň společné tchajwanské identity, a tím i tvoření tchajwanského národa je nejenom mimořádně zajímavé coby reálný příklad, na němž je možné testovat výše zmíněné teorie, ale především má dalekosáhlý praktický význam. Právě na výsledku tohoto procesu totiž závisí nejenom vnitřní společenský a politický vývoj Tchaj-wanu, ale i jeho vztahy s pevninskou Čínou. V tomto ohledu potenciální význam tohoto faktoru stále roste; tchajwanská společnost se učí využívat demokratických mechanismů a proces hledání a přijímání národnosti je velmi intenzivní. Do konce osmdesátých let vládnoucí Kuomintang zakládal svou legitimitu na principu jednoty pevninské Číny a Tchaj-wanu; tato myšlenka byla po dobu jeho vlády prosazována, a teprve po jeho ústupu se na Tchaj-wanu začaly otázky vlastní identity otevírat. Jeden z prvních průzkumů

vedený Národní univerzitou Chengchi ukazuje, že se v roce 1991 označilo za Tchajwance pouze 14 procent obyvatelstva, přičemž čínskou národnost uvedlo 44 procenta. V roce 2004 – po letech prudkého vývoje podněcovaného snahami vlád i intelektuálů – se Tchajwancem cítilo být téměř 46 procent obyvatel a k Číně se přihlásilo pouhých 6 procent. Tento překotný a z pohledu zastánců tchajwanské národnosti úspěšný vývoj má však řadu specifických překážek a limitů.

Heterogenita obyvatelstva brání vymezení identity

Jeden z problémů tchajwanského národního státu signalizuje už sám fakt, že se v obou průzkumech necelá polovina lidí neztotožňuje ani s pevninskou Čínou, ani s Tchaj-wanem. Tato skutečnost je způsobena především značnou heterogenitou obyvatelstva, která znesnadňuje nalezení

se jednoduše označovali za přistěhovalce, Sečuánce či obyvatele svého města. Část z nich sice připustila určitý celotchajwanský pocit sounáležitosti, nicméně mnohem slabší než svou primární identifikaci.

Další, ještě závažnější překážku vytvoření sebeuvědomujícího si tchajwanského národa představuje neustálá konfrontace s pevninskou Čínou, s níž Tchajwance spojují mimo jiné i staletí sdílené historické zkušenosti. Přestože posledních padesát let odděleného vývoje dle Hsu Wan-Rong umožnilo vyrůst generaci, která si alespoň vzhledem k dějinám nepřipadá plně čínsky, stále obtíže činí interpretace starší historie. Až do šedesátých let minulého století existoval pouze sinocentrický výklad dějin ostrova, který byl značně zkreslující především v nejmodernějším období (například hodnocení japonské okupace atd.). Polemické studie vydávané od sedmdesátých let nikdy nedosáhly k širší veřejnosti a až v době snahy o národní identifikaci nabírá historická práce na intenzitě. Historik Chang Yen-hsien považuje za první krok očistit pohled na dějiny od zaujatého čínského výkladu a seznámit s nimi veřejnost. Tomuto úkolu napomohlo například zavedení nových učebnic dějepisu do základních a středních škol, které prosadil bývalý prezident Lee Teng-hui. Zřejmým problémem však je, že i přes všeobecné vnímání historie objektivně (nechme stranou úvahy, co to znamená) je obtížné z ní vydělit část, která by se dala označit za „tchajwanské dějiny“. Tchajwan nikdy v dějinách nebyl nezávislý, vždy se jednalo o součást útvaru, jehož těžiště

bylo jinde – na různých místech Číny nebo v Japonsku. Protože Tchajwan jako samostatný subjekt neexistoval, nelze v minulosti ukotvit ani existenci tchajwanského národa; je nový, tedy neopodstatněný.

Čínská říše jako přirozený hegemon v regionu

Blízkost Číně přináší tchajwanským snahám o vlastní identitu i jiné problémy. Tradiční kultura, stejně jako myšlenkový a hodnotový systém je na Tchajwanu, stejně jako v celém okolním regionu, v zásadě čínská. Přestože se určitá umělecká odvětví pochopitelně vyvíjela odlišně, byla vždy chápána jako součást čínské kultury v širším slova smyslu, která je schopná přijímat lokální rozmanitost. Obtíž působí nejenom tento rámec, ale i samotná jeho povaha. V historii byla čínská říše vždy přirozeným kulturním hegemonem regionu; okolní oblasti od ní přijímaly jak životní styl, tak veškeré kulturní prvky včetně tradičního umění a písma. Čína byla uznána jako přirozeně vyspělejší, civilizovanější; postupně lokální úpravy přejatých prvků (jako například přizpůsobování písma místním jazykům) byly považovány za úpadek. Přijímat čínský tradiční

pohled na svět tedy znamená považovat ho za určitým způsobem vyšší a dokonalejší než ostatní. Tato sebeidentifikace s čínskou kulturou je pochopitelně velmi lákavá a je ne snadné ji opustit, zvláště vezmeme-li v úvahu, že zastánci tchajwanské národnosti nemají v tomto směru mnoho co nabídnout. V posledních letech je tato představa ještě podpořena vrůstající ekonomickou silou Číny a mezinárodní pozicí, kterou si bu-

duje. Podle antropoložky Hsu Wan-Rong cítilo dokonce mnoho Tchajwanců hrdost v souvislosti s olympijskými hrami v Číně v roce 2008 a ztotožňovali se s jejich úspěchem.

Ekonomický růst ČLR je problematický ještě z jednoho důvodu. Rychle zbohatnuvší přistěhovalci totiž často investují ve svých původních regionech, kde ještě mohou navázat na vztahy se svou původní širší rodinou. Tato spolupráce je velmi ekono-

micky výhodná jak pro čínskou, tak pro tchajwanskou stranu; posiluje nicméně čínsko-tchajwanské vazby, a zároveň jejich tchajwanské aktéry odcizuje určitým vrstvám společnosti, jejichž zástupci tuto činnost odsuzují.

Hsu Wan-Rong základy tchajwanské identity komentuje: „Pokud jde o naše kořeny – etnické, historické i kulturní – většina z nás jsou Číňané, a to je nemožné vymýtit. Jediné, co nás odlišuje, je životní úroveň a politická situace. Můžeme stavět na našich liberálních a demokratických hodnotách, ale ztotožnění se s nimi je kvalitativně jiné než identifikace s Čínou. Být Tchajwancem není identifikace, je to způsob života.“

**Hsu Wan-Rong
základy tchajwanské
identity komentuje:
„Pokud jde o naše
kořeny – etnické,
historické i kulturní
– většina z nás jsou
Číňané, a to je
nemožné vymýtit.
Jediné, co nás
odlišuje, je životní
úroveň a politická
situace.“**

Zdroje

- Bakešová, I.; Fürst, R.; Heřmanová, Z. 2002: Dějiny Taiwanu. Prague (Nakladatelství Lidových novin)
- Bristow, M. 2002: Taiwan's Identity Crisis. In BBC News, May 17, 2002, bbc.co.uk
- Hsu, Wan-Rong: rozhovor s autorkou, říjen–listopad 2009
- Chang, R. 2006: Taiwan Identity's Growing: Study. In Taipei Times Mar 12., 2006, taipeitimes.com
- Mansbach, R.; Rhodes, E. 2007: The National State and Identity Politics: State Institutionalisation and „Markers“ of National Identity. In Geopolitics, Issue 12
- Lynch, D.C. 2004: Taiwan's Self-Conscious Nation-building project. Asian Survey, Vol. 44, Issue 4, University of California, USA
- Ren, H. 1995: Taiwan and the Impossibility of the Chinese. In: Brown M. J. (ed), Negotiating Ethnicities in China and Taiwan. Berkeley (Institute of East Asian Studies, University of California)

Anna Kunová studuje

mezinárodní teritoriální studia na FSV UK a zabývá se sociální antropologií.

nany.kuny@seznam.cz

Ze čtenářského deníku

Ani na žádnou vojnu se už močál Evropy nezmohl. Bylo to k očekávání: každý národ má válku, jakou zaslouží. Nejsymptomatictější, nejstrašnější: tato válka není osvěžující bouře, jest už jen *jeden modus* hrozně pokročilé evropské hniloby: Evropa nemá už možnost, vlastní silou se obnovit, když poslední prostředek selhal; je-li *čas* může ji vyléčit, tj. ona musí vyhnít. Válka jako druh národního hospodářství, peněžnictví, commercialismu, industrie! válka jako strojnictví, jako řemeslo! jako vtělená nerozhodnost, bezradnost, impotence, stagnace! jako zbabělé schovávání se z pola a z pola jako zbabělé vrážení nože protivníku do zad! Armady jako křečkové, zalezlí do děr a prskající na sebe – kanonky na míle vzdálenosti! Hrozně je faktum, že válčící miliarda lidí nevydala ze sebe jediného velkého muže! Měla sice Evropa velkých umělců, vědců a podobné canaille tolik, co králičí chlívek bobků; ale kde třeba je něčeho, co podobá se muži, – tam –. Vojna tato není tedy dobrá jako sebeúčel; ale není dobrá ani jako prostředek. Nepřivodí patrně už blahodárné rozhodnutí, nepřivodí vůbec žádné rozhodnutí; bude to remisa, něco jako 7letá válka, si licet hoc magnum componere parvo. Čtyřdohoda musila by si třikrát lépe než dosud vésti, aby něčeho docílila; stalo by se to jen pak, kdyby vyvstal z ní heros; leží skoro v podstatě věci, že z toho bahna nevyvstane. Dosavadní postup její je mizerný nade všechno pomýšlení. Srbsko zmlklo –; Itálie podává denně rekordy hnusnosti ve světové historii; Francie závodí s Anglií o vítězství ve slabošství a hlouposti; Rusko ční vysoko nad nimi, absolutně vzato nestojí též za mnoho.

Ladislav Klíma

**Dopis Antonínu Pavlovi
(19. 2. 1916).**

In: **Sebrané spisy II. Hominibus.**
(Torst, Praha 2006)

Mezinárodní politika a karikatura

**Ujednáno, pošleme do
Vietnamu další vojáky.
Aspoň jich nebude
doma tolik proti válce!**

Dikobraz, 39/1967,
28. září 1967. Rudé právo,
vydavatelství ÚV KSČ.

Na podzim roku 1967 už se situace v ČSSR výrazně změnila, nebývalé svobodný humor i s mezinárodními odkazy byl tištěn ve většině literárně-kulturního tisku. I v *Dikobrazu* se začala objevovat úplně nová témata (Brožek, Jiránek, Kantorek atd.) a „protiimperialistické“ propagandy ubývalo. Ale Jaroslav Pop, který se „našel“ až v normalizační karikatuře, americké politiky uměl. Lyndon B. Johnson, 36. americký prezident, je povedený, stejně tak ministr obrany Robert McNamara. Na konci roku 1967 už měly USA ve Vietnamu téměř půl milionu vojáků, především branců do dvaceti let. Protiválečné protesty začaly nabývat na síle.

Homo politicus zaslechl...

Je velký rozdíl v tom, jak se co napíše. Informace o možném vzniku „supereura“, tedy jakéhosi lepšího eura pro hospodářsky úspěšnější státy eurozóny, což je vlastně i zpráva o neúspěchu jednotné evropské měny, se nám tady u Řípu nelíbí. Symbolika Evropské unie je nám celkem ukradená, ale vadí nám ta předpona super-. A to přesto, že nám ještě euro nebydlí v peněženkách a v nejbližší době se k tomu ani nechystáme.

Když se ale napíše „dvojkoľejné euro“, to nám naopak nevadí, to slyšíme rádi. Ke kolejím a všemu, co se týče železnice, máme kladný vztah. Naprostá většina obyvatel České republiky stírala někdy rosu na kolejích nebo aspoň tuto nepísanou trampskou hymnu pěla u táborových ohňů nebo na večírcích. A kde vedou dvoje koleje, tam je potřeba točna, výhybky, drezína, praporky a posunovači. Moci tzv. šíbovat, to bychom konečně pro sebe našli v EU ideální roli.